

શ્રી પરમાત્મને નમઃ

દીનકર-મણી.

નાંવેલ

લેખક

ચતુર્મુજ વિકુલ જોશી.

પ્રસિદ્ધ હતા.

એમ. જી. સાદી તથા

કેશવલાલ હરીલાલ બોરીવાળા તથા

મગનલાલ જમને ગોવિંદલાલની દ્રષ્ટી.

અમદાવાદ.

શ્રી કામદંડ જ્યુબીલી પ્રીન્ટીંગ પ્રેસમાં પ્રીત.

દેવોદસ જગનલાલે છાપ્યો.

સંવત ૧૯૬૩ સને ૧૯૦૭

મુદ્રા ક્રમ ૩. ૧-૦-૦.

ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૧૯૫૪

વર્ગિક

પુસ્તકાનું નામ દિવસ ૪૨ મણિ

વિષય ૫-૩

तत् सत् परमात्मने नमः

श्री नवीन.

दीनकर-मणी

याने

(जेरी स'सार) नॉवेल.

लेखक.

यत्रुभुज वीठल जेशी.

प्रसिद्ध कर्ता.

साई मणीलाल घेलाभाध

ह. यंगपोण अभदावाद.

हाहरो.

“दुर्त धरी धतिंगने, भारे यौगणी थाय;
मंदा सोधे सत्यने, ठांडु न रहे पाप.”

अभदावाद.

धी ग्रयमंड न्युग्रीवी प्रीन्टींग प्रेसभां.

परीज. देवीदास जगनदावे छापी.

आवृत्ति. पडेवी.

प्रत. ५०००

मय'न. १९६३

सने. १९०७

मुख्य इकत ओक रुपैया.

ગુજરાત વિધાપીઠ ગ્રંથાલય
અમદાવાદ
ગુજરાતી ડિપાર્ટમેન્ટ-અંગ્રહ
૧૯૫૪

સને ૧૮૬૭ના ૨૫મા એક્ટ પ્રમાણે રજીસ્ટર કરાવી

અંથ સ્વામીત્વના સંવ્રણા હક પ્રસિદ્ધ કર્તા સારી. મણીલાલ ધેલાભાઈએ
પોતાના સ્વાધીન રાખ્યા છે.

અર્પણ પત્રીકા.

મણીલાલ ઘેસાભાઈ સાહી.

મારી ટગમગતી કલમના આશ્રકાર મારા

જીવન દોસ્ત મણીલાલ ઘેસાભાઈ

સાહી રહેવાશી અમદાવાદ ઉદય

બાળાના ધનામી પુસ્તકના

અધીપતી તેને મારૂં આ

નાનકડુ પુસ્તક હું તેને

ભેટ આપુ છું.

એજ

લી. સેવક ચ—વી. જોસી.

પ્રસ્તાવના.

પ્રીય વાંચક વર્ગ માટે આ શ્રંગાર રસ વીર રસ હાસ્ય રસ
પ્રેમ રસ તથા કરુણા રસથી ભરપુર આનંદાયક દીનકર અને
મણી નામના પુસ્તકમાં સ્ત્રી પુરુષના પરસ્પર પ્રેમની આખે
હુબ ચીતાર કન્યા વીકચના કૌપ પુનરલગ્નથી થતા કાયદા
ગેર કાયદા અતી સંકટ પડતાં સદ્ગુણી સ્ત્રીના શીયળ સાં-
ચવણુ ઘણું દુઃખ પામતાં સત્યની સંભાળ સુમીત્રનો પ્રેમ
કુમીત્રથી થતા ગેર કાયદા પુરુષના ભાગ્ય બળતું ઉલટું
સુલટું ફરતું ચાન્સ સકર વગેરેનું બીયાન સાદું દરશાવેલ
છે જે વાંચે તે દીલ ખુશ થાય છે.

મારા વાહલા વાંચનાર હું કવી નથી મારી આલુ કલમે
લખાયેલ મારા આ પુસ્તકમાં કેટલીક ભૂલો થઈ હશે તેને
માટે હું દાસને ક્ષમા બક્ષી દુધના ઉકળતા પેડામાંથી
મલાઈના ગ્રાહક બની નામથી સીખ ખાતા દુધ ને નહી
જમવા નમનતાઈથી ભલામણ કરું છું એજ

લી૦ સેવક.

ચત્રભુજ વિઠલ જોશી.

મહુવાવાલા

કે. હવેલી પાસે મહુવા ખંદર.

દાહરો.

- અમદાવાદ આબાદ છે, પ્રાચીન સુંદર શહેર;
સાબરમતી ત્રટ સોભતું, સંજનન કરતા દહેર. ૧
- અંગપોળ સોહામણી, ગૃહસ્થ વસીયા ખાસ;
મણીલાલ સાફી તણો, બાણુંક જ્યાં નિવાસ. ૨
- લેખકના આધાર છે, શુદ્ધીયલ જ્ઞાન બંડાર;
છાપ્યા છપાવ્યા પુસ્તકો, બહુ કીધા ઉપકાર. ૩
- લેખક કેરા લેખને, કરવા જગ બહેર;
પુસ્તક સાથ ઇનામને, આપ્યા બહુ બહુ પેર ૪
- સૌ સવિતા સાથતું, ઉદયબાળા નામ;
એ પુસ્તક લેનારને, હીધાં બહુ ઇનામ. ૫
- કહે ચતુર સાફી તણો, માનુ બહુ ઉપકાર;
ઇશ્વર એને આવનીમાં, કરજો જય જયકાર. ૬

લી. ચ-વિ. જોશી.

તત્ સત્ પરમાત્માને નમઃ

શ્રી નવીન.

દીનકર—મણી

યાને

(ઝેરી સંસાર) નાંવેલ.

મંગલા ચરણ.

ઉદ્ધરેદાત્મનાત્માનં નાત્માનમ વસાદયેત્ ॥

આત્મૈ વહ્યાત્મનો બંધુ રાત્મૈવ રિપુરાત્મનઃ ॥

અર્થાત—મન વશ કરીને જીવે પોતાનો ઉદ્ધાર કરવો આત્માનો
અનાદર નહીં કરતાં સદ્ગતિ કરવી અર્થાત ધાત એટલે
અધોગતી કરવી નહીં કારણ મન એજ બંધ તથા મો-
હનું કારણ છે અને મન એજ શત્રુ તથા મીત્ર છે.

કથિર સ્તુતિ.

દીન દયાળું દયા કર કાંઈ, સંસાર સ્વપ્ને રહુ હું સુઝાઈ;

લેખ લખેલા કળાએ ન કાંઈ, ચઢતી ઉતરતીની પળમાં સમાઈ;

વૈભવ આપો પળની માંહી.—દીન દયાળુ

અસત્યની વાદળી જગમાં છાઈ, સભ જગમાં ગયુરે સુકાઈ;

સત્ય સમાધી અરપો મલકાઈ, દેવ દયાળુ તુજ સ્મરણ અતી સુખદાઈ

સેવક તારો દયા કરો ક્યાંઈ—દીન દયાળુ

પ્રકરણ. ૧ છું.

દીનકરનો. મણીથી બધાયલો રનેહ.

મધુમતી કરીને એક સુંદર નગર છે. તેની પુર્વ દિશાએ સુંદર સરિતા પોતાના નિર્મળ જળનો પ્રવાહ નિશ્ચીન ચલાવ્યા કરે છે. તેની પશ્ચિમ દિશાએ એક શુશોભીત નિર્મળ જળનું સરોવર હ્રમશ પોતાના પવિત્ર જળથી શોભી રહ્યું છે. ઉત્તર દિશાએ સુંદર બાગ બગીચા. આવી રહ્યા છે. અને દક્ષિણ દિશાએ સમુદ્રનો કાંઠો દીન પ્રતીદીન ભરતી ઝોટ કરી રહ્યો છે. ત્યાં એક વૈરાન જંમલ સદાકાળ તે નગરીને અદ્ભુત બનાવી રહ્યું છે. સમુદ્ર કિનારે ભૂવનેશ્વરી માતાનું દેવલ છે તે દેવલ માહેની માતાની મુર્તિનો ચિતાર ધણી લાંબા વખતથી આ જગ્યાએ વિરાજ્યમાન થયા હોય તેવો લાગે છે. શહેરની ચારે બાજુએ અત્યંત શાન્તીને આપનાર ત્યાં નવ નવા ફળ બહુનાર વૃક્ષ વાળી વાડીઓ વીંટલાઈ વળી છે. પ્રાતઃકાળનો સમય છે પુર્ણિમાનો ચંદ્ર પોતે સૂર્ય દેવતાની સ્વારી આવતી જોઈ પ્રકાશ રૂપી પ્રાથરેલ પૃથ્વીપરની ચાદર જેમ તેમ સંકેલી લઈ જવા રજા માગતો હોય તેવું લાગે છે પ્રજાના પ્રેમી ભક્તો તાલમૃદંગ લઈ પ્રભાતીયાની લહેરમાં પડ્યા છે કુટલા સ્ત્રીઓ ધણીને ધમકાવતી પોતાના પ્રીય છોકરાને કુરવાણી બોલી પાસામાં ચપટી ભરતી જોવામાં આવે છે દેવ દેવાલયોમાં ઝાલર નગારાના નાદ થઈ રહ્યા છે. આવા વખતમાં એક પ્રમુગ્ધા. ધંટીના ધોરથી જબડી જાગી પોતાના હાથમાં બેડું લઈ માત પીતાની આજ્ઞા માગી. જળ લેવા સંચરી.

હરિગીત છંદ.

ગૃહી હરત બેડું હોંશથી, પ્રીય લટકે મટકે ચાલતી.

રંગે ભર્યાં ભુવન શાણી, ચક્ષે ચૌટુ નિહાલતી,

આવી પ્રીયા પૂર બહારતે, શુદ્ધ સરિતાને તીરે.

ક્યું દંત ધાવન હોંશથી; સતીએ નદીના સુભનીરે.

વલી સ્નાન શુભ પેરે ક્યું, સ્ત્રીએ નદીના નીરથી,

કરી કાંતી શુદ્ધ શરિરની; શોભી રહી છે ચારથી

પહેરેલ કંકણ કરવિષે, તે શોભતાં બખડા ભર્યાં;

લટકાને મટકા ચટકા સાથે. ભોગીઓનાં મન હયાં,	૪
ખાહુવે કહુ છે હેમનું; અને કાંચલી બહુ શોભતી.	
પહેરેલ અણુવટ વીંછીયાથી, પ્રેમદા બહુ ઓપતી;	૫
દાંત દાડમ ખીજ સરખા. ગોરી ગાલ ગુલાલ છે.	
હોષ્ટ પરવા ખાંસમાં, વળી કપાળ તેનું વિશાળ છે;	૬
મહીં છુંદણું શોભે અતી ઘણું. ભોરિંગ સમ છે ચોટલો,	
તેહ હસ્ત આમલી ચોળા સરથી; ચુડો પહેર્યો છે બલો.	૭
ચતી જય રતનની કઠીણતા, વલી પેટતો પાતાલ છે;	
જાંચુ ફુંલી સ્થંભ ગોરી. નીત બગોલા કાર છે,	૮
કટાર સરખી કેડને; વળી ચણીયો ચોળા ઓપતી;	
ઉભી સરિતા મધ્યમાં. તે સુંદરી બહુ શોભતી,	૯

ભુજંગી છંદ.

ચયો પુટ અવાજ ત્યાં જોરમાંથી, જોયુ સુંદરી આવ્યો અવાજ ક્યાંથી;
ઉભી પ્રીયા સરિતાના વન માંહે. દીડો આવતો એક પુરૂષ ત્યાંહી. ૧
ચતુર કામની જોયું પાછુ ફરીને, મૃગ લોચની જોયુ દટ્ટી કરીને;
દીડો આવતો જોઈને મન મોથું. ખરે નારીએ તનનું માન ખોડું, ૨

આ સુંદરી નદીના પુર જોસમાં વેતા વૈનમાં પોતાના કામલ
ચરણ વચ્ચે હાંડો રાખી સરિતાના નિર્મળ જળ સામું જોઈ રહી
છે. તેવામાં તેણે કંઈ ખડખડાટ સાંભળ્યો. શાણી પ્રેમદા ચમકી
તુર્ત પાછુ ફરી જોયું. તો તે દટ્ટીએ એક ઘણોજ સ્વરૂપવંતો પુરૂષ
પડ્યો તેને જોતાંજ આ ગતી ચર્ધ થોડી વારે બંનેને સુદીં આ-
વતાં સ્ત્રીએ નદીમાંથી બહાર આવી પૂછ્યું.

સવાલ—તમે કાણ છો.

જવાબ—હું વણીક છું.

સવાલ—તમે શું ધંધો કરો છો.

જવાબ—હું વિદ્યાભ્યાસ કરું છું.

સવાલ—તમારા લગ્ન થયાં છે કે નહીં વાર.

જવાબ—ના,

તેવામાં દુરથી સુવાન અશા હુમા ઓતાલા જીદોકા લાઈ

લાઈલા. ગૌરકા મેરથી મહામદ રસીલીલા એવો અવાજ આવ-
વાથી પુરુષ પૂર્વ તરફ નાચી ગયો સ્ત્રીએ આસપાસ. આમ તેમ
જોયું તો થોડે દૂર એક મુસલમાન નીમાજ પઢતાં તેની દૃષ્ટીએ
પડ્યો. તેવું જોઈ બોલી. અરે નકામા ખીના. હાથ આતો પેસો
કમરદીન નીમાજ પઢે છે અને તે તો તેનાજ ધ્યાનમાં છે છતાં
નાચી ગયા અરે હવે ક્યારે મલશે હું પણ કેવી ભૂલી મેં નકામી
પડપૂછ કરી પણ તેમનું નામ. નિશાન જણી ન લીધું અરે પ્રભુ
આપેલ રત્ન હાથથી જશે કે શું ચાલ. ઘેર જઈ મને બહુ વાર
થઈ મારી શાણી સખી તેનો પત્તો મેલવવા. શક્તિ માન છે કા-
રણ. તે ઘણી ચપલ છે.

વાંચકવૃંદ પહેલા પુરુષની સ્ત્રી ગતી થઈ તે હવે જણાવું
છું. નદીપરથી લોક લજ્યાને લીધે નાચી તે પોતાની વાડીમાં ગયો
નદીથી પૂર્વ તરફ તેની વાડી હતી. ત્યાં તે હમેશાં આ ટાંપમે
સ્નાન કરવા જતો. તેની વાડીમાં ભગવાન નામનો એક માલી
રહેતો હતો. તે માળીની વહુનું નામ પાર્વતી હતું, તે માલીને વાડીની
દેખ રેખ પર શેઠે જીજ્ઞાસુ પગારથી રાખેલ હતો. તેનું ગૂંજરાત ચ-
લવા અડચણ ન પડે માટે શેઠે તેને તે વાડીમાં નીપજતાં પુષ્પ
વેચી ખાવા છૂટ આપી હતી આથી પાર્વતી હંમેશાં ફુલની છાંબડી
બરી મધુમતીમાં ફુલ વેચવા જતી હતી. શેઠ. વાડીમાં જઈ ખુ-
રશીપર બેસી, જેમ તેમ ખરબડવા લાગ્યો અને કહેવા લાગ્યો, વા-
હ શું તે સુંદરીનું રૂપ, કેવા સરસ તેના કોમલ હરત, ખરે એ
મૃગ લોચનીનાં ચક્ષુ મૃગના જેવાંજ હતાં મેના કરતાં સરસ. તેની
વાણી હતી. અરે પણ હું જૂલ્યો તે કાણુ છે ક્યાં રહે છે જાતે
કેવી છે તેનું નામ શું વલી તે પરણેલી છે કે કુંવારી તે પૂછવું
તદન ભૂલી ગયો અરે પ્રભુ મેં બહુ ભૂલ. ખાધી ખરે તેના સદગુ-
ણમય બોલપરથી જણાઈ આવતું હતું કે તે કુંવારીજ છે નહીં
તો મારી સાથ આટલી વાતચિત કરત નહીં આ બોલી નીચે
પ્રમાણે ગાવા લાગ્યો.

હાહરો.

પરણું નહીં એ પ્રેમદા, તો ધીક્ર મુજ અવતાર
કૃપા કરી તું મેળવે, હે જગત આધાર

આમ બે બાનમાં બોલે છે એટલામાં ભગવાને આવી પૂછ્યું કેમ શેઠ આને કંઈ નીસો ક્યોંકે શું.

જવાબ—કંઈ નહીં.

ભગવાન—તા મને કહેવું ને એ.

શેઠ—હું નદીપરથી અંહી આવતાં મેં એક ઘણી સ્વરૂપ વતી બાર્યા બાળી તે સ્ત્રીએ માંડે મન હરણ કરી લીધું છે.

ભગવાન—શું માયા બાળી એવી તે માયા ક્યાં રેઢી પડી છે.

શેઠ—અરે એક સ્ત્રી બાળી.

ભગવાન—ધ્વજી. કપડાપર ફરવવાની તે હા કોઈ ઘોષીની પડી હશે.

શેઠ—અરે એક બાઈડી બાળી.

ભગવાન—હું ત્યારે એમ કહેને તે શું છે.

શેઠ—તે માંડે મન હરણ કરી ગઈ છે.

ભગવાન—શું તમારા મનનું હરણ કરી ગઈ ત્યારે તે હરણીયું ક્યાં ગયું.

શેઠ—અરે મૂર્ખ ચિત્ત ચોરી ગઈ.

ભગવાન—ઠીક છે હ્યો પણ પેલા આંખાપર વેઆ. બહું છે હ્યો ઉરાડું એમ કરી મોટેથી. આ અ અ અ હે તેમ જુમ મારે છે

શેઠ—અરે રાડો શું પાડે છે

ભગવાન—સાગ વૈયાં ઉરાડું છું

શેઠ—જ દુર જઈને ઉરાડ અહીં માથાપર જુમ નહીં માર

ભગવાન—વાર શેઠ

એટલામાં પાર્વતી આવી તેણે શેઠને પુછ્યું.

પાર્વતી—કેમ શેઠ આને કંઈક ઉદાસીમાં છે.

શેઠ—સેજ

પાર્વતી ચતુર હતી તેથી તેણે શેઠને સમજાવી વાત જણાવવાનું અને યુક્તિથી શેઠને સમજાવી વાત કઢાવવા લાગી શેઠ તેને

સેજ સાજ હકીકતથી વાકેફ કરી પાર્વતીએ કહ્યું હું તમને મેલવી
આપુ તો કેમ શેઠે કહ્યું તો હું તારો જન્મ પરિચત આભારી
થઈશ. એટલે પાર્વતીએ કહ્યું મને તેની સંપૂર્ણ હકીકતથી વાકેફ
કરો. શેઠે તેને બનેલી સઘળા વાત કહી. પછી પાર્વતી બોલી શેઠ
હવે હું ગામમાં ફૂલ વેચ્યા બાદ ગૃહસ્થોને ઘેર ઘેર ફૂલ આપવા
જઈશ. અને તેનો પતો પ્રભુ પ્રતાપે તમોને ચોડા વખતમાં લાવી
આપીશ શેઠે કહ્યું વ પાર્વતી પ્રેમદાની શોધમાં પડી પેલી
પ્રેમદા પોતાને ઘેર જળ બરા ગઈ જળ જળને ઠેકાણે મૂકી એ-
કાંત સ્થાનમાં લમણે હાથ લગાવી બેઠી એટલામાં તેની વીજલી
નામની સખી આવી તેણે પૂછ્યું.

વીજલી—કેમ બેન આજે આમ કંઈ ઉડા વચારમાં પડેલી છે.
જવાબ—કંઈ નહીં બેન તેતો સેજ.

વીજલી—બેન મારાથી છાતું રાખીશ કે આજે હું સાંભળી આ-
વ્યું મને જણાવવામાં કંઈ બાદ નથી.

બાપએ તેને સઘળા હકીકતથી વાકેફ કરી એટલે વીજલીએ
કહ્યું બેન હું તેની શોધ કરીશ. કશી ચિન્તા કરવાની જરૂર નથી
ત્રીએ કહ્યું બેન તો તો અતી આનંદ થાય. મારા વતી આટલી
તસ્દી લે તો હું તારો સંપૂર્ણ આભાર માનીશ વીજલીએ કહ્યું હીક
છે આ બાબતુ વીજલીએ શોધ કરવા માંડી.

પાંચ સાત દિવસ રઝલી પણ પતો મળ્યો નહીં ત્યારે તેની
બેનપણીને કહ્યું બાપ હવે તો ચાકી પણ તમારા ઇચ્છીત ભરથાર
મળ્યા નહીં એટલે પ્રેમદાએ કહ્યું લે હું તને એક દોહરો બનાવી
આપું તે બોલતી ગુપ્ત વેશે આ નગરીમાં ફરજે અને જે માણસ
આ દોહરો પુરો કરે અથવા તેનો પતો બતાવે તેને મારો આ
ચંદન હાર આપજે તે લઈ દાસી ચાલતી થઈ વાંચક દોહરો નીચે
મુજબ હતો.

નાશી છુટયો વાણીયો, નદીને પહેલે પાર;

ગોતી આપે જેમને, આપુ ચંદન હાર.

આમ બોલતી રહે છે એટલામાં પેલી માલણ પાર્વતીનું
ત્યાંથી નીકળવું બન્યું તેની કશુંદ્રિય તે તરફ ખેંચાઈ એક ચીતે
સાંભળ્યું અને બોલી.

દોહરો.

ગોતી આપું કામની એતો માઈ કામ.

આ નગરીમાં એ વસે દીનકર એનું નામ

આ સાંભલી વીજલી તુરત તેની પાસે ગઈ અને તેને ચંદન હાર આપ્યો માલજી તેને સર્વિતસર હકીકતથી વાકેફ કરી વીજલી દીનકરનું નામ નિશાન વગેરે જાણી ખુશી થઈ ચાલી ગઈ.

પ્રીય વાંચક ઉપરના દોહરાથી તને માહેતી મલી હશે-ઉપરાંત જણાવું છું કે દીનકર તેજ આપણી વાર્તાનો નાયક અને તે સાથે પ્રેમ બાંધવા ધારતી ત્યાં મન સાચે વળી ચુકેલી બાઈનું નામ મણી હતું તેજ મણીનો કાયમી ભરથાર થનાર ઉપર જણાવેલ દીનકર પોતેજ છે.

દીનકર—પોતાની વાડીમાં બેઠો છે અને મનમાં મહાતર્ક વિતર્ક ચલાવી રહ્યો છે એટલામાં તેનો માલી આવ્યોને પૂછે છે.

ભગવાન—શેઠ એ ચાર દહાડાથી તમે કંઈ શોકમાં રહ્યો છો માટે તમને ખુશી કરું તો.

દીનકર—વાર કંઈ કારસ કર.

ભગવાન—સાહેબ ગાયન કરું.

દીનકર—હા દરો જોઈએ કેવાં આવડે છે.

ભગવાન—સામ. દવા ને ચોખરા સારા આવડે છે.

દીનકર—ત્યારે ગાને

ભગવાન—તે સાંભલી નીચે પ્રમાણે ગાય છે.

માઈ નામ ભગવો માલીરે માઈ નામ ભગવો માલી

વાડીમાં હું વૈયાં ઉરાડુ કરું ગાન શુલતાન.

ભૂખ લાગે તો ખુપડીમાં જઈ ખાઉ છાશને ધાન. માઈ નામ.

કરું શેઠની અદલ ચાકરી, પોરી ભરું દીન રાત.

ભયકરે હું નાહી લઉં ત્યાં વહુજી લાવે ભાત. માઈ નામ.

તાજું ભાતું ખાઈ કરીને મારે કામે જઈ

કામ કરતાં ચાક લાગે તો છાંચે બેશી જઈ માઈ નામ.

પૂછ્યા વિના વાડીમાં ગડે તો મારે ગાળો દઉં

જો કદી મારવા તડે તો માશી માગી લઉં માઈ નામ.

દીનકર—મશ્કરી કરીને કહે વાહ લૈ વાહ બહુ સાર ગાયન ગાયું આમ બોલે છે એટલામાં પાર્વતી હાથમાં મણીની દાસીએ આપેલ હાર લઈ જોસજોર આવતી માલુમ પડી તેને જોઈને ટીકરે પૂછ્યું.

દીનકર—કેમ આજે કશો પત્તો મળ્યો.

પાર્વતી—શેઠ આપની કૃપાથી પત્તો મળ્યો છે.

દીનકર—શાખાશ કેવી રીતે મળ્યો.

પાર્વતીએ બનેલ હકીકત દીનકરને રજુ કરી અને દીનકરને પેલો હાર હાલ સાચવો તેમ કહી આપ્યો દીનકરે તે હાર પહેરી લીધો અને ખુશી ચર્ધ બોલવા લાગ્યો.

દોહરો.

અહો પ્યારી પત્તો મળ્યો આજ તારો

મુજ દીલનાં દુઃખ નાશ્યાં હજારો

અતી મુખ પામ્યો પ્રીયા મુજ તનમાં

છુપાઈ રહી તુજ છપ્પી મુજ મનમાં

ઉપર મુજબ બોલી ઇચ્છિત સ્ત્રીનો પત્તો મળ્યાથી માલી પાસ વિશેષ શુલતાન કરાવે છે.

આ તરફ મણી ઘણા દિવસથી શોધ ચલાવતાં પત્તો નહી મળવાથી ઉદાસ ચહેરે બેઠી છે તેટલામાં પાર્વતી તરફથી મલેલ શોધ લઈ વીજલી આવી તેને પૂછ્યું કેમ શું ખબર છે વીજળીએ ખુશાલી સાથ કહ્યું એન તમારો દોહરો એક પાર્વતી નામની માલણે પૂરો કર્યો અને તમે જોને ચાહો છો તેનો પત્તો અતાવ્યો જ્યથી તમે આપેલ હાર મેં તેને બક્ષો તમે જોને શોધો છે તે આ નગરીના રહીશ છે તેનું નામ દીનકર છે નદીની પૂર્વ તરફ તેની વાડી છે પાર્વતી તે વાડીના રખવાળની સ્ત્રી છે આ સાંભલી મણી હર્ષજોર બોલી શાખાશ મારી શાણી સખી આ ખાતર તોહરો ઉપકાર જીદંગી પરિચંત બૂલવામાં આવશે નહી પણ તે વાડી તારી જોએલ છે કે વીજલી કહે હા એન

મણી—ત્યારે હે એક પત્રીકા આપુ તે લઈ તેને વંચાવી આવ વીજળી—મહુ સાંઝે એન.

મણી—તેનું નામ શું દીનકર વલી તે ઓ નગરીમાંજ રહે છે.

વીજળી—ખેડના.

મણી—વાહ જેવું નામ તેવું જ તેનું સ્વરૂપ છે તેના મધુર સ્વર-
થી જવાબ દેવાની છટા તથા નરમાઇ ભરેલ બોલ પરથી
મારી ખાત્રી છે કે તેનામાં તેવાજ ગુણ હોવા જોઈએ ખ-
રેખર પરણું તો તેનેજ પરણું એમ કહી નીચે મુજબ
લખે છે.

ચીઠી.

પ્રાણપતી હું તમને મારા અંતઃકરણથી વરી ચુકી છું મેં ત-
મને જોયા સ્વારથી માફ તન મન ને ધન તમને સ્વાધીન કરી દી-
ધું છે આશા છે કે મારી આ પત્રીકા સ્વિકારી આપના કામળ હ-
સ્તને તરફ દર્શ સામા બે બોલ લખવા કૃપાવંત મશો અને હું
દાસીને આપની સદાને માટે આભારી બનાવશો.

એજ લી. આપની ચર્ચુરજ દાસી.

તે ચીઠી લખ વીજળી દીનકરની વાડી તરફ આવી અંદર દા-
ખલ થઇ જોયું તો તે બાગના એક ભાગમાં આરામચેર પર એક
પુરૂષ નીંદ્રા દેવીને સ્વાધીન થયેલો તેની દ્રષ્ટીએ પડ્યો વીજળીએ
નખશીખ મુર્તિ નિહાળતા ખરેખર મણીએ વર્ણવેલ રૂપ આ પુરૂષ
માં જોવામાં આવ્યાં જેથી તેની નજદીક જવા ચાલી થોડે દુર ર-
હી ચમકી અને મનમાં વિચાર કરવા લાગી કે રખેને તે ન હોય
અને બીજાને અપાય તો મારી બેનપણીની અને તેના ઇચ્છીત બ-
રચારની ગુપ્ત વાત જાહેર થાય અને હું અત્યંત ઠબકાને પાત્ર થા-
ઉં તેમ વિચારી પાછી ફરી વલી વિચારી બોલવા વાગી કે હશે
તો તેજ કારણ કે આ વાડી તેની છે અને ત્યાં બીજા કોણ હોય
વલી વિચારી બરબડવા લાગી અરે મારા ભરમ રૂપી મન તું ભૂલ
ભરેલ છલંગ કેમ મારે છે કાં ન હોય તેનો ખામ્યાદુઃ મિત્ર કે ન
જદીકનો સગો હોય તો આમ ઘણા ઘણા વિચાર કરી નજદીક
આવી જોયું તો દીનકરની ડોકમાં પોતે થોડી મુદ્દા પર પાર્વતીને
આપેલ હાર જોયો તેથી તેને ખાત્રી થઈ અને પાસે આવી વિચાર
કીધો જો કોઈ હશે તો હું સાદ કરી ઉઠાડતાં પ્રથમ મારા પર

ચીડે બરાશે માટે તેમ ન કરવું એમ ધારી ખુરશીપર પોતાના જ મણા હાથની આંગલીની ઠોકર મારી શ્વાન જેવી નીંદ્રા વાલો શા-
ણો પુરૂષ તુર્ત જાગ્યો જોયું તો તેની દ્રષ્ટીએ મણીએ પત્રીકા લઈ
મોકલેલ વીજલી પડી તેને જોઈ પૂછ્યું.

દીનકર—તમે કાણ છો.

વીજલી—અમે એક જસુસ છીએ.

દીનકર—જસુસ કોના.

વીજલી—તમે જેને ઇચ્છો છો તેના.

દીનકર—અમે કોઈને ઇચ્છતા નથી.

વીજલી—ત્યારે અમે જસુસ નથી.

દીનકર—એમ કેમ વળી ફરી ગયાં કેમ આવ્યાં છું કામ છે મ-
ને જણાવો.

વીજલી—શેક જ્યારે તમે કોઈને ઇચ્છતા નથી ત્યારે જણાવીને
છું કરીએ.

દીનકરે જાણ્યું કે રખેને આ મણી તરફથી આવી હોય એ-
મ ધારી પૂછ્યું.

દીનકર—તમને કાણે મોકલ્યાં

વીજલી—મને મારી સખીએ મોકલી છે

દીનકર—તમારી સખીનું નામ

વીજલી—નામ મણી.

દીનકર—હે મણી ત્યારે તો હું તેનેજ ઇચ્છું છું ખરેખર તમારું
ખોલવું સત્ય છે ખોલો તમને શા કારણે મોકલે છે.

વીજલી—જનાબ, આ પત્રીકા લઈ મોકલી એમ કહી પેલી ચી-
ટી આપી.

દીનકરે—તે તુર્ત લીધી. વાંચી આનંદ પામ્યો અને નીચે મુજબ
લખવા માડ્યું.

મણીની ચીઠીનો પ્રતીકિત્તર.

પ્રાણ પ્યારી તાહરી પ્રેમ પત્રીકા વાંચી અતી આનંદીત બ-
ન્યો છું મેં તને જોયા પછી મારા દીલમાં એ ચેની પથરાઈ રહી

છે વળી તારી સર્વિતસર હકીકતથી સંપૂર્ણ વાકેશ થવા મારી ઉ-
મેદ છે તો તમો આવતી કાલે રવિવાર હોવાથી સાંજના ચાર વા-
ગતે ભૂવનેશ્વરીને દેવલે મળસો.

એજ લી. કાણુ તે તું જાણે છે.

આટલું લખી વીજળીને આપ્યું વીજળી તે લઈ ઘેર આવી
અને મણીને તે પત્ર આપ્યો મણીએ તે વાંચ્યો. ખુશી થઈ અને
પત્ર તુરત ફાડી નાંખી દીધો. હવે મણી તથા દીનકર વચ્ચેનો વખ-
ત ક્યારે જાય અને ચાર ક્યારે વાગે તેમ ધારી વચ્ચેનો વખત
મહા મુશ્કેલીથી ગુમાવે છે ત્રણ વાગ્યા. મણીએ મા આપની આજ્ઞા
લઈ ભવાની જવા ગાડી સજ કરી તેમ કોચમીનને હુકમ થતાં
તેણે તુર્ત પોતાનું કામ સમાવી લીધું અને લગામ જલી ગાડી પર
બેઠો મણી તથા વીજળી અને જણાં ગાડીમાં બેઠાં ગાડી ભવાની-
ને માર્ગ ચાલતી થઈ.

મિસ્તર દીનકર પણ પોતાની ગાડી તેજ પ્રમાણે જોડાવવાની
તૈયારી કરતો હતો એટલામાં તેને એક મિત્ર તેને મળવા આવતો
હોય તેવું તેને જણાયું પેલા માણસ નજદીક આવ્યો તેને જોઈ
દીનકર બોલ્યો.

દીનકર—કેમ મિસ્તર કેશવલાલ આવ્યા કે

કેશવલાલ—હાથ,

દીનકર—હમણાં આપનાં દરશન કેમ દુર્લભ થઈ પડ્યાં છે.

કેશવલાલ—ભાઈ સેજ કામમાં ગુંથાયેલ હતો.

દીનકર—ડીક છે આવો આવો બેસો. એમ કહી બેસારે છે એટ-
લામાં કેશવલાલની નજર પેલા હાર પર પડી અને બોલ્યો.

કેશવલાલ—ભાઈ આ હાર કોનો!

દીનકર—છે કોઈનો.

કેશવલાલ—કોઈનો એટલે કોનો છે

દીનકર—છે તારે શું કામ છે

કેશવલાલ—કેમ ભાઈ આમ આટલું બધું ભાઈ મારાથી પણ
જાનું રાખશો.

દીનકર—નહી મારા જીગર જાન દોસ્ત તારાથી છાતું રાખું હું
તને વખત મહે સધલી વાત કરીશ. એમ કહી. કંઈ કા-
રણસર ત્યાંથી આધો પાછો ગયો.

એટલામાં કેશવલાલની દૃષ્ટી દીનકરના ડગલા પર ગઈ આ
બંને મિત્ર એક બીજાની વસ્તુ પોતાની જ સમજતા તે એ વચ્ચે
કંઈ અંતરપટ હતો નહી. જ્યોતી કેશવલાલે પેલા કોટનો ખીસો
તપાસ્યો તો તેમાંથી મણીની લખેલ પત્રીકા તેને હાથ પડી બોલી
વાંચી ખુશી થયો અને બોલવા લાગ્યો. અહો ! આશું શું તેની
લખવાની ખુબી વાહ આતે કાણુ હસે ખરેખર આ વાંચ્યો કહી
આપે છે કે તે સ્ત્રી ધણીજ ચપલ હોતી જોઈએ, એટલું બોલી
ધંધર પ્રત્યે કહેવા લાગ્યો હે પ્રભુ મારા સદ્ગુણી મિત્રને તું આ
સ્ત્રી જલદી મેળવી આપીશ તેના ભવિષ્યનો ભરથાર બનાવજો આમ
બોલ્યો તે દીનકરે સાંભળ્યું તુરત પાસે આવી કહ્યું.

દીનકર—મીત્ર શું લવેરી કરે છે

કેશવલાલ—કંઈ નહીં

દીનકર—તે પ્રભુ પાસે શું માગણી કરી

કેશવલાલ—તે તો ચર્ચુરજ દાસી છે તેને જલદી મેળવે તેજ
માગણી કરી.

દીનકર—કોની દાસી.

કેશવલાલ—દાસી તેના ધારેલ પ્રાણુ પતીની

દીનકર—તેનો પ્રાણુ પતી તે કાણુ.

કેશવલાલ—આ પત્રીકાનો ગૃહણુ કર્તા બોલો આ કોનાપર આવેલ છે

દીનકર—ભાઈ આવી છે તો મારાપર

કેશવલાલ—તારે તમારીજ દાસી

દીનકર—વધી તે ચીઠી તાહરે હાથ ક્યાંથી પડી

કેશવલાલ—તે તો અનાયાસે મલી ચડી

દીનકર—ઠીક છે લાવો તે મને પાછી આપો

કેશવલાલ—બંધુ આપુ પણુ મને સધલી વાત કરો

દીનકરે તેને આગલ બનેલ સધળી વાત કહી અને કહ્યું આ
લ તૈયાર થા આપણે જઈએ તે હવે ચાર વાગતે આજે આપણને

ભૂવનેશ્વરી મલવાની છે તમે એને ઝોળખતા હશે નહીં.

કેશવલાલ—ખરાબર નહીં પણ પેલા નેમચંદની દીકરી તો નાહોય

દીનકર—ભાઈ તે કું જણુતો નથી

કેશવલાલ—મારા ધારવા મુજબ તે હોવી જોઈએ અને એજ
હોય તો બાંધુ એ મણી રૂપી રત્ન તમને મહે તો કું

તમેને અવિષ્ણતા બાગ્યશાળી સમજું છું.

દીનકર—એમ ત્યારે તે જાતે કેવા છે

કેશવલાલ—મિત્ર આપણું નાતીલાંજ છે

દીનકર—હેં ! વાહ ત્યારે મારા મનમાં તેજ શંકા હતી

કેશવલાલ—શંકા હાવવીજ નહીં હવે થોડા વખતમાં લગ્નનાતરીકે

દીનકર—ભાઈ તેમ યવામાં હજુ બહુ વિટંબનાઓ વેઠવી જોઈશે

કેશવલાલ—વિટંબના શાની તેજ હોય તો તો હજુ તે કુંવારીજ
છે અને તેનાં માળાપ રાત દહાડો તેને માટે યોગ્ય વરની
શોધમાંજ છે.

દીનકર—ત્યારે તો તે કામમાં તમે અને આધાર રૂપી થશો.

કેશવલાલ—આધાર રૂપી શુ મારી ફરજ છે તે બળવીશ્વ તેમાં
વલી આધાર શું.

દીનકર—વારૂં ગાડી જોડાવો. બહુ વાર થય

કેશવલાલે તુર્ત ગાડી જોડાવી બંને મિત્ર તેમાં બેસી ભૂવને-
શ્વરી જવા નીકળ્યા અને છપાટાબંધ માતાના દેવલ લગભગ આવી
લાગ્યા અને મણી તથા વીજલી મોર બપેઆ એમ વરસાદની રાહ
જુએ તેમ રાહ જોતાં રસ્તા સામું ટગર ટગર એકી નજરે જોષ
રહ્યા છે.

એટલામાં દીનકરની ગાડી આવી પહોંચી. નજર કરતાં કેશ-
વલાલે તેને ઝોળખી અને તેજ છે આવું દીનકરને કહું મણીને
શંકા પડી અને વીજલીને પૂછ્યું એન બીજું કોઈ સાથે છે વીજલી
કહે હશે કોઈ તેને મિત્ર હશે દીનકરે ગાડીમાંથી ઉતરી મણી
સાથે પ્રેમ દષ્ટી કરી સામસામા નેનકટાક્ષે હાવભાવ મળ્યો પરસ્પર
બંને જણુ એક બીજાને કર જાણી એક રૂખડાના વૃક્ષ તલે વાત
ચિત્ત કરવા બેઠા.

મણી—કેમ પતી શું પૂછવા વૃત્તી છે.

દીનકર—કંઈ નહીં હું તારી સમક્ષ હકીકતથી મારા મિત્ર તરફથી વાકેફ થયો છું.

મણી—પ્રાણનાથ તે મિત્ર ક્યા

દીનકર—સામે આવેલ છે તેજ

મણી—વારૂ તે તમારા મિત્ર છે

દીનકર—હા પ્રીયા

મણી—ત્યારે મેં તેમને બહુએ વખત જોયા છે

દીનકર—જોયા હશે

મણી—ચાલો હવે આપણે દરશન કરવા જઈએ

દીનકર—ચાલો

બંને જણ માતાનાં દરશન કરવા ગયાં ત્યાં જઈ દીનકરે મણી પ્રત્યે કહ્યું પ્રીયા આપણા જોડને નિરવિધને પરણાવી સુખી રાખવા, માતા પાસે સ્તુતી કરીએ મણીએ કહ્યું ઘણું સાઈ પ્રાણનાથ આન બોલી બંને નીચે મુજબ સ્તુતિ કરવા લાગ્યાં.

ભુજંગી છંદ.

માતા ભવાની તને નમન કરીએ, છપ્પી તાહરી મનમાં આજ ધરીએ અખીલ વિશ્વમાં માત તું તો વસી છે, છપ્પી તાહરી અમ અંતર દસી છે અમ માગણી માત તું મન ધરજે, હરી દુઃખ આ જોડને સુખ કરજે તેમે લવી જોડ સજોડ સારી, હવે લગ્ન કર જલદી માત મારી. વખી હોશ્વથી પુંજીએ ચર્ણ તારાં—કરદુર સૌ દુઃખ માતા અમારાં અમ માંત પિતાના મનમાં વસીને—ફરજ પાડ અમ લગ્ન કરવા કરીને

દીનકર—ચાલો પ્રીયા હવે જઈએ.

મણી—બહુ સાઈ પ્રીયતમ ચાલો.

આ બાળુ ધીજલી કેશવશાલ તથા પોતાના ઘોડાને પરમેશ્વરે લુછી એકાદ બે ચપાટા મારી ટટાર કરી જોમાણ ખવરાવી નવરા થયેલ બે કાચમીન એ ચારે જણ એક બાળુ વાવ પર બેઠા છે. અને માતાના વર્ણનની વાતો કરે છે. એટલામાં મણી તથા દીનકર દેવલમાંથી બહાર આવી એક બાળુ દુર એક વૃક્ષની સુંદર છાંયે

બેદા અને મણી સામુ જોઈ દીનકર બોલ્યો.

દીનકર—પ્રીય ખરેખર હું મારા મિત્રના કલ્યા મુજબ બવિધ્યનો બાગ્યશાળી બનીશ.

મણી—કેમ વાર આટલું બધું,

દીનકર—સાબળ પ્રીયા મનુષ્ય ધારે તે કરી શકે છે વળા હિંમત. વાન પુરૂષ ધારે તો નાગના માથા પરની મણી યુક્તિથી કે શુરાતનથી મેળવી શકે છે. પ્રબળ હિમતવાન પુરૂષ ધારે તો શેષ નાગના માથા પરની રાટીક મણી મેળવી શકે છે પણ તું મણીરૂપી રત્ન મેળવવા પ્રભુ મને જ બાગ્યશાળી બનાવવાનો હશે કે શું.

મણી—આટલું બધું વાહ વાહ તમે તો વખાણના વૈરસાદ વરસાવ્યા.

દીનકર—નહિ પ્રીય તારૂં રૂપ ખરેખર તેવુંજ છે.

મણી—સૂર્યનું બીજું નામ દીનકર તે સૂર્ય પોતાના કીર્ણથી આખી પૃથ્વી જે શુશોભીત બનાવી રહ્યો છે તે મત મોદીન કરે આ નગરી શોભાવી દીધી છે અને તમારા પ્રકાશથી હું દાસીને ઘેલી બનાવી દીધી છે આશા છે કે હું લાડકવાઇ પુત્રીની અરજ ધ્યાનમાં લઈ મારા પિતા. તમારા સાથ મારી હસ્ત મેળાપ કરશે પણ તે લોભને વશ છે જેથી તેનાથી ઉલટું કરે તો શું ઉપાય યોજવો મારા પ્રાણ મણીએ યુક્તિથી પુછ્યું.

દીનકર—મહારા ઉપાય મારા હૃદયમાં સમાયલા છે પણ તેમ થયે તમે શું કરે મારી વહાલી.

મણી—પૃથ્વી રસાતાલ જળ સમુદ્ર મંચાદા મુકે સૂર્ય પશ્ચિમ ભાગે ચંદ્રમા પોતાની શીતલતા બંધ કરે તો પણ હું તમારા શિવાય બીજા કોઈને પરણનાર નથી તથા મારો આપે ગ્રહેલહસ્ત બીજાને ગૃહણ કરવા દેનાર નથી ઉપરાંત મનસા વાતસ અને કર્મસા ત્રણ પ્રકારે સ્ત્રી પુરૂષનું વરવું બને છે તેમાંથી હું તમારી સાથ મનસા તથા વાતસાથી વરી ચુકી છું કર્મથી વરવું ફક્ત બાકી છે પણ પ્રભુ તેમાં અડચણ લાવશે નહીં અને લાવે તો. આ પૃથ્વીપરના સર્વજ્ઞ પુરૂષને બાઈ અને બાપ સમાન ગણી. મારી જી.

હજી કુવારી ગુઝરીશ પણ તમારા શીવાય ખીજને
વરીશ નહીં.

દીનકર—શાખાશ મારી વાલી પ્રીયા મારો પણ તારા જેવો જ
દૃઢ નિશ્ચય છે અને તું મલીશ. પણ તને ન મેળવે તો
આ દુનીયા પરની સઘળી સ્ત્રીને મારી ભગની સમાન
મણી યોગી બની જવા આકાંક્ષા ધરાવું છું.

મણી—ઠીક છે ઇશ્વર સદાય છે જેથી સર્વ સારાવાનાં થશે અને
પણુ નિરવિધને આપણાં લગ્ન કરશે હું આજથી મારા
ધરમાં વાત ઉચારીશ. તમે પણ તે જ પેરવીમાં રહેજો.
ચાલો હવે બહુ વાર થઈ એમ કહી પેલાં ચાર જણ
એમાં છે તે તરફ ગયાં કાચમીનને હુકમ થતાં ગાડીઓ
તૈયાર થઈ એટલે તેમાં એસી દીનકર તથા કેશવલાલ જંગ-
મલ રસ્તેથી અને મણી તથા વીજળી સીધે રસ્તેથી
પોતાને ઘેર આવ્યાં.

પ્રકરણ ૨ જી.

રાત્રી થતાં વાળુ કરી મણી ધારેલ પતીનું સ્મરણ
કરતી ઇશ્વર પ્રત્યે તે મેળવવા વારંવાર માગણી
કરતી નીદ દેવીને તાબે થઈ સવાર થયું સર્વ જગૃત
બન્યાં મણીનો માએ ટાઇમ થતાં રસોઈ નીપજવી નેમ-
ચંદ શેઠ દુકાનેથી ઘેર આવ્યાં. અને જમવા બેઠા. ત્યારે
મણીની મા જેતું નામ કરતુર હતું તે બોલી,

કરતુર—પ્રીય પ્રતી આપણી મણી હવે યોગ ઉમંગી થઈ છે વળી
દીન પ્રતીદીન મોટી થતી જાય છે તો હવે તે વેવીશાળ
વિવાનું કંઈ ધાર્યું કે નહીં.

નેમચંદ—હા ધણું જાણું છું કે છોડી મોટી થઈ છે વળી મોટાં
છોડ સાસરે સારાં પણ શું કરું હાલમેં સડામાં પૈસો બહુ
ગુમાવ્યો છે વળી દુકાનમાં પણ દીન પ્રતીદીન ખોટ જતી
જાય છે તો હવે મને કોઈ ગ્રહસ્થ મન માનતા પૈસા
આપે તોજ ત્યાં પરણાવવા વિચાર છે.

કસ્તુર—વહી દીકરીના પૈસાથી પૈસાદાર થવા ઇચ્છા રાખે છે તે હું ખીલકુલ પ્રસંદ કરતી નથી.

નેમચંદ—ત્યારે શું કરું મારે ખીજે ઉપાય નથી.

એટલામાં મણી પૂર જોસથી બોલી બહી ખ્યારા પિતા દુનીયામાં વિશ્વાસઘાત ચોરી છીનાણી વગેરે પાપોમાં નીચલાં વિક્રયના પાપો મુખ્ય ગણ્યાં છે.

૧ કન્યા વિક્રય. ૨ હય વિક્રય ૩ દાસી વિક્રય ૪ જમયા વિક્રય ૫ ઘોરી વિક્રય.

ઉપરનાં સઘળાં પાપોમાં કન્યા વિક્રયનું પાપ મુખ્ય ગણાય છે વળી એક વિદ્વાને કહ્યું છે કે કન્યા પૈસાથી નિર્વાહ ચલાવનાર પિતા તેની દીકરીનું કાળજી કાતરી ખાય છે. માતા માંસ, અહાર કરે છે અને બાઈ બાંધુ તેના રૂધીરનું પાન કરે છે જેથી કન્યા વિક્રયનો પૈસો અતી ધીકાર યુક્ત છે. એટલુંજ નહીં પણ તે પૈસાથી નાત વરો થઈ જે જમણુવાર જમાય છે તે જમણુ પણ માંસ તુલ્ય છે વળી એક નાની સરખી વાણીયાની વાલમાં જણાવે છે કે તે વાણીયો વૃદ્ધાવસ્થાનો થતાં સુધી તેને કશું સંતાન હતું નહીં. આથી જી પુરૂષ અતી ઉદાસ રહેતા હતા. અને દોરા ધાગા વગેરે બહુ બહુ કરી ચાક્યાં પણ પ્રભુએ તેની સામું જોયું હતું નહીં. આખર એક ઉપાય નહીં રહેતા તેણે કાયર થઈ એક મુસલમાનના કહેવાથી પીરને સવાશેર માંસની માનતા કરી પ્રભુ ઇચ્છાએ તે સજ્જ થઈ અને વાણીયાણુને પુત્ર રત્ન નવ માસ થતાં પેદા થયું આ જાણી વાણીયો ખુશાલી સાથે માનતાની દીલગીરીમાં પડ્યો હતમ દેહ હવે તે વસ્તુ હસ્ત ગૃહણ કરવી વહી કોઈ જાણેતો કે જેતી એટલે તેણે જોશીઓ તે પૂજવા માંડ્યું આખર એક વિદ્વાને તેને કહ્યું કે શેઠ કન્યા વિક્રયના પૈસાથી થતા નાતવરાના જમણુ માંહેથી તમે સવાશેર જમણુ લાવી ધરી આવો તો માની લેશે વાણીયે કબુલ રાખ્યું અને પડોશમાં તેવું વિક્રય જમણુ થતું હતું. ત્યાંથી માગી લાવી પીરને ધરી આવ્યો. તેને જોશીના બોલપર શંકા રહેતી. તેણે જરાવાર પછી પીરને ધરેલ પાત્ર સામે દટી કરી તો તેમાં ખરેખર માંસ બની ગયેલું જણાયું આથી તેની ખાત્રી થઈ કહો મારા ખ્યારા પિતા કન્યા વિક્રયનું કેટલું પાપ છે, તેનો લ

ગારેક ખ્યાલ કરો મને લાગે છે કે મારું આ બોલવું આપના ક-
ઠોર હૃદયમાં હજી ઉતર્યું નથી તથા આપણે હાલ તે રીવાજ દૂર
કરવા બંધે શક્તિમાન નથી નાત કરેતોજ થઈ શકે પણ, પિતાજી
ગુણીયલ કુલવાન વિદ્વાન યોગ ઉમેરતો ગોતી જ્ઞાતી રીવાજ મુજબ
પૈસા લેઈ મને તેવા સાથ પરણાવશે એવી મારી નમ્ર માગણી છે.
આટલું બધું મણીનું બોલવું જ્યાં ગયું અને તેના કુર પીતાના
મગજમાં વલી મણીના બોલે કશી અસર કરી નહી. અને તેની
વહુ કરતુરને કહેવા લાગ્યો લે જોયું હું કહેતો હતો કે છોકરાને
મોઢે ચડાવવાં નહી વળી વધારે બજેલ વધારે બગડે તેમજ આ
થયું કહેવત છે કે ખીચડી બગડે હલાવીને દીકરી બગડે મલાવી
આમ બોલી મણી પ્રત્યે રીસ ચડાવી કહેવા લાગ્યો.

છોકરી અને ચાવલી છોકરી તારા પિતાના ધારેલ કામ કર-
વામાં વું આડે આવવા શક્તિમાન હું તેની વચ્ચે તારે ખીલકુલ
લવારી કરવાની જરૂર નથી. આ સાંભળી મણીએ નરમાશથી કહ્યું
માહારા વાહલા પિતા આ દુનીયામાં ગાયને દીકરી જ્યાં દોરે ત્યાં
જાય તેવું છે. પણ મને તો તમે કાપી નાંખો ઉડાજલમાં ઉતારો
ગમે તે દુઃખ આપો તે ખમવા તૈયાર છું પણ મારા દિલ પ્રસન્ન
મારા હૃદયમાં હસેલા ભરથાર સિવાય ખીજ કાંઈને પરણનાર નથી
તમે ધારો તો મને લોભને વશ થઈ આંધજો લુલો લંગડો બહેરો
મુંગો વૃદ્ધ અભણ અજાણ સાથે પરણાવો તો શું હું તેવા સાથ
પરણીશ ખીલકુલ નહી વાહ મારા વાલા પિતા મને લાડ લડાવી
નાનપણથી ઉછેરી હવે લક્ષ્મીના લોભથી મને ઉંડા કુવામાં ઉતારવા
ધાર્યું કે શું પિતા તમારી મારા પ્રત્યેની પ્રીતી ક્યાં ગઈ અરે પૈસો
કાંઈને સજો નથી દુનિયા સવળી પોતાના સ્વાર્થમાં રચી મચી રહી છે.

મણીના બાપણથી તેને કશી અસર થઈ નહીં, અને બોલ્યો.
છોકરી છોકરી તુંતો કહીશકે મને પરનાતીલા ગુણવાલા સાથે પર-
ણાવો તો કેમ મણીએ કહ્યું મારા વહાલા પિતા હું એવી નીચ
નથી આપણી ખાસ નાત માહેલો રૂપવાન ગુણવાન તથા યોગ ઉમ-
રનો મને પરમેશ્વરે મેળવી આપ્યો છે અને તેમ થયે તમારી આ-
બરૂ વૃદ્ધી પામવાની છે.

નેમચંદ—છોકરી પોતાની જાણે ભરથાર બોલી કાઢવા તને શું લક છે.

મણી—પુત્ર પિતા આપણી નાતના રીવાજ મુજબ કરેા નહીં.
નેમચંદ—ત્યારે કેમ એમ કહ્યું.

મણી—પ્યારા પિતા તે બૂલ ખાતર ક્ષમા માગું છું.

નેમચંદ—કસ્તુર પ્રત્યે તે છોકરીને મોઢે ચડાવા તો આ તેના
પરિણામ આપજો જાતે વર શોધ્યો. અરે એ તેને ક્યા
મળી હશે શા રીતે તેણે એમને આજખ્યો. અરે પણ તે
વાત કોઈએ જાણી હશે. તો મારી આખર શું રહેશે હાથ
માઈ નામ બેળથું આવ એ નીચને કંઈ શીખામણુ દે
મને વખત થવાથી હવે હું દુકાને જઈશું. અને આજ
થી તેનો બરોબર બંદોબસ્ત રાખજો તેમને એકલી કોઈ
જગ્યાએ એ જવા દેઇશ નહીં આટલું કહી ચાલ્યો ગયો.

કસ્તુર—મણી પાસે આવી અને તેને પૂછવા લાગી.

કસ્તુર—કેમ બેન આજે આટલાં મધ્યાં અમર્યાદાવાલા આપણુ તારા
પિતા સાથે ક્યાં

મણી—બા કેમ કહું જોને બોલતા હતા કે તને ગમે ત્યાં પરણાવીશ

કસ્તુર—પણ હવે શું કરવું છે.

મણી—હરે શું હું બીજા સાથે પરણવાની નથી ઉપરાંત તેમ
કરશો તો હું કુવે પડી કે જેર ખાઇ તમેને મારો જીવ
દઇશ મારા કુ પીતાને હત્યા દેતી જઈશ.

કસ્તુર—હે મારી ગદાલી પુત્રી તેમ ન કરીએ બા.

મણી—તો મારી મામણી કમુલ કરો.

કસ્તુર—ઠીક તારા બાપને સાંજે આવવા દે.

નેમચંદ દુકાને ગયો અને ત્યાં બેઠો છે એટલામાં તેને એક
માણુસે આવી કહ્યું કે આજે મહાજનના વંડા મહી દિવસના અરે
વાગતે મિસ્તર તારાચંદના કરેલ ગુનાનો ફેસલો આપવા નાત બેઠી
થવાની છે માટે ત્યાં તે ટાઇમે પધારશો. નેમચંદે વાર કહ્યું પેલો
માણુસ ચાલતો થયો આ તરફ દીનકરને પણ તેજ કહેણુ આવ્યું
ચાર વાગ્યા ઉપર વર્ણવેલ શહેરની પશ્ચિમે સુદર સરોવરને કિનારે
શુશોભિત મહાજનની ધર્મશાળા છે ત્યાં આગળ સર્વ ગૃહસ્થો બેઠા
થઇ બેઠા છે એટલામાં સમાવું પ્રમુખપદ ધરાવનાર ત્યાં આવી પ-
હોઆ ગાતીના સુધારાં વધારાં સંબંધી કેટલુંક વિવેચન થયા બાદ

ચુનેદાર તારાચંદને બરામલી સભા વચ્ચે ઉભો રાખવામાં આવ્યો.
પ્રમુખે તારાચંદને પૂછ્યું.

પ્રમુખ—કુળહીણ કુપાત્ર હોકરા તેં જાતી વિરૂદ્ધ પગલું કેમ ભર્યું.
તારાચંદ—આપની જાતીના હાલના કદંગા દિવાળથી હું તદ્દન
વિરૂદ્ધ છું.

પ્રમુખ—તો નાત તને યોગ્ય શિક્ષા કરશે.

તારાચંદ—તે ખમવા તૈયાર છું પણ હું મારા અગ્રે મિરાજેલા
સભાસદો પ્રત્યે એ બોલ બોલવા રજા માગું છું.

પ્રમુખ—વાર બેસો.

તારાચંદનું પુનરુત્થાન સંખ્યાથી ભાષણ.

આપણી જાતી ત્યાં કેટલી હિંદુ ઉત્તમ જાતી અસલી બોટા
રિવાજને વળગી પુનરુત્થાનને ધિક્કારે છે તો પુનરુત્થાન નહીં થવાથી
વિધવા બાલીગમોને કેટલી વિટંબનાઓ વેઠવી પડે છે તેનો લગભગ
રેક ખ્યાલ કરો. કામ અંધ છે વલી દરેક વિધવા કંઈ શુદ્ધ સતી
હોતી નથી અને ન હોય તેને માટે કશું નવાઈ જેવું છે નહીં
વિચાર કરો કે પુરૂષને સ્ત્રી કરતાં નવમે દરજે કામ કમતી છે
તે પોતે પોતાની એક સ્ત્રી ગૂંજરી જતાં માસ છ માસે કે બાર
માસે તુર્ત ખીજ પ્રેમદા પરણી લે છે સ્ત્રી ખીચારી જેને પુરૂષ
કરતા નવ મહો કામ વિષેય તેને ખીજો ભરથાર પરણવા તદ્દન
મના આ રીવાજ દુનીયાદારીથી ઉલટો છે આથી વિધવા બાલા
કુર્મ કરે તેમાં કંઈ નવાઈ જેવું નથી વલી તેમ થયેલાં એ યા
ઓછે વખતે તે બાલાને ગર્ભ રહેતાં લોક લખ્યાને લીધે દવા દાર
કરી ગર્ભ પેચના મહા પાપમાં પડે છે તેમ કરતાં દવા લાગુ ન
પડી અને ગર્ભાશયને નુકસાન ન નડે તો પુરા માસ થતા પહેલા
જન્મ યા ખીજું બાનું કાઢી નીકળી જઈ અવતરનાર બાળકની
હત્યા કરે છે કાંઈ બાળાને તેનાં સાસુ સસરાં માખાપ કે કોઈ
દેશ પરદેશ જવાના કહેતો તે અજલાનો એકે ઉપાય નહીં રહેતાં
ઝેર ખાઈ અથવા તો પોતાની જીતેન્દ્રીમાં અપીણ પેરી મરી જાય
છે સભાસદો આમ થતાં ગર્ભ પેચ, બાલહત્યા આત્મધાત વગેરે
પાપો નાતમાં ઉપરા છાપરી થતાં હશે અને થાય છે તો પણ તમે
તે રીવાજને કેમ વળગી રહો છો વળી પુનરુત્થાન બગવાનને પણ

પ્રીય છે કારણ કે વાલીને પોતાના તીક્ષ્ણ જાણુથી હણી તેની આં
સુગ્રીવને પરણાવી તેજ રણધીર રામચંદ્રે દશાનંદના દેશી સિંધ્યો
અપી તેની આ વિભીષણને પરણાવી જેથી પુનરલગ્નને ચાલ
ધિકાર મુક્ત નહી પશુ આપણી જ્ઞાતીને મૃદુલ કરવા યોગ્ય છે
આ સાંભળી જેને પુનરલગ્ન પ્રીય હતાં તેવા જીવાન તથા વૃદ્ધ તાલી
પાડી કરવેજ ભેદએ તેમ જૂમ પાડી ઉઠ્યા.

પ્રમુખે કહ્યું હાલ તે રિવાજ બહાર પાડવો બૂલ બરેલો છે.
અને તમે આ કૃત્ય કર્યું તે ખાતર તમને નાત નાત બહાર મુકે છે
આ સાંભલી તારાચંદ્ર કહ્યું બોલ્યો નહીં અને ઈનકર ઉભો થઈ બોલ્યો.

દીનકરનું પુનરલગ્નથી થતા ગેર ફાયદાનું આપણું
તથા કન્યાવિક્રય નહી કરવાની મામણી.

દીનકર—મારા શાણા સદ્ગૃહસ્થો તથા પ્રમુખ સ્થાને વિરાજેલ
વડીલ પ્રત્યે મારે જે બોલ કહેવા ઉમેદ છે તો રજા આપસો.
પ્રમુખ—બોલો

દીનકર—મિસ્તર તારાચંદ્રનું બોલવું તથા મયું અને તેના બોલે
આપણા મનને કરી અસર કરી નહી તેનું કારણ ફક્ત
એટલુંજ કે આપણી જ્ઞાતીમાં પુનરલગ્નને ચાલ હાલ
નહી બહાર પાડવાનું કારણ એજ છે કે આ દુનીયામાં
રૂપ અને ગુણથી એક બીજા પુરૂષ અડતા ઉતરતા હોય
છે કોઈ બાલાને પોતાના પત્ની કરતાં વિશેષ રૂપ ગુણવાલો
મલી આવે તો તે બાળા તેનાપર મોહીત થઈ પોતાના
હાલના પત્નીને મારી નાંખવા કોશિશ કરે અને અવશ્ય
મારેજ પછી રૂપ ગુણવાલો વાચો હોય તે સાથ પુનર્લગ્ન
કરે આથી નાતમાં ઉપરા છાપરી ખુન થવા માટે સમા-
ચારો આ પોતાના પુરૂષને મારે, હા કેમ નહી મારે, માર-
વાનું કારણ માત્ર એટલુંજ કે આપણી જ્ઞાતીમાં છોકરા
છાડીના લગ્ન વેવિસાળનું કામ માવિત્ર પોતાને માથે બેરી
લે છે તેમાના કેટલાક લોકને વજ્ર મદ્દ કેટલાક કોઈના
સમજાવ્યાથી પોતાની રત્ન સરિખી પુત્રી પથરા સાથ
પટકી પાડે છે કેટલાક પિતા કુળવાનની છોકરી લેવાના

લોભથી કુખળ જેવી પોતાને છોકરાને સોંપે છે કહો બધું
તેમના મન સી રીતે મળે તે મન ન મલે તો પરસ્પર
પ્રીતી બંધાય પ્રીતી ન બંધાય ત્યારે તેને મારે અને પો-
તાને પસંદ બરચાર સાથે પુનરલગ્ન કરે તો મારી પહેલી
માગણી એજ છે કે સ્ત્રી પુરૂષે અરસ પરસ પ્રસન કરી
એક બીજાએ ઈચ્છીત વસ્તુ બીજા હાલ આપણી મા-
તીમાં કન્યા વિક્રયનો ચાલ વધી ગયો છે તેથી ગરિબના
છોકરા વાંદા પોતાની જાંઘળી કાઢે છે તવંગર પોતાના
છોકરાને પરણાવતાં ગરિબી હાલતમાં આવી પડે છે આવા
કારણોથી આપને યોગ્ય લાગે તે ઠરાવ કરવા મહેરબાની
કરશો, એટલું બોલી બેસી જવા રજા લઉં છું.

સભાસદને તથા પ્રમુખને દીનકરનું મોલવું પ્રીય સાગ્યું અને
નાત રીવાજમાં ઘટતો સુધારો વધારો કયો નેમચંદના જાળ રૂપે-
આ લેવાના સમજા વિચાર આજીવ ગયા. સભા વિસરજન થઈ સર્વ
સૌને ઘેર મયાં તથા દીનકરનું સાઈ આપણુ જોઈ નેમચંદ ને તેના
પર ચાહના થઇ

પ્રકરણ ૩ જી.

એક અકસ્માત—પુન.

એક વેલા દીનકર તથા તેનો મિત્ર કેશવલાલ પગે ચાલી
જંગલ તરફ ફરવા જતા હતા. ચાંદ્યા જાય છે એટલામાં થોડુંકુર
દોડજોરે મારા પતીને મારી નાખ્યા તેવી કંઈ જાનક યુમ સં-
મલાઈ દીનકર તથા કેશવલાલ જે તરફ અવાજ આવ્યો તે બાજુ
દોડ્યા તો તેમણે એક સુસલમાનને ખુલ્લે છોરે બીકબેર નાસતાં
જોયો તે થોડી વારમાં ક્યાં ગયો તેની કશી ખબર રહી નહી,
જરા આગળ ચાલી જુએ છે, તો એક ખાડામાં એક અબજા પો-
તાના ખોળામાં પોતાના પતિનું માથું લઈ પારાવાર રૂદન કરતી જોઈ
અને મિત્ર તેની પાસે ગયા દીનકરે પૂછ્યું.

દીનકર—એન તમે કાણ છો.

બાઈ—રડતાં રડતાં બાઈ અમો વાણીયા છીએ.

દીનકર—બેન આશું તમે કેમ બહુ રૂઝો છો.

બાઈ—બાઈ થોડી વાર પહેલા કાંઈ મુસલમાને મારા પતીને મારી નાંખ્યા.

દીનકર—દીલગીર થઈને અરે પ્રભુ બેન શાવતી માર્યા, વળી તેને આ કૃત્ય કરવાનો હેતુ શું.

બાઈ—બાઈ છરાવતી માર્યા હેતુ હું સમજતી નથી.

દીનકર—શબને સંભાળી જુએ છે તો તેની આંખોમાં છરાના બે ધા દીકા ફરી. તપાસ કરીને જુએ છે તો તેની પડખાની નસોનો જયો બહાર આવી પડેલો જોયો આથી બચ્ચું કે આ માણસને પડખામાં છરો મારેલ છે અને તેથી તેનો પ્રાણ નીકળી ગયો જણાય છે, દીનકરે પેલી બાઈને ધણી હિંમત આપી રડવા ના કહ્યું અને કહ્યું બેન હોય જેવા આપણાં સંચિત. ઈશ્વરના ધર આમળ કાંઈનો ઉપાય નથી પણ તમારાં દયા જનક રૂદન ઉપરથી હું મારી હિંમત નાંખી કહું છું કે મારાથી બનતી મદદ કરી તે લુચ્ચાને તેના કરેલ કર્મનો ફળ ચખાડવા ચુકીશ નહીં.

બાઈ—રડી પડીને અરે બાઈ પણ હવે હું મારા પતીનું મોહું બાલક.

દીનકર—કઈ નહીં બેન ઈશ્વરના હવે તમારાં સગાં વહાલાં નાત જાત હોય તે મને કહો જ્યાં તેને બોલાવીએ

બાઈ—ના બાઈ મારે સગું સંબંધી નાત જાત કશું નથી અમે ફક્ત બે જણ હતાં તેમાંથી હું અભાગણી એકલી પડી એમ કહી આંસુ લુછી નાંખી હિંમત લાવી દીનકરને કહ્યું બાઈ આ સખની તપાસ રાખજો હું જંગલમાંથી લાકડાં લઈ થોડી મુદતમાં આવું છું.

દીનકર—કેમ વાર લાકડાનું અત્યારે શું કામ છે.

બાઈ—બાઈ મારે હવે જીવીને શું કરવાનું છે હું મારા પતી સાથે બળી મરીશ.

દીનકર—નહીં બેન તેમ ન થાય પછી તમારી મરજી મુજબ કરવામાં અમે આડાં નહીં આવીએ પણ હાલ તો આ ખુનની તપાસ કરવામાં તમારી જુવાનીની જરૂર પડશે.

બાઈ—ના બાઈ મારે તેવું કશું કરવું નથી તેનાં કર્મો તે બોગવશે

દીનકર—એન ચાલે નહી. તેમ કહી કેશવલાલને ધસારો કરે છે, જેથી તે ફોજદારને બોલાવવા ગયો. મહેરબાન ફોજદાર સાહેબ ખુનની વાત સાંભળી તુર્તત્યાં પધાર્યા, બાઈ કેશવલાલ તથા દીનકરને કેટલુંક પૂછ્યું અને પોલીસને હુકમ કરી તે લાશને હોસ્પીટાલમાં મોકલવાનું કર્યું, અને કેશવલાલ દીનકર તથા બાઈ પોલીસ સાથે શહેરમાં આવ્યા અને લાશ પણ હોસ્પીટાલમાં પહોંચી ચુકી, દાકતરે તપાસ કરતાં મરનારની આંખ પર છરાના બે ધા દીકા તથા એક ધા પડખામાં હતો. જેનાથી મરનારની નસો તુટી ગ્રાણી ગયેલ હતો, વગેરે તપાસ કરી લાશને બાળી નાંખવા હુકમ કર્યો. દીનકરે પેલી બાઈની ગરીબાઈ જાણી પોતાને ખર્ચે અગ્નીદાહ દેવરાવ્યો તથા બાઈને પોતાને ઘેર રાખી તથા પોતાને પદરને ખર્ચે કોર્ટમાં કેસ ચલાવ્યો.

કેશવલાલ દીનકર તથા બાઈની જુવાની પરથી ફોજદારને જણાયું કે મારનાર જાતે મુસલમાન છે અને આ ત્રણેમાંથી એક માણસને તેનું નામ ઠામ આવડતું નથી પણ દીનકરે કહેલું હતું કે હું તેમને જોએ ઓળખું છું. જેથી તેમણે વારંદા કઢાવી સાથે પોલીસને લઈ ફરતાં બે ચાર દહાડે ખુની હાથ લાગ્યો. દીનકરે બતાવતાં પોલીસે તેને પકડ્યો, અને પોલીસ કોર્ટમાં લાવ્યા ત્યાં તેમને મુનો મનવત્તાં લાચક શિક્ષા થતાં તેમણે કબુલ કર્યું. ફોજદારે ધારાસર જુવાની લીધી અને મુદત આવતાં મુધી ગુનેહગરને તુરંતમાં નાખવામાં આવ્યો. વાદી તથા વાદીના સાક્ષી દીનકર અને કેશવલાલને સખંધ પકડોઝ્યા, મુદતનો દિવસ આવતાં વાદી બાઈ મગા પુરશેતા અને કોર્ટમાં હબી રાખવામાં આવી દુઃખીયારી ગંગા કોર્ટ વચ્ચે ધુમટી તાણી જાંબી અને તેની જુવાની લેવી શરૂ થઈ.

ન્યાયાધીશ—બાઈ તારું નામ શું.

બાઈ—મારું નામ ગંગા પુરશેતા.

ન્યાયાધીશ—કેમ.

ગંગા—વીસ વર્ષ.

ન્યાયાધીશ—તમે કેવા છો.

ગંગા—વાણીયાં.

ન્યાયાધીશ—બોલ બાઈ જુહું બોલું તો મને પૂછે.

મંગા—હું જુહું બોલું તો મને પરમેશ્વર પૂછે.

ન્યાયાધીશ—મરનાર તમને શું થતો.

મંગા—સાહેબ મારા ધરના ઘણી હતા.

ન્યાયાધીશ—તમારૂં ત્યાં જવું કેમ બન્યું હતું.

મંગા—સાહેબ સોમવતીબાસ હોવાથી અમે સંગમ નાવા મય હતાં.

ન્યાયાધીશ—પછી શું બન્યું.

મંગા—અમે નાહી પાછા ફર્યા અને જંગલ નજીક આવી પહોંચ્યાં, એટલામાં એક મુસલમાન ઉઘાડેછરે મારા પતીપર ધાયો.

ન્યાયાધીશ—શા માટે ધાયો.

મંગા—તે હું જાણતી નથી.

ન્યાયાધીશ—પછી શું થયું.

મંગા—મારા પતી પેતાના બચાવ અર્થે તેની સામે થયા.

ન્યાયાધીશ—પછી.

મંગા—ત્યારે તેમણે મારા પતીને જાથ બીડી રમતા નીચે સુધી બંને જણ લડતા લડતા ગયા ત્યાં એક ખાડો છે તેમાં મારા પતીને પછાડી આંખેમાંને પડખામાં ઉઘાડા છરા માર્યા.

ન્યાયાધીશ—કેટલા છરા માર્યા.

મંગા—સાહેબ તે મને ખબર નથી.

ન્યાયાધીશ—ખબર કેમ ન હોય તમે હાજર હતાં નહીં ?

મંગા—સાહેબ તે વખતે હું ગાવરી બની ગઈ હતી, અને મને બીલકુલ શુદ્ધી હતી નહીં.

ન્યાયાધીશ—પછી શું બન્યું.

મંગા—મેં જુમ મારી એટલે બે વણીક પુત્ર જેમાંના એકનું નામ દીનકર અને બીજાનું નામ કેશવલાલ છે તે ત્યાં આવી પહોંચ્યા તે આવે છે તેટલામાં ખુની નાસો ગયો.

ન્યાયાધીશ—તે આત્મા ત્યારે તું શું કરતી હતી.

મંગા—મારા પતીનું માથું ખોળે લઈ બેડી બેડી રડતી હતી.

ન્યાયાધીશ—સામે માણસ જાતે કેવો હતો.

મંગા—મને મુસલમાન જેવો લાગ્યો.

ન્યાયાધીશ—પછી તે ક્યાં કયો.

ગંગા—તે નાશી ગયો.

વકીલ—રસ્તાપરથી તારો પતી અને સામેા માણસ લડતા લડતા
ગયા તે ખાડો રસ્તાપરથી કેટલો દૂર હશે.

ગંગા—આશરે ૨૦ કદમ.

વકીલ—તે ખાડો કેવા દેખાવનો હતો.

ગંગા—ચોરસ.

વકીલ—તે વખત કેટલા વાગ્યા હતા.

ગંગા—આશરે ૯ થયા હશે.

વકીલ—વારૂ

એટલામાં દીનકર રૂપચંદ તેમ બોલતાં દીનકર કોર્ટમાં હા-
જર થયો.

ન્યાયાધીશ—તમે કેવા છે.

દીનકર—વાણીયા.

ન્યાયાધીશ—તમે શું ધંધો કરો છો.

દીનકર—સાહેબ ત્રિધાખ્યાસ કરું છું.

ન્યાયાધીશ—બોલ હું ખોટું બોલું તો મને પરમેશ્વર પૂછે.

દીનકર—હું ખોટું બોલું તો મને પરમેશ્વર પૂછે

ન્યાયાધીશ—તમે મરનારને ઝોળખો છો.

દીનકર—હાજી હવે ઝોળખું છું.

ન્યાયાધીશ—એમ કેમ.

દીનકર—પહેલાં મરનાર કોણ છે. તે હું જાણુતો હતો નહીં, પણ
પાછળથી ગંગાએ ઝોળખાણુ આપતાં હું તેને સારી રીતે
ઝોળખું છું.

ન્યાયાધીશ—તે જાતે કેવા હતા.

દીનકર—વાણીયા.

ન્યાયાધીશ—તમારે શું સગા થાય.

દીનકર—સાહેબ કંઈ નહીં.

ન્યાયાધીશ—તમારૂં ત્યાં જવું કેમ જન્યું હતું.

દીનકર—સાહેબ કંઈ નહીં

ન્યાયાધીશ—તમે ખુન થયું કેમ જાણ્યું.

દીનકર—ગંગાની ખૂમ સાંભળી અમે તે તરફ દોડ્યા રસ્તામાં

એક મૂસલમાનને અને ઉધાડે હરે નાશી જતાં જોયો.
અને પાસે જતાં મરનારની લાશ જોઈ.

ન્યાયાધીશ—દોડનાર માણસ કોણ હતો.

દીનકર—સાહેબ તારાચંદ્રનું ખુન કરનાર,

ન્યાયાધીશ—તમે કેમ જાણ્યું કે તે ખુન કરનાર છે.

દીનકર—સાહેબ તેના હાથમાં ખુસ્લો છરો હતો વળી તે બીકે
બેર નાસ્તો હતો.

ન્યાયાધીશ—દોડ્યાથી અને ઉધાડે હરેથી ખુન છે, એમ કેમ માન્યું.

દીનકર—સાહેબ બાઈના બોલ ખુનીની તે વખતની સ્થિતિને
મળતા હતા.

ન્યાયાધીશ—મરનારને તે વખતે શુદ્ધી હતી કે નહીં.

દીનકર—સાહેબ કશી નહી.

ન્યાયાધીશ—ત્યાર પછી શું નીપજ્યું.

દીનકર—બાઈ બળી મરવા તૈયાર થતાં મે તેને અટકાવી અને
કેશવલાલને કહેતા તે પોલીસ ફોજદારને બોલાવી લાવ્યો.

વકીલ—તે રસ્તો રાહદારીનો હતો કે વીકટ.

દીનકર—સાધારણ વીકટ.

વકીલ—ત્યાંથી કોઈ માણસ જોવામાં આવતાં કે નહી.

દીનકર—કોઈ નહી.

વકીલ—ખુન રસ્તા પર થયું કે આગળબાગ.

દીનકર—રસ્તાથી થોડે દુર એક ખાડામાં એક તરફ રૂધીર પડેલું
હતું તે પર માખી બણબણાટ કરી રહી હતી તેથી ખારી
ખાત્રી છે કે ખુન ખાડામાં જ થયું છે.

વકીલ—તે ખાડો રસ્તાથી કેટલો દુર.

દીનકર—આશરે ૨૦ ફૂટ.

વકીલ—તે ખુન કેટલે વાગે થયું.

દીનકર—નવ વાગે.

પછી કેશવલાલને બોલાવી તેની જુબાની ભેવી શરૂ કરી.

ન્યાયાધીશ—તમે કેવા છો.

કેશવલાલ—વાણીયા.

ન્યાયાધીશ—શું વધે કરો છો.

કેશવલાલ—વિધાબાસ કરું છું.

ન્યાયાધીશ—હમર

કેશવલાલ—૨૦ વર્ષ

ન્યાયાધીશ—મોલો હું ખોટું બોલું તો મને પરમેશ્વર પૂછે.

કેશવલાલ—હું જુદું બોલું તો મને પ્રભુ પૂછે

ન્યાયાધીશ—તમે દીનકરને ઓળખો છો.

કેશવલાલ—હાજી

ન્યાયાધીશ—તેને ને તમારે શું સંબંધ છે.

કેશવલાલ—સાહેબ મારે અને તેને મિત્રતાનો હક છે.

ન્યાયાધીશ—મધ અમાસને દહાડે તમે દીનકર સાથે ક્યાંથી ક્યાં સુધી હતા.

કેશવલાલ—સાહેબ સવારના ૭ થી સાંજના ૩ વાગતા સુધી

ન્યાયાધીશ—તમે ત્યાં દીનકર તે દહાડે બહાર કાઢી ગયા હતા.

કેશવલાલ—હાજી અમે જંગલ તરફ દૂરવા ગયા હતા.

ન્યાયાધીશ—તે અરસામાં તમે કંઈ જોવેલ.

કેશવલાલ—હા સાહેબ એક વણીકને મરણને શરણ થયેલ જોયો

ન્યાયાધીશ—કેમ જણ્યું કે મરણ પામ્યો છે.

કેશવલાલ—અમે એ તેની પાસે જઈ જોયું હતું.

ન્યાયાધીશ—તમે ત્યાં કેમ ગયા.

કેશવલાલ—સાહેબ તેની ઓરતની જુમ સાંભળીને

ન્યાયાધીશ—તેને કાણે માર્યો

કેશવલાલ—એક મુસલમાને માર્યો

ન્યાયાધીશ—મરનારની લાશ રસ્તા પર હતી કે આગળબાગ

કેશવલાલ—સાહેબ રસ્તાથી થોડે દૂર એક ખાડામાં હતી.

ન્યાયાધીશ—તમે લાશની પાસે જઈશું કયું.

કેશવલાલ—બાઈને સમજી દઈએ પુછી.

વકીલ—તમે પાસે ગયા ત્યારે ગંગા શું કરતી હતી.

કેશવલાલ—મરનારનું માથું ખોળામાં લઈ રહતી હતી.

વકીલ—તે વખત મરનારને શુધ્ધી હતી કે નહીં

કેશવલાલ—રસ્તાથી થોડે દૂર ખાડામાં

વકીલ—રસ્તાથી કેટલે દૂર

કેશવલાલ—આશરે ૨૦ કદમ

વકીલ—કેટલે વાગે

કેશવલાલ—નવ વાગે

વકીલ—નરમ ચપ મયો બાઈ તથા આ બંને જુવાનીયા
ભત્રની જુવાની મળતી આવી તેથી ખાત્રી ચપ કે ખરેખર જુન
તો તેજ માણસે કર્યું છે.

વાંચનાર હવે કોઈ વચ્ચે ખુનીને હોંઠો રાખવામાં આવ્યો
અને મહેરબાન ન્યાયાધીસ તેમની જુવાની લે છે.

ન્યાયાધીસ—તાઈ નામ શું

ખુની—માઈ નામ શેરબેક ગુરમામદ.

ન્યાયાધીસ—શું ધંધો કરે છે.

શેરબેક—કશી નહીં

ન્યાયાધીસ—ત્યારે શું ખાય છે.

શેરબેક—સાહેબ. મને વખતપર આજ મલી આવે છે.

ન્યાયાધીસ—તારી ઉમર.

શેરબેક—૩૫ વર્ષ

ન્યાયાધીસ—તેં પોતેજ ખુન કર્યું

શેરબેક—હાજી

ન્યાયાધીસ—જામરો

શેરબેક—પેટ વારતે

ન્યાયાધીસ—ખુન કરવામાં પેટને શું સખંધ છે.

શેરબેક—મને તે ખુન કરવામાં એક માણસે અમુક લાલચ આ-
પી હતી.

ન્યાયાધીસ—તે માણસનું નામ તથા તે તે કેવો છે તે જણાવ

શેરબેક—જતે વાણીયો. તથા તેનું નામ કરમચંદ છે.

ન્યાયાધીસ—તેણે તને શું લાલચ આપી હતી.

શેરબેક—મને ૫૦ રૂપૈઆ ઠરાવ્યા હતા.

ન્યાયાધીસ—તને પહેલાં કશું આપેલ કે નહીં.

શેરબેક—સાહેબ ફક્ત એક બાટલી ખીર પાયો હતો.

ન્યાયાધીસ—તે કેમ જાણ્યું કે આ વખતે ખુન થશે.

શેરબેક—મને કરમચંદ બોલાવવા આવ્યો હતો અને તેણે મારે
ત્યાં આવી કહ્યું કે તારાચંદ તથા મંઝા સંગમ નાના
ગયા છે અને હવે તું જ

ન્યાયાધીસ—પછી

શેરખંડ—પછી હું મારા હથીયાર લઈ જંગલ રસ્તે ચાલતો ગયો. થોડે દૂર જઈ તારાયંદને રસ્તો રોકી બેઠો એટલામાં તારાયંદ તથા ગંગા આવ્યા મેમરનારને હાંક મારી મારી સામે થવા કહ્યું તે મારી સામે થયો. મેં કોઈના વેશમાં તેની આંખોમાં છ છરાના ધા કર્યા અને એક ધા. તેના પકખામાં ક્યો જ્યો તેને શુદ્ધ યજ્ઞ પૃથ્વી ઉપર પડ્યો અને હું ખીંક બેર દોડ્યો એટલે તેની ઓરતે ભૂમ મારી તોળે વાળીયા સાં જલદી આવ્યા તે મને સામા મળ્યા હું નાચી ગયો અને તે તો મરનાર તરફ ગયા.

વાંચનાર ખુનીએ પોતાનો શુનો કબુલ કર્યો તેને ફાંસીની સજા થઈ પશુ. કરમચંદ બાઈના ભાગ મળ્યા. તેના પાંચે પાપ આ જગ્યાએ પ્રગટ થયાં તેના પર વારંટ નીકળ્યું બાઈશીને પકડ્યા મુદતપર હાજર થયા જમીનપર છોડવામાં આવ્યો મુદત આવતાં દુષ્ટ કરમચંદ પોતાના સગા સંબંધીમાંથી એક જાડો શાક્ષી ઉભો કર્યો અને મુદત. પુરી થયે શાક્ષી. સહ વર્તમાન કોર્ટમાં હાજર થયો કરમચંદની જુઝાની લેતાં શાક્ષીને તેનાથી અદૃશ્ય રાખવામાં આવ્યો.

ન્યાયાધીશ—તમારું નામ.

કરમચંદ—મારું નામ કરમચંદ તલકચંદ.

ન્યાયાધીશ—તું ધંધો કરો છો.

કરમચંદ—વેપાર.

ન્યાયાધીશ—કેમર.

કરમચંદ—૨૮ વર્ષ.

ન્યાયાધીશ—તારાયંદનું ખુન તમે કરાવ્યું.

કરમચંદ—ના સાહેબ.

ન્યાયાધીશ—યારે કોણે કરાવ્યું.

કરમચંદ—તે હું જાણતો નથી.

ન્યાયાધીશ—તમારે તારાયંદને આમળ કોઈ વખત બોલ ચાલ કે તકરાર થયેલ.

કરમચંદ—ના સાહેબ.

ન્યાયાધીશ—તમે ગયા માસની અમાસને દહાડે તારાયંદને બે.

યો હતો.

કરમચંદ—ના સાહેબ તે દહાડે હું બહાર ગામ ગયો હતો

ન્યાયાધીશ—કયે ગામ ગયા હતા.

કરમચંદ—અંહીથી આડ કોથપર પર્વતપુર ગયો હતો

ન્યાયાધીશ—શા માટે ગયા હતા.

કરમચંદ—ઉઘરાણીયે ગયો હતો,

વકીલ—તમે ત્યાં જવા કયે દહાડે નીકળ્યા

કરમચંદ—ચૌદશને દહાડે સવારે નીકળ્યો હતો.

વકીલ—તમે કોને ત્યાં ઉતર્યા હતા.

કરમચંદ—મારા સંબંધી હુંગરશી તેજપાલને ત્યાં ઉતર્યા હતા

વકીલ—તે અંહી હાજર છે.

કરમચંદ—હાજી

વકીલ—તમે ચૌદશને દહાડે કયારે પહોંચ્યા.

કરમચંદ—આર વાગે.

વકીલ—પછી ત્યાંથી અહીં તરફ કયારે રવાને થયા.

કરમચંદ—પડવાને દહાડે સવારના આડ વાગે આટલી જુગાની
લઘ તેને પુર્વતા બંદોબસ્તમાં રાખી હુંગરશી તેજ-
પાળને બોલાવ્યા.

ન્યાયાધીશ—તમે કેવા છો.

હુંગરશી—વાણીયા.

ન્યાયાધીશ—ઉમર.

હુંગરશી—૩૫ વર્ષ

ન્યાયાધીશ—ધંધો

હુંગરશી—વેપાર

ન્યાયાધીશ—કરમચંદ તમારે કંઈ સગો થાય,

હુંગરશી—હા સાહેબ મારા થોડે દુર સાક્ષા થાય.

ન્યાયાધીશ—કરમચંદ તમારે ત્યાં ગયા માસમાં કોઈ દહાડો આવેલ

કુંગરશી—હાથ

ન્યાયાધીસ—કયે દિવસ આવ્યા હતા.

કુંગરશી—ચૈદશને દિવસ આવ્યા હતા

ન્યાયાધીસ—પછી કયે દિવસ ગયા.

કુંગરશી—પડવાને દિવસે.

વકીલ—ચૈદશને દહાડે કેટલે વાગે આવેલા

કુંગરશી—સાંજના પાંચ વાગે

વકીલ—પડવાને દહાડે કેટલે વાગે ગયા

કુંગરશી—બપોરના બાર વાગે.

વકીલ—તે ત્યાં શા માટે આવ્યા હતા.

કુંગરશી—મેમાન તરીકે.

વકીલે ન્યાયાધીસ સામું જોયું અને તેની પોથરાતી શાક્ષી તથા જુમાનીમાં ફેરફાર જણવાથી કરમચંદને સખ્ત મજુરી સાથે છ વરસ જેલમાં મોકલાવ્યો તથા કુંગરશીને ખોટી શાક્ષી પૂરવા સખ્ત યોગ્ય દંડ થયો. ગંગા ખીયારી પોતાના પતીના મરણ પાછળ ઝેર ખાઈ મરી ગઈ.

વહાણ વાંચનાર ઉપર નામ આવ્યાથી તે જાણ્યું હતું. પણ પુણ્ય વાંચે કર્મ. મરનાર તારાચંદ આગળ પુનરજન્મ માટે સમામાં નાનખનારની શિક્ષા પામનાર તેજ તેની સાથે લગ્નથી જોડનાર આ ખાઈ ગંગા હતી તે ગંગા દુષ્ટ કરમચંદને પહેલી વખતના પરણેતરની ભાળી થતી હતી તેણે આમ ફરી લગ્ન કર્યાથી કરમચંદને ઝેર આવવાથી તારાચંદને મરાતી નાંખાવ્યો હતો.

—:—

પ્રકરણ ૪ થું.

તેમચંદ શેડે પ્રાતઃકાળ ચતાં ગોરને બોલાવ્યો હરિશંકર ગોર આવ્યા તેને શેડે કહ્યું ભાઈ પેલા રૂપચંદ શેઠના ચી. પુત્ર દીનકર વંરે આપણી મજૂરી વેવિશાળ કરવું છે તો તેના ગૃહરાક્ષી જોવો જોઈએ.

ગોર—ધનમકર—મીન ધનમકર મીન મેષ કુંભ વરુણ કન્યા
 પુષ્ક-સિંહ વાહ કાકા બહુ સારું જોડું મળ્યું બંનેના ગુરુ બહુ
 સારા છે.

કસ્તુર—જોજો હો બાઈ બરોબર જોજો

ગોર—અરે તેમાં તે વલી કહેવું પડે.

નેમચંદ—હીક છે ચાલ લે તારે આ શ્રી રણ લાજ રૂપચંદને ઘેર
 જા અને કહેજો કહી તમારા ચી. પુત્ર દીનકર જેરે અ-
 મારા શેઠ નેમચંદ તેની સ્ત્રી ચી. પુત્રી મણીતા વેનિ-
 શાળનું શ્રી રણ મોકલ્યું છે,

ગોર—વાર કહી ત્યાંથી શ્રીરણ લાજ વિદાય થયો અને રૂપચંદને
 ત્યાં આવી લાગ્યો રૂપચંદ તેમને જોઈ માન સહિત બે
 સારી—આગમન કારણ પૂછ્યું ગોરે કશું શેઠ બાઈના
 વેનિશાળનું શ્રીરણ લાગ્યો છું.

રૂપચંદ—કોને ત્યાંથી.

ગોર—નેમચંદને ત્યાંથી.

રૂપચંદ—વાર ઘણું સારું તેમ કહી તેની વહુ અમૃતને કહે છે
 લે બાઈના વેનિશાળનું શ્રીરણ આ ગોર લાજ આગ્યો છે.

અમૃત—બહુ ખુશી થવા જેવું સ્વામીનાથ પહોં કોના ઘેરવા.

રૂપચંદ—પેલા નેમચંદને ઘેરથી

અમૃત—તેને તો એકજ પુત્રી છે પેલી મણી કે નહી

ગોર—હા કાકી તેજ કેવી રૂપાળી અને શુણીયલ છે.

અમૃત—હા બાઈ હું ક્યાં નથી જાણતી બહુ ચપલ અને કાળી છે.

ગોર—શ્યો હવે જલદી વધાવો આ અમૃત ચોષડીયું છે.

અમૃત—હા બાઈ લે બેલાતું દીનુબાઈને તેમ કહી દીનકરને બો-
 લાવી સવળી વાત કરે છે દીનકર અંતરમાં અતંદ પા-
 મે છે અમૃત સગા વહાલાને બેલાવી દીનકરને બજેડે
 બેસારી શ્રીરણ વધાવે છે. ગોરને દક્ષણા આપી મર્વ આ
 વેલ સ્ત્રી પુરૂષોને સાકર વહેચે છે સાકર વહેવાઈ રહ્યા
 બાદ ગોરને રસોઈ કરવા સીધાં બરી આપે છે ગોર રાંધી

જમી આશીર્વાદ આપી ઘેર જાય છે.

વહાલા વાંચક શંકા શીલ બનીશ નહીં કારણ કે દેશ નાત-
રીતના રૂપેઆ લેવા સંબંધી દીનકરના ભાશણથી અમુક લેવા ઠ-
ગવ થયો હતો. જેથી તેમાં જેક ખીજા વેવાઈએને પૂછ પરછ ક
રવા પણ હતું નહીં, ત્યાર બાદ અડવાડીયા પછી મણીને શુભ દી-
વસે ચુંદડી ઓઢાડી નેમચંદના ઘર તરફથી દીનકરને ગળવન કર
વા એક દિવસ આમંત્રણ આવ્યું અને દીનકર તે દિવસ જમવા
પોતાને સાસરે ગયો, જમી રહ્યા બાદ તેની સાસુએ નાનગીત મુજબ
પાંચ રૂપેઆ ભાણુમાં મુક્યા. દીનકરે તે લીધા. અને ઊંડી પાસેના
હોલમાં પોતાના કપડાં પહેરવા ગયો, નેમચંદ હજુ દુકાનેથી આવે
ત હતો નહીં. મણીની મા જમવા બેઠી એટલામાં એકાંત જેઈ
મણી ખુશી થતી દીનકર પાસે ગઈ અને કહ્યું.

મણી—પ્રાણનાથ ઈશ્વરે આપણી ધારણ ધારણ પાર પાડી. કેમ
દીનકર—હા પ્રીયા.

મણી—સ્વામીનાથ ઈશ્વર બોજન પીરસવા વખત આપણે પણ હા
લ તો મારા હાથની આ પાનપટી ખાઓ. એમ બોલી
પાન આપે છે.

દીનકર—જલુ સાફ પ્રીયા લાવ.

એટલામાં કરતુરબાઈ કંઈ કાર્ય સંબંધે બહાર આવી લાગ્યાં
તેણે ઉપરનો બનાવ જોયો મણીએ તેની માને જેઈ તુરત શરમા
ઈ ચાલી ગઈ, તેની મા પણ પગતાતી પાછળ પાછી ચાલી ગઈ દી-
નકર કપડાં પહેરી રજા માગી પોતાને ઘેર આવ્યા ધડે આવી એ
કાંત ચાનમાં બેસી મણીની પટી આપવા વખતની પ્રીતી યાદ લા
વી અતી ખુશી થાય છે એટલામાં તેનો મિત્ર કેશવલાલ આવે છે

દીનકર—આવો મારા દોસ્ત.

કેશવલાલ—હા બાઈશ્રી.

દીનકર—કેમ બધું છો તો મજામાં કે.

કેશવલાલ—હા બાઈ તમે મજામાં કેની.

દીનકર—અમે તો સદા મજામાં જ છીએ.

કેશવલાલ—કેમ સાસુને ત્યાં જમી આવ્યા.

દીનકર—હા બાપ.

કેશવલાલ—હાથ ધોવરામણ શું આપ્યું.

દીનકર—પાંચ રૂપૈયા.

કેશવલાલ—એમ વેવાણ બલાં દેખાયું છે પણ તેની પ્રીતી તમારા પર કેવી છે તેતો કહે.

દીનકર—માપ ધણીજ પ્રીતી

કેશવલાલ—વાર હીક તમારા સ્વસુર મળેલા.

દીનકર—ના બાપ તે હજુ દુકાનેથી આવ્યા હતા નહીં.

કેશવલાલ—મારી બાબી.

દીનકર—બસકર તે વાત. ક્યાં ઉઠાવી.

કેશવલાલ—કેમ એમ વધી વાહ, હવે તો કંઈ મોઢે ભાર આવ્યો કે શું.

દીનકર—તેમાં વધી ભાર શાનો.

કેશવલાલ—કેમ નહીં પહેલાં તો આટલી બધી શરમ હતી નહીં.

દીનકર—રાખવી જોઈએ બાઈ

કેશવલાલ—પણ કોની પાસે મારા આગળ તો બનેલી હકીકત કહેવી જોઈએ.

દીનકર—આજે એવો જાણુવા લાયક બનાવ બન્યો નથી.

કેશવલાલ—પણ કાંઈક

દીનકર—હું જમી કપડાં પહેરતાં તે આવી મને પાન આપવા જાય છે એટલામાં તેની મા આવો જતાં તે શરમાઈ ચાલી ગઈ.

કેશવલાલ—વાહ જાણુવા લાયક બનાવ બન્યો નથી આ બનાવ શું જોવો તેવો ગણાય.

દીનકર—જોવો ગણુ તેવો.

કેશવલાલ—પણ તેની માએ શું કર્યું.

દીનકર—તે પણ ખીચારી શરમાઈ ગઈ શું કરે.

કેશવલાલ—વાહ જોવા જેવું બની ગયું હેં.

દીનકર—હશે ક્યાં કોઈક હતું.

કેશવલાલ—ના હતી તો તમારી પ્યારી.

દીનકર—ત્યારે પછી.

કેશવલાલ—ધણુ ખુશી થવા જેવું ઠીક લ્યો ખેસો હું હવે જઈશ.

દીનકર—કેમ આટલી વારમાં

કેશવલાલ—માઠ મારે સેજ કામ છે.

દીનકર—ખડુ સાઈ આવજો હો,

કેશવલાલ—વાર.

વૈશ્યાખ. સુદ ૪ ના શુભ મહુરતનાં લગ્ન જોવાવાની નેમચઢે લગ્નેતરી મોકલી તે રૂપચંદ શેઠે વીધી સાથ વધાવી લીધી હવે મણીના માવિત્રે વડી પાપડ થવા લાગ્યા. મણીના મનને પોતાને લાયક અને મન પસંદ બરચાર મલવાથી અતી આનંદ થયો ને મયંદ શેઠે સુશોભીત મંડપ રચ્યો.

ચોથને દિસસે જનુ જોડી સગા સંબંધી સહીત તૈયાર થઈ રૂપચંદ શેઠ દીનકરને પરજાવવા નીકળ્યા સામઘયુ કરી નેમચંદ શેઠ જનનને આપેલ ઉતારે મોકલાવે છે. અધોળ, અલવો, કલવો થઈ રહ્યા બાદ નાયફ થવા વખત થતાં દીનકર જનડીઓ સાથ પોતા ના સસરાના ઘર નજદીક આવી લાગે છે તેરજી બહાર વર માચી પર વરરાજા ઉભા છે તેમને કરતુર બાઈ પોંખવા આવે છે.

બ્રાહ્મણ—ખુશીના પોકાર કરી રહ્યા છે બેરીઓ ગીતની ધમાક મચાવી રહી છે મંડપની આગુબાગુ તથા મંડપ વચ્ચે વીજલીની બત્તી જળકી રહી છે

ગોર નીચે મુજ બોલતાં દીનકરને પોંખાવે છે

ફલોક.

આવી છે વર પોખવા કારણે મલપતી. સાથે સરવ સુંદરી
લીધું ધુશળ મુશળને રવાઈ છંડી પીડી ત્રાકશું
ધાલ્યો ધાટ ગગા મહી નહી નહી મોઢે સેઈ કાચળી
તાણ્યું નાક સરવ દેખતાં નહી નહી કુરવતો ન મંમલ.

પોખાઈ રહ્યા પછી દીનકરને મંડપ વચ્ચે પધરાવવામાં આવ્યો અને ગોર મોઢેથી કન્યા પધરાવો સાવધાન એમ બોલે છે એટલે કન્યાને લાવી સામી બાજોઈ પર બેસારે છે ગોરદેવ વરમાલા આરોપે છે ત્યાર પછી વરના જમણા હાથમાં મણી નો હાથ મુકી માહે રૂપેઓ લગ્નોત્તરી મુકી કે તે પર દીનકરની પી-છોડી ઢાંકે છે.

પ્રીય વાંચનાર હસ્ત મેલાપ થયો મણી તથા દીનકરની ટેક પ્રભુએ પાર પાડી બન્ને જણ મનમાં અતી આનંદ પામ્યા સર્વ લોકે પણ અવું જોડું મલવાથી ખુશી થયાં દીનકરે ધ મે રહી મણીનો પોંચો દાખ્યો મણી ખુશી થઈ દીનમણી આનંદ પર-વ્યા જન ઉધલાવી વેવાઈઓ અરસપરસ બેટી જુદા પડ્યા મણીની સખીએ મણીને સાસરે સીધાવતાં કેટલોક અમુક્ષ શીખા મણો દીધી સર્વ પાછા વળ્યા જન ઘેર આવી રાત્રી થતાં શયન. ગૃહમાં દીનકરના પલંગ પર ગુલાબ મોઝરા ચંપા ચંબેલી વગેરે ના અંતરો છંટાઈ રહ્યાં છે ધણી સુશોભીત વીજલીની બતી જળકી રહી છે તથા પલંગ પર આબેદુખ શોભી નીકલનારી મ-ચ્છર દાની તે પલંગને સોબાવી રહી છે. દીનકર પ્રીયાની રાહ જોઈ પલંગ નજદીક એક આરામચૈર પડેલી છે. તે પર બેઠો ધણી વાર થતાં નહી આવવાથી પાસેના મેજમાંથી એક રસીકું પુરતક લઈ વાંચવાની લહેરમાં પડ્યો અક્ષરો ચડપો ચડપ આસ્થા જાય છે પ્રખેટા જપાટા બંધ ઉકલતાં જાય છે વચેલ લીટી દલી-ધી દુર થતી જાય છે પ્રેમ રસના છુટડા તેના હૃદયમાં સ્પર્ષ કર-તા જાય છે અને એક ચિતે વાંચવામાં લુપ્ત બની ગયો છે તેના માં રૂપ હુમ હુમ હુમ કરતી અને ચરણની આલોગતા કરડા છ-વીટીયાના ચટકારા કરતી તથા હાથની કિરિયાઈ મહેલ તથા હીરા માણેકની બંગડીના પટકારા કરતાં જોણે કંચામાં ઉચો રેશમી ચરણીયો પહેલો છે તથા ખુબ સુરસ લીલી સાડી ઓઢેલી છે તે સ્ત્રી હાથમાં ઝારી તથા નિર્મળ જળનો ભોટો ગૂલી ચતુર કામની હાથણીની પેઠે ડાલતી દીનકર સનમુખ આવી.

વાંચનાર વીરા ખરેખર તે વખતનો દેખાવ જાણે સાક્ષાત પાર્વતીજી ચંકર સનમુખ આવ્યાં હોય યાતો જનકીજી રધુવિર

રામચંદ્રની પાસે આવી કંઈ આજ્ઞા માગતાં હોય અથવા ઇદ્રાણી ઈદ્ર પાસે આન કરવા આવી હોય યાતો સ્વર્ગની અપ્સરા મૃત્યુ લોકના માનવીને મોહ પમાડવા આવી હોય તેવુંજ સ્વરૂપ આ વખત પ્રીય મણીનું દેખાતું હતું.

આવું સુદર સ્વરૂપ જોઈ દીનકર અનહદ આનંદ પામ્યો તથા આખા શયન ગૃહમાં આનંદ આનંદ યમ રહ્યો. ખરેખર યમ રહે તેમાં કશો અદેશો આણુવા જેવું નથી કારણ કે તેની પ્રથમથીજ અત્યંત પ્રીતી જામેલી હતી.

મણી—પ્રાણુનાથ અભિવંદન કરૂં છું

દીનકર—આએ સતી.

મણી—આજ્ઞા પતી

દીનકર—આવ પ્રીય ખેસ કહી ખરખરડવા લાગ્યો વાહ પ્રભુ શી ખુમા રચી છે આ પ્રીયાના નખ ખરેખર કરતુરીની ખરોખરી કરી શકે છે તેની આંગલીઓ ચોખાની શરસમાં સરસ ચુંટી કાઢેલ શેંગો જેવી દેખાય છે. તેનો પોચો માખણુથી વિશેષ કુણપ વાલો છે, તેને કાંડે બંગરી કેવી શોભે છે તેની બાહુવે હેમનું કહું કેવું શુશોભીત લાગે છે તેની કાંચલી શરીરે ચોટતી ત્યા કરચલી રહીત વધી માંહે જીકજરી કેવાં ચળકે છે ખરેખર તે પહેરનારી મુજ પ્રીયા મણી તનેતો ધન્ય પણ તે કાંચલીના કર્તો ને અતિ ધન્ય વાદ આપું છું.

વાહ તારા કાન કણોરના પુષ્પથી વિશેષ શોભી રહ્યા છે અરે તારા માથાના વાલ ખરેખર રેશમની ફેલ જેવા જણાય છે વખત પર તું તરે ચોટલો છુટો મૂકે તો નાગણી પણ શરમ મુકત થાય ખરી કપગંત તારાં મુસ્તકે વેણી કેવી દીપે છે વાહ તાહરૂં કપાળ કેવું વિશાળ દીસે છે વળી તેમાં હાજવું અતી ખુબ સુરત દેખાવ આપી રહ્યું છે તથા ચાંદલો આબેદુખ શોભી રહ્યો છે અહો તાહરાં નૈન ખરેખર કમાનની ખરોખરી કરી શકે છે વલીતુંજ ચક્ષુ મૃગક્ષીની પેઠે ચોમેર કટાક્ષ મારે છે વાહ તારૂં નાક સુઝાની નાશીકા જેવુંજ છે અરે ગોરી તાહરાંજી ગાલ આગળ એક શુદ્ધાનું તરતનું ખીલેલું ફલ ધરી સરખાવું તો તે ખેમાં તાહરા

માલ ઉત્તમ નીવડશે વાહ પ્રભુ ! આ પ્રિયની હડપચી તથા તેની અંદર દાડમ કલીમ ગોઠવેલી દાંત બત્રીશી કેવી સરસ લાગે છે વલી તેની આંખુ બાંખુ મુત્રાળ રંજના પેદા બહુ શોભી રહ્યા છે વાહ મારી વાલી પ્રીયા તાહના મલામાં નીલમણી હાર પ્રેમ શોભે છે તાહરા હિર ઉપર રહેલ બે શોખર રૂપી રતન વચ્ચેથી તાની સરિતા રૂપી મગ માળા સુમવાટ કરતી ચાલી જતી હોય તેમ જણાય છે. ઇશ્વરે તાહરું પેટ તારા શરિરની લાયકાત મુજબ ગે દબ્યું છે ખરેખર પ્રીય તાહની કેડ કટાર સમાન છે વલી તાહરા કાયલ કદલી સ્થંભની સરખાઈ કરે છે તાહના ચરણમાં યુગદાણા તથા આંગલીમાં કરડા છત્રીટીયા કોઈ કસળી સોન એ તને શોભતાં બનાવો આપ્યાં છે શાબાશ મારા નિરંજન નિનાકાર પ્રભુ હું મારી ખાત્રીથી કહું છું કે મારી આ મણી રતન પ્રીયા ના દેહાર ઘડતા તને અતી વખત લાગેલ છે અથવા તું તે વખતમા અવકાશી હોય તેમ જણાય છે.

મણી—ક્યારની આ બધું એક ચીતે સાંભલી રહી છે તે હવે બોલી પ્રાણનાથ આટલું બધું શું કામ બાટની સોખતમાં વસ્યા લાગે છે અને તેથી તેની અસર આપી કે શું આન વખાણના વરસાદ વરમાવી મુક્યાં હું હીંકરી દાસીના સ્વરૂપનું વર્ણન આપ આમ હદથી બંદે કરો છો તે જોઈ મને શરમ આવે છે.

દીનકર—નહી પ્રીય તાહરું સ્વરૂપ ખરેખર તેવુંજ છે.

મણી—બસ કરો પ્રાણનાથ તમે ક્યાં કમતી છો.

દીનકર—પણ પ્રીય તાહરા જેવું.

આમ બંને જણ પ્રેમરસની વાતો કરી વખત મતાં નિઃશ્રદ્ધે ચીને તાંબે થયાં રાત્રીના બાર વાગ્યા. માણસ પશુ પક્ષી સર્વ પોતાને સ્થળે શાન્ત પડે સુધી રહ્યાં છે. ચોડી વલા બગતા સુવા ખુસ મારી રહ્યા છે આવી મધ્યા રાત્રીએ દીનકરના પલંગ પરની ખુશબોદાર અંતરેથી બે બાન બની એક કાળીનામણુ ઈશ્વર ઈરાદે કોણ જાણે ક્યાંથી સુસવાટ કરતી આવી પહોંચી અને જેમ શંકર ના નાગપાસ બાબુમાંથી છુટી રાક્ષસાના રૂપીનું પાન કરવા જતી હોય તેવે વેગે ત્વરાથી દીનકરના પલંગ પાસે આવી પહોંચી પુરું

સુમંથ લેવા તત્તપ મારી પલમ પર મઈ અને ખુશખોથી ખુશ થ
તી ફેશ માંડી આમ તેમ ડોલવા લાખી દીનકરે ઉંઘમાં જરા પગ
ઉઘો કર્યો. જે નાગણીના શરિરને લખાર ઈજા થઇ તુર્ત તેને શુ-
સો ચડ્યો આ નોરથી દીનકરના ચરણને ડંસ કરી દેડતી થઇ.

દીનકરની નાંદા ઉડી ગઈ ચડ્ય મેઠો થયો. ઓપ બાપ છુ
મ મારત. મણી તુર્ત જગી પ્રાણનાથ યું. આમ કહે છે એટલામાં
તેણે ડંસ કરના. નાગણીને જપાટાળખ ડાડતાં જોઇ પોતાનાં સાસુ
સસરાને ખખ પડતાં તુર્ત ઉપર આવ્યા મણીએ દાર ઉવાડ્યાં તે
ઓ અંદર દખત થયાં અને જોયું તો દીનકરને કરી શુધ્ધી છે
નહી મણી અમૃત વજેરે પારાપાર કકલટ કરવા લાગ્યાં, આડોશી
પાડોશી દાડ્ય આવ્યાં અને તેઓ વણુ રૂદન કરવા મડી ડુગ્યાં
જીવાત્રીયા નાગણીની શોંઘમાં પડી ગયા પણુ તે જળના રેલા રૂપ
નાગણી હાથ લગે ખરી કે.

ખીલકુલ જણાઈ નહી પછી રૂપચંદ્ર બેબાકજો કોઈ ઔપધી
તે બેલાવવ ચાલ્યો રાતના ખીચરો વળાં ઘર બટકયો પણુ તેને
ખઈ ઔપધ જાણનાર વેધ મળ્યો નહી નિરાશ થઇ પાછો ફરતો
હતો તેટલામાં કેશવલાલને ખખર પડવાથી તે જોમખંધ દીનકરના
ધર તન્ક આવ્યો જણ્યો રૂપચંદ્ર શેડ તેને મલ્યા દીનકરના ખ-
ખર પૂછ્યા તે કાશકોથ પિનાતો જવામ મલ્યો. ત્યારે કેશવલાલે
કહ્યું તમે તેની આમનાવામના કરવા ઘેર જાઓ હું ઔપધીને
બેલાવ જલદી આવું છું.

રૂપચંદ્ર—વાર કહી પાડો ઘેર આવ્યો.

કેશવલાલે પૂછપર કરતાં એક જે દિતારવાનો અકરીર ધ-
લાજ જાણનાર તથા નાજોને ઘૂડ્યા વગ કરનાર તથા કરડેલ સર્પને
પોતાની મોદત્રીના નાદથી પાછો બેલાવો જેર ચૂમાવી લેનાર એક
કંગાલી જેનું નામ જીવો કરીને હતું તેને ત્યાં કેશવલાલ આવ્યો
ત્યાં જઈ ખુજો છે તો કરડીયામાં પૂલ સર્પને બહાર કાઢી બક્ષ
આપતાં એક દશ વર્ષની છોડી તેણે જોઇ અને તે છોડી દરેક ના
મને તેનો ખોનાક ખચગવી દૂધ પાત્ર મણીઆ લોકો જેમ જોખેલ
પડોળાને ધનક તન્ક દેંક છે તેમ બલીજાને નાગને બક્ષ કરાવી
કરડીયામાં દેંકતાં જોઇ આવું જણી કેશવલાલ. હર્ષ પામ્યો, અને

તેના મનને ખાત્રી થઈ કે મારા મિત્રનું દુઃખ આ જીવો જરૂર મટાડી શકશે અહીં આવી નાની છોકરી નાગણી આ પ્રમાણે રમત કરે છે, તો તેની શક્તિ કેટલી કેટલી હશે. આમ વિચારી તેણે જીમ કાઢી એમ જીમ પાડી જીવો બહાર આવ્યો અને કહ્યું કેમ બચ્યા અસરે અવનું પડ્યું કેશવલાલે કહ્યું મારા મિત્ર દિનકરને થોડી મુદત અગાઉ સર્પ ડંસ થયો છે, માર્કેટમેને બોલાવવા આવ્યો છું જીવો તુરત પોતાની મેરલી વગેરે લઈ તેની સાથે આવ્યો બંને જણ દિનકરને ઘેર આવ્યા અને જોયું તો દીનકરને કશી સુઝી હતી નહીં જીવાને સારો આવકાર આપી આસનપર બેસાડ્યો.

જીવાએ દીનકર સામું જોઈ સર્વને કહ્યું શીકર નહીં કરો હું આટલો દૂર બેઠો છું અને દીનકરને ખીલકુલ આપણ લગાડ્યા સિવાય મારી મેરલીના નાદથી તે કરડનાર નાગણીને તમારી સમક્ષ હાજર કરી સઘળું ડેર ચૂસાવી લઈશ. આમ કહી અશીષ ચઢાવી ચલમ બરી બે ચાર પુક ગાંઠને ચઢાવી જીવાએ પોતાની મેરલીનો નાદ શરૂ કર્યો આ મેરલીનો સ્વર સાંભળી ખીન ધારતીએ શિકાર કરવા નીકળેલા બે ચાર મોટા ભોરીંગ જીવા સનમુખ આવી ફેંડ માંડી જેમ તબલચી ગાયનના સુરના પ્રમાણમાં મદંગ પર તાલ દે છે તેમ મેરલીના નાદ પર પોતાની ફેંડના તાલ દેવા લાગ્યા અને જાણે ગાંડા વેત્રા બની ગયા હોય તેમ ડોલવા લાગ્યા ત્યાં આવેલ સઘલા મનુષ્ય આશ્ચર્ય પામ્યા આવું ગાન તાન તથા નાગની રમત રમાઈ રહી છે પણ પેલી દુષ્ટ નાગણીને તેની લગાર અસર થઈ નહીં. અને તેનો ખીક ભેર પોતાના દરમાં પેશી રહી છે. કારણ કે તે જાણતી હતી કે મારા કરેલ ગુનાનો સ્વાદ ચખાડવા કાંઈ કુશીયાર વાદી આવી પહોંચ્યો છે જીવાએ જીમ ભેરથી પોતાની મેરલી ગજવા મુકી આથી જંગના સ્વરથી વગડાના મૃગો જેમ જંગ વગાડનારના આસપાસ આવી વીંટલાઈ વળી જંગનો નાદ એકચિતે પ્રવણ કરે છે તેમજ ધણા નાના મોટા એર જીવાની આસપાસ વીંટલાઈ વળયા અને આમ તેમ ડોલવા લાગ્યા. બધાં માણસો ખીક ભેર આમ તેમ નાસવા લાગ્યાં જીવાએ તહી ખીઓ કહી મણીને બોલાવી કહ્યું જે નાગણી કરડી તે તારી જોએલ છે મણીએ હા કહ્યું એટલે જીવે કહ્યું બેન આ માહે તે છે મણીએ આમ તેમ બધા સર્પ તરફ દૃષ્ટી કરી પણ

પેલી ચક્રચક્રીત આંખો વાલી અને લાલજે ભવાલી દુટ નાગણી નજરે પડી નહી તેથી મણીએ કહ્યું કાકા તે આમાં નથી જીવાને મહુ ખીજ ચડી તેણે મુઠ નાંખી સઘલા સર્પને વશ કરી પોતાની પાસે કરડીયો હાજર ન હોવાથી એક માટલામાં પુરી દાકણું બધ કીધું અને છરી વતી એક રાડના મલોખાના ચાર કલમ બનાવી મંત્ર બણ્યો કે ચાર કલમ ચાર દિશાએ ઉડી તેમાંની એક કલમ જ્યાં આપણી વાર્તાના નાયક દીનકરને મરણને શરણ કરી નાસી જનાર નામણી સંતાપ પેડી છે તે તરફ ચાલી અને તે નાગણી ના માથામાં ગોચાવા લાગી આથી નાગણી કાયર થઇ જીવાના શરણમાં આવી જીવાએ હુકમ કરતાં ત્વરાથી દીનકરના શરિરમાં પ્રસરેલ જેર ધાયલ જગ્યા દ્વારે જરાએ જરા ચુસી લીધું દીનકર આજસ મરડી ખેડો થયો સર્વ લોક આનંદ પામ્યા જીવાએ નાગણી ને લઇ રૂપચંદ શેઠે તેને યોગ્ય પાઘડી આપી વિદાય કર્યો.

પ્રકરણ ૫ મું.

મણી ખુશી થઇ સર્વત્ર પોત પોતને ઘેર ગયાં પ્રાતઃ કાળ પડતાં સા સાને કામે વળગ્યાં હમેશ આનંદમાં દિવસ નીરગમન કરવા લગ્યાં દીનમણીની પરસ્પર પ્રીતી વૃદ્ધી પામી તેવામાં મણીને પાંચમી તેડવા આવ્યાં અને તે મને આણું વલાવી તેડી ગયાં થોડા દિવસનો સહવાસ પણ મણી અત્યંત પ્રીતી લમાડી ગયેલ હોવાથી દીનકરને ક્યાંઈ એન પડે નહી સર્વત્ર અડવું અડવું ભાસવા માણું તેમણે રકુલનો અભ્યાસ છોડી દીધો ત્યા કશેા ધંધો કરવો. ગમતો નથી આથી તેના મા બાપની ધીમે ધીમે તે પરથી પ્રીતી કમતી થતી ગઇ કહેવત છે કે કમાકિ પુત્ર વહાલો લાગે આથી તેના માબાપ હમેશ તેને ખેણા મારવા લગ્યાં મોઢે ચડી કહેવા લાગ્યાં કે કાંતો અભ્યાસ કર નહી તો વેપારમાં જોડા દીનકરને આ વચનો કડવા જેર જેવા લાગતાં હતાં તો પણ દાચારીથી સંભળ્યા કરે છે આણીમેર મણી પણ પ્રીતીથી જુદી પડતાં અતી શોકાતુર રહે છે એક દહાડો પોતે એકદમ સ્થાનમાં પતીતું સ્મરણ કરતી ખેડી છે તેવામાં વીજલી આવી અને તેમણે પુછ્યું

વીજલી—કાંબા ક્યારે આવ્યાં ? સાસવેર કેવી સુખકારક

મણી—અતી સુખ કારક આજે જ આવી.

વીજલી—પણ આજે શોકમાં કેમ છો.

મણી—ખેન મને મારા પતી વીન એન પડતું નથી

વીજળી—એ તુંજ પીયરવાળી સઘળી પરણાતી હશે તે પતી સાથે જ રહેતી હશે પીયર કદી નહી આવતી હોય કેમ.

મણી—મને તો મારા પતી સાથે રહેવું બહુ ગમે છે.

વીજળી—ધેલી એમ તે હોય થોડા દહાડા અહીં રહો પછી આખો જીવ ત્યાંજ રહેવું છે ને

મણી—મનમાં વિચાર કરી બોલી પ્રજા હાલ મળવું તો નહી અને પણ આલ પત્ર તો લખું એમ કહી વીજળીને કહ્યું ખેન આજે એક કામ કરશો.

વીજળી—ફરમાવેને ખેન મારી ક્યાં ના છે.

મણી—આજે તાહરા બનેવીને વલી એક ચીડી આપી આવીશ.

વીજળી—બસે લખો. આપી આવું.

મણી—એ પત્ર લખ્યો.

ચીડી.

પ્રાણપતી તમારા વિયોગથી મારું મન અતી દુઃખી રહે છે મને લગારે એન પડતું નથી માટે કંઈ ઉપાય શોધી આપજો મેં લાપ થાય તેમ કરો એવી મારી નમ્ર માગણી છે એજ.

લી. આપની અર્ધાંગના મણી.

ઉપર પ્રમાણે લખી વીજળીને આપ્યો. વીજલી તે લઈ દીનકર અત્યારે વાડીએ મલશે તેમ ધારી વાડી તરફ ચાલી. ભોગ બેઝે દીનકર તે વખત વાડીએજ જતો હતો તેથી તેણે તેને પેલી ચીડી આપી દીનકર વાંચી આનંદીત બન્યો અને નીચે સુજાવ લખે છે.

પ્રતીઉત્તર.

પ્રાણ પ્યારી મારી પણ તારા જેવીજ મતી થઈ છે તારા પ્રેમની પરિસીમા થઈ થકતી નથી મૃગશોચની તાહરા કમલરૂપી ચક્ષે મારા ભ્રમર રૂપી મનને હવાઈ ખ્યાલોમાં ગોથાં ખાતું બનાવી દી-

હું છે ત હવે સ્થિર થઇ ક્યારે બેસજો તે કહી શકાતું નથી તો ૫ થુ ઉપાય ચોક્કસ એજ.

લી. દીનકર રૂપચંદ શાહ.

વીજલી તે ચીઠી લઈ મણી પાસે આવી અને તેમને આપી મણી વાંચી ખુશી થઈ પતીને પ્રેમ પત્રીકાને છાતી સાથ આપી પ્રેમસાથ વાંચી આનંદીત બની પણ અંદર ખાતે તેને દીનકરને વિયોગ સાલવા માંડ્યો,

દીનકર પોતાને ઘેર આવ્યો જાયો અને પછી પોતાના રૂમમાં બેઠો છે એટલામાં તેનો પિતા આવ્યો અને દીનકર પ્રત્યે બોલવા લાગ્યો કેમ બચ્ચા શું થયો કરવા માંગો છો તેનો મને આજેજ જવાબ આપ આમ કહે છે એટલામાં અચૂત કંઈ ઠાગળ લઈ રૂપચંદ પાસે આવી અને કશું આ વાંચો જોઈએ શું છે.

રૂપચંદે વાંચ્યું તો મણીની લખેલ ચીઠી માલુમ પડી આથી વધારે ચીડવાળો અને ક્રોધથી કહેવા લાગ્યો. નીચ અને હરામનું ખાનાર તાહફ ધ્યાન બેરીમાંજ ગુંથાયેલું છે તને હવે કશું ઠામ ગમશે નહી આશું આપણી ઉત્તમ શાંતીમાં વસી ચીઠીઓની આવ જ કેવી બેશરમ તાફે મોહું ન બતાવ જ તાહફો મારે હવે ખપ નથી.

દીનકર—તપી જઈને બહુ સાફ પીતા તમારા કહેવા મુજબ કરી અને હવે તમારા ઘરમાં રહીશ નહીં.

રૂપચંદ—મલે ચાલ્યો જ.

દીનકર—વારૂ બાપા તેમજ કરીશ.

રાત્રી થઇ સર્વ જગ્યાં સર્વ સીને રથજો સુતાં દીનકરને પોતાના ક્ષયનગૃહમાં વિચાર થવા માંડ્યો અરે પ્રભુ શું દશા એકે તે માખાપતી અપ્રીતી હતી તેમાં વસી ચીઠી હાથ પડી અરે! પણ તે એમને ક્યાંથી મળી ખરે હવે યાદ આવ્યું મેં તે ચીઠી વાડીએથી આવતાં કમરે ચડાવી હતી, તે જમવા વખતે અખોડીયું પહેરતા પડી ગઇ હશે અરે મેં કેવી ભૂલ ખાધી ખરે બાવી પ્રબળ છે કંઈ નહી માફ કરિમત અરે પ્રમુખપણા એકે તો મારી બહાલીને મને વિયોગ છે તેમાં વળી ધંધામાં જોડાવા ફરજ પાડે છે સર્વ

દુનીયા સ્વાર્થી છે. કોઈ કોઈનું છે નહીં આમ બોલી નીચે મુજબ
ગાવા માટે છે.

કુંડલીઓ.

નહીં સગું કે આપણું નહીં માત કે તાત.
નહીં બ્રાત કે બેનડી નહીં નાત કે જાત.
નહીં નાત કે જાત સગાં પૈસાનાં સવેં.
ફાની દુનીયાં ફાક મનુષ્યો માલે મવેં.
માલે ગયેં મનુષ્ય તુજ ત્રીયાને દેખી
અંધ બન્યા કે આજ પુરણ પુણને પેખી
પૂરણ પૂંછ પેખીને લક્ષ્મી લક્ષ્મી તે બજે
લક્ષ્મી કેરા લોભથી તન બ્રાંતીને તે તજે

આટલું બોલી પાસેના મેજમાંથી પત્ર કાઢી પોતાની સ્ત્રીને
લખે છે એટલામાં તેના ઘાટી આવ્યો તે બીછાનું બીછાવવા લાગ્યો
તો તેને દીનકરે અટકાવ્યો અને કહ્યું જા અહીંથી મારે આજે
સુતું નથી રામો આવ્યો ગયો. દીનકરે પત્ર લખવો શરૂ કર્યો.

બનજરો.

અરેરે પારસ પ્યારી મારી મુજને અલંત સુખ દેનારી.
તને તજ હું જાઉં વિદેશ માં મન તુંજ પાસે રહેશે.
તજ જાઉં (૨) વિદેશ આવારી મળશું ક્યારે મમ પ્યારી.
મમ માત તાતને વચને ધાયલ કીધો છે મુજને
તેથી છોડું દેશ હું પ્યારી જઈશું વિદેશ આ વારી.

અરેરે પારસ.

તુંજ શિયલ સાચવી રહેજે કંઈ કામ કેશું તે કેજે
વળી મળાશ (૨) કોઈ દીન પ્યારી તું રહેજે ધીરજ ધારી
અરેરે પારસ.

તુંજ પ્રીતીએ બનેલો છેલો સ્નેહ લદથી જાહે જામેલો.
તે તજ (૨) જાઉં આ વારી મળશું ક્યારે મમ પ્યારી.

અરેરે પારસ.

પ્રાણ પ્યારી માગ કુર પિતાના કદા વચને તને તથા પ્રીતીને
અને મારા સ્વદેશને છોડી પરદેશ ગમન કરવા જાઉં છું બીલકુલ

મુંબઈશ નહીં જરા પણ સંકોચાદ્ય નહીં ધન્ય રાખે તેમ રહેવું
વિધીનું ધારણું પીવું તાહરા બાપ દાદાની આબરુને બેઠો લાગવા
દેઈસિ નહીં, કંઈ પણ કામકાજ મારા દોસ્ત કેશવલાલને હહેળે એજ
લી૦ બાગ્યોદયને આધીન વીધીવશ દીનકર.

આ પત્ર પોતાની વહુને મોકલવા લખ્યો વલી બાબે લખવો
શરૂ કર્યો.

બાઈશ્રી કેશવલાલ.

લલીત છંદ.

મધુમતી રૂડું ગામ માનવું ધનાઢ્યો થકી એહ છાજવું
સૌરાષ્ટ્રને વિષે શોભવું અતી ભાવસિંહજી છે બલાપતી
મહા સુભસ્થાન માત તાતવું બગની પ્યારીને મુજ બ્રાંતવું
તે તજી અને વિદેશમાં જવું દુઃખ દીલનાં તુજ કને કહું
માત તાતનાં વચન વાગતાં ઝાટકા સમાન તેહ લાગતાં
એહ કારણે સ્વભૂમી છોડીને પ્રાણ પ્રારીની પ્રીત તોડીને
વિદેશમાં જવું બંધવા હવે નહીં નહાં નહીં નહીં રહુ હવે
પ્રણામ છે હવે બંધુ આવજો મીત્ર વર્ગને પ્રણામ કહાવજો.

એજ લી. તાહરો જીગર જાત દોસ્ત દીનકર.

સાથેનો પત્ર મણીને આપશો. આટલું બોલી કવરમાં બીડી
જરા વાર લમણે હાથ લગાવી બેઠો.

રાત્રીના બાર વાગ્યા સઘળા નીંદ્રા દેવોને આધીન થઈ પડ્યાં
આવા વખતમાં દીનકરે કપડાં પહેરી પેલો પત્ર ખીસામાં મુકી
ધીમે રહી ઘર છોડ્યું જરા આગલ ચાલતાં ટપાલની પેટી આવી
તેમાં કેશવલાલને શીરનામે પેલો પત્ર નાંખ્યો અને રસ્તો કાપવા
ખાંડ્યો એટલે પોલીસ સ્ટેશન આવ્યું, દીનકરના ચાલવાના અવા
જથી પોલીસે સ્વાલ કર્યો.

પોલીસ—કુકમ દૂર.

દીનકર—રૈયત.

પોલીસ—કેમ અત્યારે,

દીનકર—જરા કામ પ્રસંગે.

પોલીસ—કામ સવારે અત્યારે છદર બેઠો.

દીનકર—આજીજીથી ઝોળખાણો કાઢવા લાગ્યો પોલીસે તેને ઝોળખ્યો અને શાહુકાર બધી જવા દીધો આ પ્રમાણે ઘણા ખસ પોલીસને જવાબ દઈ દીનકર શહેર છોડી નદી ત્રટે આવ્યો અને જરા થોભ્યો.

બધાનકે રાત્રીએ પોતાનો અધિકાર યોગરદમ ફેલાવી દીધો છે પૃથ્વીએ પણ સ્વામ સાડી ધારણ કરી લીધી છે, જેથી રસ્તો સજે તેવું રહ્યું નથી માણસ પણ કે પક્ષી આ વખત આ સ્થળે જોવામાં આવતું નથી તમરાંઓ તનેનાટીકરી રહ્યાં છે શિયાળવાં ડુંકારી રહ્યાં છે. પવનના જોરથી વાડીઓ તથા જંગલના ઝાડો ગર્જના કરી રહ્યાં છે. નદીનું નિર્મળ જળશાન્ત પણે વહે છે, આતું જોઈ દીનકર પહેલાં તો જરા સ્થંભ્યો. પણ વિચાર કર્યો કે આહા મારા ગામના ઝાંપામાં આવા નજીવા સંકટથી હું કટાણી જમશ તો વિદેશની મોટી આશતો શી રીતે સહન કરી શકીશ. ખેર આ બાપના મેણાં કરતાં અધાર સંકટ હજાર દરજે સારું છે. એમ જોલી આગલ વધ્યો નદીનો લાંબો પટ તથા ચારે બાજુ વીંટલાઈ વળેલ વાડીઓથી સપાટ એક બચકર મેદાન જેવો લાગતો હતો. તે વચ્ચેથી મિસ્તર દીકરનો રસ્તો હતો. બીચારો કામળ અંગી ખીલતી જુવાનીનો ઉછરતો છોકરો આવી રાત્રીના વખતમાં જેના હાથમાં નવનવાં નોવેલ બખડી ઉઠતાં તેજ માણસ અસારે હાથમાં જોડા ઉચકી પથે પડ્યો દશ બારેક માઇલ ચાલ્યો એટલે રવિએ પોતાની લાલી પ્રતીપ્ત કરી, આભાસ આવ્યો, અને ઝાડોની ઝોળખાણુ પડવા લાગી. રસ્તો સજતો થયો આસપાસનાં ગામો દે-આવા માંડ્યાં એટલે દીનકર જરા શાન્ત થયો.

આગળ ચાલ્યો એટલે એક નાની નહેર આવી ત્યાં આગલ પોતાનાં કપડાં ઉતારી જંગલ જઈ આવ્યો હાથ પગ ધોઈ સ્નાન કરી જરાવાર ધધરનું આરાધન કરી, નહેર ત્રટે બેઠો અને થોડા વખત પછી વલી ચાલતો થયો જેટ માસનો ખરો તડકો અને સૂર્યનો જોસબંધ આવતાં ઉજ્જુ કીણું દીનકરની ચામડી બાળી દે છે, અને ગરમીથી હોનો થયેલ પવન જેને લુ કહે છે તે જમણી બાજુથી આવતાં દીનકરનો જમણો ગાલ જે ચુલાખના પુષ્પ સરીખો કુમળો છે તેને કરમાવી દે છે અને ડાબી બાજુથી

આવતાં તે કામળ ગાલની પણ તેજ દશા ચાય છે શરિરે પરસ્વેના
જેને જેમ ચાલ્યા જાય છે ચરણ તળવાઈ જાય છે વખતપર ખુટ
પહેરી ચાલે છે ત્યારે પગની એડી નીચે કાંકરી આવવાથી બિચા-
રાનો કામળ ચણ લયકાષ્ટ જાય છે.

આતું સંકટ વેઠતો ઝપાટાખંધ જમીન કાપતો જાય છે.
સૂર્ય અસ્ત થવા આવ્યો ગરમી કમી થતી જણાઈ એટલામાં દી-
નકર તુલજપુરા નામના નગરમાં આવી પહોંચ્યો. ધર્મશાળામાં
જઈ પોતે ઉતારો ક્યો પણ સાંજે ખાઈશ શું તેનો તેને વિચાર
થવા લાગ્યો યાકી પાકી લોથ બની ગયો હતો, તેને ગામમાં જવા
શક્તિ રહી હતી નહીં. જેન ગૃહસ્થ બાળુની ધર્મશાળામાં તેણે ઉ-
તારો ક્યો હતો જરાવાર બેસી વિચાર ક્યો પણ તેને એકે ક-
પામ સૂજતો નથી આખર વિચાર કીધો કે આમ બેસી રહેવાથી
કશું વળવાનું નથી પ્રયાસ કર્યાથી કંઈક વળશે એમ ધારી
લાંથી ચાલ્યો.

શહેરના પૂર્વ દીશાએ તે ધર્મશાળા હતી તેની સામે એક
શુશોભીત નદી વહેતી હતી તથા તેનો કિનારો પથ્થરથી બાંધેલો
હતો ધર્મશાળાથી નદી તરફ જતાં ડાબી બાજુ દરબાર દેલી હતી
તથા તેની પાસે શહેરમાં જવાની એક નાળુક ગલી હતી. કીનારા
પરના હેઠ્ઠા પગથીયાપર દીનકર ઉભો છે એવામાં એક વણીક
અબોલીયા કરી જતો હતો. તેણે દીનકરને જોયો. અને વિચાર
ક્યો કે આ કોઈ કુળવાન છે વલી તેનો ચહેરો શોકાતુર છે આમ
ધારી પૂછ્યું.

વણીક—ભાઈ ક્યે ગામ રહો છો.

દીનકર—મધુમતી.

વણીક—કેવા છો.

દીનકર—વાણીયા.

વણીક—આમ દીવગીર ચહેરે અહીં કેમ ઉભા છો આપનું
સગું છે.

દીનકર—ભાઈ માફ અહીં કોઈ સગું વહાલું નથી.

વણીક—ત્યારે તમે ક્યાં ઉતર્યા છો.

દીનકર—હું ધર્મશાળામાં ઉતર્યો છું.

વણીક—અહીં શા માટે આવ્યા છો.

દીનકરથી બોલી શકાયું નહીં તેનું હૃદય ભરાઈ આવ્યું પમ-
ચીયાપર બેસી ગયો લમણે હાથ દમ રડવા લાગ્યો
લભાટે હાથ દમ રડતાં અશ્રુ ખીંદીથી તેના ઢીંચણ
બીંબાનું જવા લાગ્યા. આવું જોઈ પેલા માણસને
અતી દયા પેદા થઈ તુર્ત તેણે પોતાના અંગુઠાવતી
તેનાં આંસુ લોહવા માંડ્યાં અને હિંમત આપી મન
રાવા ના કહી દીનકર સજ થયો એટલે તે અતી આ-
શ્ચર્યથી તેને પોતાને ઘેર તેડી ગયો આવું દીનકરનું
ગભરાયેલ હૃદય જોઈ પેલા સામા માણસને ખાતી થઈ
કે આને ધણું દુઃખ છે

દીનકર પોતે હિંમતવાન માણસ હતો પણ એણું લામવાનું
તથા ગભરામણ છુટવાનું કારણ માત્ર એટલું જ કે તેનાં માવિત્રાએ
તેને નાનપણથી આજ લગણુ ધણા ધણા લાડમાં મોટા કર્યો
હતો તથા પાણી માગે તો દુધ હાજર કરતાં એક માઈલ પણ
પોતે પગે ચાલેલ નહોતો. તે પાછલો વખત તેને સાંભરી આવતાં
આ સ્થિતિ થઈ હતી—પેલો વાણીયો જેનું નામ કમળશી હતું
તેને ભાં દીનકર ગયો. તેણે તેને સારી રીતે આશ્વાસન આપી
આદર સતકારથી બેસાડ્યો દીનકર બેઠો અને જરા વાર પછી શાં-
ન્ત થયો એટલે રસોઈ તૈયાર થવાથી દીનકરને જમવા બેસાડ્યો.
દીનકર જમ્યો વખત થતાં સર્વ સૌને સ્થળે સુતાં અને દીનકરને
એક હોદમાં સુંદર પલંગ ખીંજાવી આપ્યો એટલે દીનકર પણ
વખત થતાં શાન્ત થઈ આખા દિવસનો થાકેલ હોવાથી થોડીવાર
માં નિદ્રાને સ્વાધીન થયો સવાર થયું દીનકરે રજા માગવા માંડી
પણ કમળશીએ તેને હાલ જવાય નહીં એમ કહી અતી આશ્ચ-
ર્યથી ત્યાં રાખ્યો દીનકરને જવાનું મન હતું પણ કમળશીના આ-
શ્ચર્યનું ઉલ્લેખન કરી શક્યો નહીં તેથી તે ત્યાં રહ્યો અને હરખ
શોકમાં દિવસ નીરગમન કરવા લાગ્યો.

સવારમાં નાહી ધોઈ નિત્ય કર્મ કરી જગી જરોવાર આરામ લે છે ત્યાર બાદ શહેરમાં આમ તેમ ફરી તથા કમળશીની દુકાને બેસી દિવસ ગુમાવે છે. સાંજના બહાર ફરવા જાય છે અને ત્યાં રહેા છે.

પ્રકરણ ૬ હું.

એક દિવસ સાંજના પાંચ વાગતે શહેર બહાર નદી ઉપર ફરવા જવું ધારી દીનકર શહેરની પૂર્વ દિશા તરફ રવાને થયો. નદીની સપાટી ઝોળંગી પેલીપાર જવા તેને વિચાર હતો દીનકર નદીમાં આબેા.

તે દિવસ કંઈ થઈ હોવાથી સરિતાના સુંદર પટ વચ્ચે નવ નવી નારીઓ વિધવિધ રાસડા ગાતી હતી.

તેવામાં તેમાંથી એક બાળાની દટી દીનકરપર જતાં તેને મોહ બાણ વાગ્યું. આ સ્ત્રીએ દીનકરને બે ચાર વખત ગામમાં જોયેલ હતો અને જોયા પછી તે દીનકરને મેળવવા તલસી રહી હતી પણ અજણ્યો જણી અતી શરમાતી આજે તેમની જીભ છુટી થઈ શરમ અંતરપટ તે બાલીકાએ આજે ખસેડી નાંખ્યો અને સાથેની સાહેલીઓને નીચે મુજબ ગવરાવવા લાગી.

રાસડો.

પંથી ક્યું તમારું ગામ કે કઈ દીશે જશેરે લોલ,
આવ્યા શેને કાળે અહીં કે કોને ક્યાં વસોરે લોલ;
વહાલા કોણ માતને તાત કે ધંધો શું કરોરે લોલ.
સાથે નહોં કોઈ સંગાત કે એકલા પરવરો રે લોલ,
પ્રીતમ ક્યો તમારો દેશ કે કેવા નાતનારે લોલ;
પંથી પરડી કોને વાત કે છો કઈ જાતનારે લોલ.
હુંતો મોહી પડી છું નાથ કે કોને વાતડીરે લોલ,
શાંને છોડ્યાં માતને તાત કે શું બ્યાધી નડીરે લોલ;
બોલો બોલો મારાસમ બનો નહીં બહાવરાંરે લોલ
બોલો નહીં જો આજ તો સમ હઉં આકરૂરે લોલ,
મારે થઈ છે તમ શું પ્રીત કેમ ન માન્યું ધણૂરે લોલ;

પધારો પ્રેમ સહીત જીવન કે આપું બેસણુંરે લોલ
 ઉબ્જીજલે કરાવું સ્નાન કે બોજન ભાવતારે લોલ,
 પીરસું નીરખું નેણે નાથ કે પતી ચાલતારે લોલ

આ સાંભલી દીનકર સ્તમ્ભ બની ગયો અને સ્થીર થઈ બિભો
 રહ્યો પેલું ગાણું એક ચિત્તે શ્રવણ કર્યું અને વિચાર કર્યો કે એ
 કાણ હશે આટલું મધું માન કોને આપે છે આસપાસ નેષ
 પૂર્ણ વિચાર કર્યો તો તે મધળું પોતાપર લાગુ પડતું હતું નથી
 બોલ્યો મારે તો પર સ્ત્રી મા બેન સમાન છે. પણ આ કાણ છે
 ફેવી વર્તણુંકવાલી છે. પરણેલી છે કે કુતારી એ જોવાથી યું
 નુકશાન છે, એમ ધારી પાસેની ઝાડપર બેઠેલ કાચલ સામું નેષ
 ગાવા મંડ્યો.

દોહરો.

કાચલ ઠંઠ અતી સરસ કયા વનની રહેનાર
 કાણુ સાસુ સસરો અને કાણુ તુંજ ભરથાર
 કાણુ નામ છે તાહરું કાણુ તમારી જાત
 ધંધો તુંજ ભરથારનો જણાય મધલી વાત
 આ સાંભલી સ્ત્રીએ નીચે મુજબ શમશા કરી

શમશા દોહરો.

એક ઝાડને બાર દાલ દાલે પત્રાં ત્રીશ
 દ્વાદશ દાળે ત્રીશમું પાન નામ મણીશ
 વળી એજ ઝાડની સાતમી દાળે ચોથું પાન
 સસરો મુજ મુલક્ષણો કાચલ ધરજે કન
 દશ દાળે ત્રેવીશમાં પત્ર તણો સમાજ
 એ એધાણે ઓળખો છે મારો શીરતાજ
 જળ વિના જીવે મુણું જાતે વેશે એદ
 શાણો સમજે પલકમાં મારી સાસુ તેહ
 નેગી પણ જડ રૂપ છે મુજ રણીયાની માંહી
 એ એ ઘાણે આવજો પ્યારા પ્રીતમ લાંબ

દીનકરે શમશા એક ચિત્તે સાંભલી જણી અને તેને ખાસ
 જોવા તેને જણવા સાઈ ઘેર જવા ધાર્યું.

દીનકર એજ દિવસ રાત્રીએ આપેલ નીશાન નીહાળતો પેલી પ્રેમદાને ત્યાં જઈ ચડ્યો તો અત્રે રાહ જોઈ બેઠેલી કુલટા તેને જોઈ લજ્જાચુકત બની પોતાના ભૂવનમાં મન જવાવાર પછી બહાર આવી તેને સારો આવકાર આપી, મુંદર આપન આપ્યું અને તેપર આવેલ પગણાને બેસવા ફરમાવ્યું. વાંચક જુદા ઉપર જણાવેલ કુલટાને મસ્કરી કરવાની આદત હતી. તેણે આપવા ધારેલ આસન પલંગ હતો તે પલંગને નેતર કે પાટી કશું બરેલ હતું નહીં પણ ફક્ત બીજાનાનો બાર ખમી શકે તેવી રસી ના થોડાજ આંટા ગોઠવી તેપર મુંદર દેખાવતું બિહાતું પાથરેલ હતું.

દીનકર—દુરાચારો સ્ત્રીની કપટકળા જાણી શક્યો નહીં અને મજકુર આસનપર બેઠો તેવીજ તટાતટ રસી તૂટી બિહાતું જમીનપર ગચ્છું તે સાથે દીનકર કેડથી શીખા સુધી અર્ધ શરિરે જમીનપર પથરાયેલ બીજાને સુતો. અને તેનાં ચરણનાં તલીયાં છાપરાનાં તલીયાં નીહાળવા લાગ્યાં.

સારે પેલી કુંભારજી પીલુક પીલુચ હસતી ટાયકો મારી તાલ દમ સંકટાનો ખસી ગયેલ હેડો સ્તનપર ઢાંકી પોતાના કાર્યમાં જુલેમંદ નીવડી હોય તેમ ખુશી થતી એક બાળુ ઉભી.

આપણી વાર્તાનો નાયક દીલગીરી સાથે ક્રોધ યુક્ત બની હાથના ખબાના ટેકાવતી બેઠો થયો તેને અતી ગુસ્સો ચડ્યો, પણ શું કરે સહનશિલતા ધારણ કરી પલંગ ઝાળંગી એક બાળુ ઉભો.

ગુસ્સો ચડ્યો છે એવું જાણી તે લંપટ સ્ત્રી પોતાના કાર્યથી પરતાવો પામતી હોય તેવે ચહેરે દીનકરને કહેવા લાગી. માફ કરો શેઠજી મેં તમારી ચતુરાઈ જોવા ધાર્યું હતું મારો વિચાર તમને પાડવાનો ખીલકુલ હતો નહીં અને એવી ઈચ્છાએ મેં આ કૃત્ય કર્યું હોય તો મને મારા બાહના સમ છે હશે જે થયું તે ખાતર ક્ષમા કરી હું દાસીને મારી બક્ષવા કૃપાવંત થશો.

એવી કોંકરી દાસીની નમં મામણી છે.

એમ બોલી પગે પડી દીનકરનો ગુસ્સો શાંત કરવા સ્ત્રી ચરિત્ર કરવા લાગી અને બોલી કે વાહ પ્રીયતમ આમ મંગલા ચરણમાં ગુસ્સો કરશો તો આપણો સંપ લાંબી મુદત કેમ જાળવી શકાશે.

આવો બેસો મારા પ્રાણ પ્યારા આ આરામચેર તમારેજ માટે છે તે પર મિરાજ્યમાન થાઓ.

દીનકર બેઠો એટલે પેલીએ ગરમ પાણી બનાવી ઝારીમાં ભરી દીનકરની પાસે મુકી સેન્ટની બાટલી લાવી અને બોલી

પ્રાણનાથ આપનાં કામગીર ચરણ આ સુંદર ઝારીના ઉપજી જળે ઝારવા તથા આપના સ્પર્શને આ મનરંજક નમુનેદાર સેન્ટ યોગવા પ્રભુએ મને બાગ્યશાળી બનાવી દીધી છે.

પ્રીયતમ મારાપર કૃપા કરી હું દાસીની માગણી કમુલ રાખી આપ આવ્યા તે ખાતર પ્રભુનો આભાર માનવામાથ ધાર છે કે જેમ મારી આ માગણી કમુલ રાખી આજે અત્રે પધાર્યો તેમજ સદાય મારી સર્વત્ર માગણી કમુલ રાખશે.

સ્વામીનાથ મને નીકલસનો હાર પહેરવા બહુ શોખ છે. ઉપરાંત હાપેલ હાથલ મને હાંલ પહેરવાની જરૂર છે કારણ કે મારી એક સાહેલાનો પત્ની મુંબઈ રહે છે તેણે તેને માટે એક મોકલાવ્યું છે તે તેમને બહુજ શોખે છે. તો મને પણ તેવું પહેરવા મરજી થઈ છે. પ્રાણનાથ તમ વિના મારી મરજી સંપાદન કાણ કરશે એ બધું આપ અપાવશો.

એમ કહી દીનકરના પગ ઝારવા તૈયાર થઈ પગ તરફ હાથ નાંખતાં દીનકર બોલ્યો.

દીનકર—ભગતી તમે મારા પગ હાથમાં લેવા શક્તિમાન નથી.

કુલદા—હો પ્રીયતમ બાગીની ! ખરેખર આજથી આપના સુખ દુઃખની બાગીનીજહું પણ આપના ચરણ જીએ લેવા હું શક્તિમાન નથી એ થું.

દીનકર—તે એજ કે સીએ પરપુરૂષની સાથ વાત ચિત કરવી બ્યાજખી નથી. અડકવું બ્યાજખી નથી તો પગ હાથમાં લેવા તદ્દન જેર બ્યાજખી કેની.

કુલદા—સ્વામીનાથ એવું બ્યાજખી જેરબ્યાજખી આ જમાનામાં જોવાય ખરું.

દીનકર—કેમ નહીં આપણે આ જમાનામાં કયા અવતારમાં છીએ.

કુલદા—સ્વામીનાથ મનુષ્ય અવતારમાં.

દીનકર—ત્યારે મનુષ્ય વ્યાજખી ગેર વ્યાજખી નહીં જીવે તો શું
દેાર જોશે.

કલ્પટા—પ્રાણનાથ તે ટાયલાં જવા દોને.

દીનકર—તે ટાયલાં છે.

કલ્પટા—હાજતો એમ કહી દીનકરના પગ નજદીક આવે છે અને
કહે છે સ્વામીનાથ હજી રહેવા હયો હવે જલદી મને આ-
પના પગે ઝારી મરદન કરવા રમ્યાં આપો.

દીનકર—નહીં મારા પગ ઝારનાર તથા મરદન કરનાર પ્રભુએ
મને બક્ષી છે તેને તરછોડી હું અંગે આવ્યો છું તેનું
શું થતું હશે, તેનો તેનો વિચાર નહીં કરતાં ઉલટી તેની
જગ્યા ખીજીને બક્ષવી તે હું વ્યાજખી માનતો નથી. ઉ-
પરાંત મારા પત્નીવ્રતપણાને એવું લગાડવા લેશ માત્ર
ખુશી નથી.

કલ્પટા—હવે જાણ્યું તમારું પત્નીવ્રત થાલા ગાંડા શું કાઢો છો
પત્નીવ્રતને પત્નીવ્રત તે બધું તમારું અંગ્રેજી શાસ્ત્રી જવાદોને.

દીનકર—એન સમજો અને તમારી અધુરી ગૂંજરાતી કેળવણીને
ગાનનાં પુસ્તકો વાંચી પુરી કરો તો મારા ઉપલા સમલા
વડે ગૂંજરાતીજ છે.

કલ્પટા—સ્વામીનાથ એવાં ટાયલાંથી હું કંટાલા બરેલી છું આ-
પની મુખ મુદ્રાએ મને થોડા દિવસથી ઘેલી બનાવી
દીધી છે અહો અંદ્ર વદન સુંદર પુરુષ તમને જોયા પછી
મારા શરિરમાં રોમ રોમ કામદેવ વ્યાપી રહ્યો છે
આપ અહીં તે શાન્ત કરવા પધાર્યાં જોયી મારો અવતાર
સફળ થયો સમજી છું. સુંદર વદન ચટકતી ચાલવાલા
તાહરી ચાલ પર હું આક્રિત શીદા છું. સકોમળ તાદરા
શરિરની કાંતી પર વારી જઈ છું. કામદેવના અવતાર
મારા શરિરમાં નસો નસ કામ ઉછાળા મારી રહ્યો છે
સ્વામીનાથ આલોગન રસ લેવાને પ્રેમ રસ દેવા માંડે
હૃદય અધીરું બની ચૂક્યું છે પ્રીયતમ તાહરા અવરોધનું
મને હવે ત્વરાથી એક પ્રેમ ચુંબન લેવા દે આમ જોશે

છે એટલામાંએક રજપૂત ખુતી સમશેરથી હોલમાં દાખલ થયો. કુલટાના રંગમાં ભંગ પડ્યો તે બચ પામી ખીજા હોલમાં ચાલી ગઈ આવનારે દીનકરની ગરદન પકડી સમશેર ઉગામી બોલ્યો. વેવલી જાત વણીક પુત્ર સિંહના કોતરમાં શિયાળ જાય તો સિંહની કુધાને શાન્ત કરે. નામના ધાતમાં ઉંદર જાય તો નામ તેનું સુખેથી બક્ષણ કરે તેમ તું પણ માહરા પંજમાં આજે પકડાઈ પડ્યો.

તું જાણતો નહી કે આ ગોહીલ દોલતસિંહની રાખેલી છે આ ગામમાં જોટલો રૂપાળો સ્ત્રી છે તેને સુખેથી ભોગવેલા હું પરવાનો લેઈ ખેડો છું આ સંસ્થાનમાં મારી હાક કેવી લાગે છે

લે હવે મારી ચળકતી સમશેરને તાહરા શરીરનો ભોગ આપું છું થોડા દિવસથી મીયાનમાં રહી તરશી તરવારને તાહરા રૂધીર તું પાન કરાતું છું.

એમ કહી જોસથી તલવારનો જખરો ધા કીધો ખુન ખુન પડી પોલીસ અંદર દાખલ થયા.

પ્રકરણ ૭ મું.

વાંચક જદે હવે આપણે આપણી વાર્તા ચાલ કરીએ મધુ મતીમાં સવાર થયું સર્વ જગત બન્યા રૂપચંદ શેઠ જંગ્યા નિયમ નુસાર દાતણ કરી જંગલ જઈ આવ્યા. નોકરે ગરમ પાણી આપ્યું શેઠ સ્નાન કરી પુંજના હોલમાં ગયા. નિલકર્મ કરી રહ્યાઆદ જમવાનું કહેણ આવ્યું એટલે શેઠ ભોજન કરવા રસોડામાં ગયા.

થાલ પીરસાયો જમવાની તૈયારી થઈ રોટલીનું એક બટકું સુખારવિંદમાં મૂક્યું થોડોક ભાગ શાકનો લઈ તેને પણ આકર્ષણ કરી રહેલ જીભલડીને અર્પણ કીધો દાળના ગ્લાસ તરફ દ્રષ્ટિ કરી તે બાઈને પણ પાંચ ઑંગલી વચ્ચેના ખાડામાં ગૂદણ કીધાં મુખની અંદર રોટીબાઈ તથા શાકબાઈ દાઢબાઈના સપાટામાં આવી જઈ મિશ્રીત થઈ ઘાટી દોસ્તનો હક ધારણ કરી જીભબાઈની ધનકધુમી ખાતાં આમ તેમ અટવાયા કરે છે તથા દાળબાઈ આવે એટલે તેની સાથે પણ દોસ્તી કરી ત્રણ દોસ્તે હોજરી નામની

પાછામાં ઉતરવું તેવો ધરાદો ધરાવી રહ્યાં છે જીભખામ પણ ચ-
લીત શક્તિમાં વધારો કરી બાણે સાદ કરી બોલાવતી હોય જેમ
શેઠના હાથને જલદી ઉપાડવા ફરજ પાડી રહી છે.

જીભની પાડેલ ફરજ શેઠના હાથે ઉઠાવી નહીં મુખમાં ફૂરહેલ
અંને દોસ્તની રાહ ફળીજૂત થઈ નહીં. અને તેમને લાચારીયા
ખોતાની ગોઠવણ વગર ચાલ્યું જવું પડ્યું.

રૂપચંદ શેઠે સ્વાલ કર્યો. દીનુ ક્યાં તે નાહો ભટે જવાળ
આપ્યો નાજી એટલે શેઠે કહ્યું, તાલરી આધને પૂછ ક્યાં છે જે
ઉપર તેમના હોલમાં છે કે નહીં ભટ્ટો ઉપર ગયો. દીનકરના રૂમમાં
આમ તેમ જોયું પણ ક્યાંથી હોય.

આધને વાત કરી તે ખીચારી બચલીત મને શેઠ પાસે આવી
કહ્યું બાક છે નહીં ક્યાં ગયો હશે ? તેમ કહી ભટ્ટને કહ્યું તે
સવારમાં જોયો હતો ? ભટે જવાળ આપ્યો નાજી શેઠે કહ્યું આજે
તેના રૂમમાં ખીજાનું ઉઠાવવા કોણ ગયેલું રામાને બોલાવ રામો
આપ્યો તેને પૂછ્યું.

શેઠ—દીનુચા રૂમ મદીથી તેનચા ખીજાના તુમી ઘેતલા.

રામો—નાહી શેઠ મી ઘેદલા નહીં આણીમી ઘેવન જેલો ખીનાહી.

શેઠ—અસા કામ સાંગનો માલાસંગ કસાલા ઘેવન જેલો નાહી.

રામો—મી સકાલી વરતી જેલો મી તેનલા સાંગીતલાં તર તેણુ લે
માલાં અસા સાંગીતલા કે માલા પાગરણાચી જર નાહી
આંણી માલા નીંધ બાંધ્યાચી નાહી મંગ મી ખાલી હે
તુંન દુસરા કામ મદી પડલો.

શેઠ—એડ જવા માલા સાંગીતલા નાહી.

રામો—શેઠ માલા દાવક રહેલ નાહી. એટલે શેઠે કહ્યું અરે મેં
તેમને કાલે કબકો આપ્યો અને તેથી તેમને ગુસ્સો ચડ્યો
હોય તેવું મને જણાતું હતું અને તેથી તે નાશી ગયો
હોય તેમ મને જણાય છે.

શેઠાણી—હાય હાય તમે પણ ઠીક છો હવે મોટાં જણા ને વ-
લી વિશેષ કહેવાય તેમને તો સમજાવીને કહેવાની રી-
તે કહેવાય.

શેઠ—થયું પણ હવે કરવું શું તે ક્યાં કયો હશે મારો જીવ હવે તલ પાપડ થાય છે અરે મારા પ્રાણ વલ્લભદીનું તું ક્યાં ગયો મને ચેતાવ્યો નહીં હવે શું કરું મને લોક મૂર્ખ ગણશે વળી તેના સાસરવાળા તરફથી મને કેટલો ઠપકો મળશે.

શેઠાણી—મુઆં રોયાં સાસરવાળાં અને મુઆં તે કહેનાર પણ આપણીજ વાત કરોને હવે પ્રીય દીનુ વગર મને તો અનાજ ભાવતું મુશ્કેલ છે જાઓ જલદી તપાસ કરો મારો છોકરો ક્યાં ગયો માણસ મોકલો નહીં તો આ પણે તો જમવાના નથી

શેઠ—તું નથી જમવાની તો અહીં ટ્રાણ ખાવાનું છે શું તને વહાલો અને મને વાહલો હતો નાના તેમ નહીં સમજ આ તારું બાળું ને હું તો મારે આ ચાલ્યો સાલી માથું ખાઈ ગઈ, જાઈએ છીએ માણસ મોકલશું પત્તા મલ્યો તો ઠીક નહીં તો પછી શું ઉપાય બલે ગયો તેનાં સંચિત. તેમાં કંઈ શોધ કરવો હું વ્યાજખી માનતો નથી કાઠ સારા શહેરમાં જઈ ક્યાં સારી લાઈનમાં જોડાશે તો તેની શક્તિમાં વધારો થશે.

શેઠાણી—અરે વાહ તમારી છાતીને ધન્ય છે બલે ગયો કહેતાં જીભ કેમ ઉપડે છે. એવો શક્તિ માંવધારો અમારે નથી જોઈતો અરેરે મારો દીનુ કેવી રીતે ગયો હશે રે મારા દેમલ અંગી લાયક તું ચાલી કેમ શક્યો હોઈશ. અરે પણ તે શું ખાશે ક્યાં જશે શરમાળ છે સગા વાહલાને ગામ ગયો નહીં હોય ! અગજનો તર છે. રીસમાં ને રીસમાં આપધાત તો કરી નહીં હોય હાય હવે શું કરું તમે તેની જલદી બાલ કરાવો.

શેઠ—ધેલી ધેલાં શું કાઢે છે તાહરો છોકરો કંઈ પડી પેપડીનો ખાનાર નથી વળી સાલસ કરે તેવો નથી આહોશ છે મારી ખાત્રી છે કે જ્યાં જશે ત્યાં આગર સાથ પૈસો પેદા કરવા સમર્થ છે.

શેઠાણી—એનો જાણ્યું પણ તપાસ તો કરાવો.

શેઠ—હા તે મારો ક્યાં ના છે, લે હવે જઈ છું મેતાને કહું છું તે માણસ મોકલે એમ કહી શેઠ દુકાને ગયા. મેતાને વાત કરી એટલે તેણે ખેંચીયા રવાને કર્યું.

પ્રકરણ ૮ મું.

આ બાબુ ટાઇમ થતાં કેશવલાલને પેલો પત્ર મળ્યો વાંચી તેનું દીલ ઘણું ખેદ પામ્યું પોતાના પ્રીય મિત્રને આમ એકા એક સ્વભૂમી છોડી જવું પડ્યું તે ખાતર તેના ચક્ષુ માંથી ચોધાર આંસુ ચાલ્યાં.

હૃદય શાંત કરી પત્રનું મન ન કરતો ફરી વાંચતાં પ્રથમ કરણ કરવા લાગ્યો. મધું મતી-સુંદર નગરી ખરેખર મિત્ર તે છોડવી તને કેમ ગમી હશે તાહરા માત પિતાનું સુખ સ્થાન બેન પ્યારી અરે કઠોર હૃદય દીનકર તને તાહરી છાતી છવાયેલ. હૃદયમાં રમી રહેલી તાહરી સાથ કોણ કરારથી અંધાધ વરેલી જોણે તારી સાથ અથાગ પ્રીતી સંપાદન કરેલી તુજ પ્રેમમાં થેલી બનેલી તે પ્રેમને માથે પાણી ફેરવ્યું તેની પ્રીતીનું દલગન ક્યું ખરેખર સદ્ગુણી મિત્ર તાહરી તે ભૂલ ખાતર તને હું ધીકારું છું,

કોધી મીત્ર જરા પણ શક ન શીલતા. ધારણ કરીશ કયો નહીં આમ બકી મુર્છિત થઈ પડ્યો. વારે શુદ્ધ આવતાં સાથેનું પત્ર વાચ્યું અને વળી જાણે અત્ર દીનકર હાજર હોય અને તેને કમકા આપતો હોય તેમ બોલવા લાગ્યો અતી સુધ દેનારી તાહરી પ્રીતીએ થેલો બનેલો ઘણો સ્નેહ જામોલો તો પણ મારું મન તુજ પાસે પણ ખરેખર અચારે તો જાઉં છું સમજી મીત્ર આ તારી લાયકાત નથી શીયલ સાચવવા સચના આપતો જાય છે સીંહણ ઘાસ ખાસે નહી તેમ સદ્ગુણી મણી. શીયલ સાચવવામાં કોઈ જાતની ખાલી લાવશે નહી તાહરે તે શોખામમ દેવા જેવું છે. નહી આટલું બોલી વલી ખર ખરવા લાગ્યો અરે પણ ક્યાં દીનકર હું કોને કહું છું. ખરેખર તે તો ગયો અરે પ્રભુ મારા મીત્રનો મેળાપ મને હવે ક્યારે થશે આ પત્ર મણીને આપતાં તે કેવી દુઃખી થશે ઠીક છત્રરે મ્હા બન્યું તે ખરું બાવી પ્રબલ છે એમ કહી પત્ર અંધ કરી કપડાં પહેરી પેલો પત્ર મણીને મોકલવા જાય છે તેણે મણીને પત્ર મોકલાવ્યો. પ્રીય મણીએ વાંચ્યો એક સ્માત પતીનું પરદેશ જવું જાણી મુર્છિત થઈ જેમ પવનના જપાટાથી કંદળી સ્થંભ પૃથ્વી પડે તે અને જમીન પર પડી

યોડીવારે શુદ્ધી આવતાં સાવચેત થઇ એકાંત સ્થાનમાં શોક કરતી બેડી એટલે રાત્રી થઇ તેની મા જમવા બોલવવા આવી મણીએ જમવા ના કહ્યું તેની માએ 'પૂછ્યું કેમ બેન આજે આમ ઉદાસ ચહેરે બોલ્યા ચાલ્યા વીના વીચાર શુન્ય થઇ આપો દહાડો પડી રહી અને વધી જમવા ના કહે છે તને શું થયું મને જણાવ બેન તાહરે શું દુઃખ છે કઈ રાંડે તને મેણું માર્યું કયા કુચ્ચા-એ તને ખરાબ રાખ્દ કયો થયુ છે શું બોલતી કેમ નથી મણીએ કહ્યું કશું નહીંમાં કાષ્ટએ મને કશું કહ્યું નથી તેની માએ કહ્યું બેન દુઃખ દીલમાં રાખ્યાથી ઉલટું તેમાં વધારો થઇ વીચાર વમ-ભમાં મન ભૂમીત બને અને અંતે તખીયત બગડી એકમાંથી બે થાય તેમ નહીં કરતાં મને જણાવ બહાલી પુત્રી તને શું દુઃખી છે.

મણી—ગમ ગમી ગઇ થઈ બોલી જાંડી.

માજી પૂછવામાં સાર નથી મારા સંકટનો પાર નથી વ-હાલી મા મારા ભાગ્યોદયનું ચક્ર કયું મારા કન્યીત સુગનો અંત આપ્યો. મારા સંસાર મુખમાં સમેા પેડો હું અભાગણીને દુઃખ રૂપસેનાન ઘોડેસ્વારે પોતાના પંજમાં પકડી પાડી મુખ સેતાન આવનાર દુસ્મનથી ડરી મારાથી પળવારમાં અજગો થયો. અરે અરે પ્રભુ અપચોસ મારાપર બબરી આક્રમ નથી શું કહું કયાં ગયા. હશે કયાં છોડી હેં તરછોડી નાંખી ખીન અપરાધે અરે પ્રીય તમ હું નીરપરાધીને વિરોગી બનાવતાં તહારી કઠોર છાતી કેમ ચાલી હું પ્રેમાંધ થયેલીનાં પ્રેમ ચક્રુની તમે ચોરી કરી ગયા. મહારા મનનું હરણ કરી ગયા. માહરા હૃદયની શાંતીમાં અંગારા નાખી અલગ થયા

પ્રાણુ વલભ વિનાગુને હાય સંચિત આમ બોલી જમીનપર પડી તેનીમાં આટલું સાંભલી સમજકે દીનકર ચાલ્યા કયા જણાય છે અને તેને લીધેજ મારી આ પુત્રીની આ સ્થિતી થઇ છે. હાલ વધારે બોલવવાથી તેની તખીયત બગડશે. તેની તંદુસ્તીમાં ખસેલ આવશે. માટે તેમને અત્યારેજ સૂઈજ રહેવાદેવી વધારે ઉત્તમ છે. આમ કહી એક શાલ લાવી મુઠાંતમણીના શરીર એટલામાં નેમ-ચંદ શેઠ આગ્યા તેણે આવી પૂછ્યું.

નેમચંદ—કેમ કોણ સુતું છે.

કસ્તુર—મણી

નેમચંદ—કેમ વાર.

કસ્તુર—તેની તખીયત જરા નરમ છે.

નેમચંદ—હેવલી શું છે

કસ્તુર—થોડીવાર પહેલાં તે લવારી કરતી હતી તેથી મને જણાયું કે દીનકર નાશી ગયા હોય તેમ જણાય છે. તે આને ખખર પડતાં હવે વિચારવાયા જેવું થઇ આવ્યું છે.

નેમચંદ—શું દીનકર—કેમવાર.

કસ્તુર—તે હું કેમ જાણું

નેમચંદ—તહી મારાથી તે કેમ મનાય સમજી અને વિચારવંત મારો જમાઇ જેવું સહસાકદી કરે નહી.

કસ્તુર—કેમ કહી શકાય કે ન કરે બલ બજાઓ ભૂલ છે.

નેમચંદ—ડીક ત્યારે તું તેની સંભાલ રાખજો હું રૂપચંદને ત્યાં જાઉં અને સવંત્ર હકીકતથી વાકેફ થઈ પાછો જલ્દી આવું છું.

નેમચંદ રૂપચંદને ત્યાં ગયો એટલે ત્યાં પણ તેજ વાત ચાલી રહી છે નેમચંદ આવ્યા જાણી રૂપચંદે માન સહીત આસન આપી બેસાડ્યો પાણી મંગાવ્યું નેમચંદે જળપાન કર્યું પાનની પેટી ધરી જેથી પાત ખાઇને નેમચંદે પોતાની વાત ઉઠાવી

નેમચંદ—શેઠ દીવુ આજે કેમ દેખાયા નથી.

રૂપચંદ—ભાઈ એ વાત બંધ રાખો મને તેવું નામ સાંભણી બહુ દીલગીરી ઉપજે છે,

નેમચંદ—એમ કેમ

રૂપચંદ—ભાઈ ગઈ રાતના ૧૦ વાગ્યા સુધી તે મારા ઘરમાં હતો ત્યાર પછી ક્યાં ગયો ક્યારે ગયો શું થયું તે હું જાણતો નથી.

નેમચંદ—તમે કોઈએ કાઈ કહેલું

રૂપચંદ—ના ભાઈ આપણે શું કહીએ.

એટલામા અમૃત બોલી બી હા આપણે શું કહીએ કાલાં કામનાં કરનાર તમેજ છો તમે કાંઈ નથી કહ્યું તો પછી શા માટે જ્ય ખીસારાની પછવાડે આજે આડવાડીયાથી લાગ્યા હતા.

અને સંતાપી સંતાપીને કહેતા હતા કે વેપારમાં જોડાં ક્યાં વિદ્યા અભ્યાસ કર. લ્યો કરાવો હવે વેપાર ને બણાવો વિદ્યા જાણ્યું તમારું ડાહ્યાપણ.

રૂપચંદ—પણ શેઠ મને શી ખબર કે કે આમ થશે. હવે મને બહુ પસ્તાવો થાય છે. મિસ્તર નેમચંદ શું ઉપાય કરવો.

નેમચંદ—ઉપાય તો શું જાણુસ રવાના કરી આપો તે કંઈ પત્તો લાવશે બેશી રહે કંઈ વજવાનું.

રૂપચંદ—તેતો મેં બાર વાગ્યાના રવાના કર્યા છે. પણ હજી કોઈ આવ્યું નહી.

નેમચંદ—તે કંઈ ખબર લાવશે મમરાવોછો શાના ધીરજ રાખો સૌ સારા વાના થશે. હું પણ ટ્રાય કરીશ.

બાઈ ત્યાં આગળ અમારે ઘેરપણ મણીને ખબર મળ્યા હશે એટલે આમ તેમ બકે છે, બેભાન થઇને પડી છે શું કરવું શેઠ મને હવે મારી બહાલી પુત્રીની બહું ચીન્ટા થાય છે.

રૂપચંદ—હોં મણી, તેને પણ ખબર મળ્યા ને તે આ સ્થિતીએ પડી અરે પ્રભુ વાહ શું એ જોડાંનો પરસ્પર પ્રેમ કેવી તેની અરસપરસ લાગણી કેવી સરસ તેના સ્નેહની સાંકલ અરે દૈવતે સાંકલમેં તોડી તેના પ્રેમમાં મે ભંગ પાડ્યો અરે એ જોડાંએ મારાપર કેવો નિશ્વાસ નાંખ્યો હશે અને તે અપરાધથી હવે હું કયે ભવ છૂટીશ

દૈવ દૈવ દૈવ આમ બોલી લમણે હાથ દર્ધવિચારમાં પડ્યો.

એટલામાં કેશવલાલ આવ્યો. તેને જોઈ અમૃતે તેને આવકાર આપી બેસાડ્યો અને પૂછ્યું કેમ બાઈ તમારા બાઈબંધ ક્યાં છે કે શવલાલે કહ્યું કાકી હાલ ક્યાં છે તે હું જાણુનો નથી પણ તમારાથી રિસાઈ મારા કાકાના કહેલ વચનના ચડેલ ગુસ્સાથી તે બહાર દેશાવર નીકળી જવા માગે છે અતે તેમ કરવાં અત્રેથી ગઈ રાત્રીના બાર વાગતે રવાના થયો હોય તેમ તેનો આ પત્ર કહી

આપે છે તે વાંચો જુઓ. અને સાર લ્યો તેથી વિશેષ હું કશું જાણતો નથી.

રૂપચંદે આ બોલ સાંભળ્યા અને નેમચંદને તે પત્ર બરાબર વાંચવા ફરમાવ્યું નેમચંદે પત્ર વાંચ્યો ત્યાં રૂપચંદની બુલખાતર તેને યોગ્ય ઠાકો દીધો ત્યાં નીચે લખેલું હતું કે સાથેનો પત્ર ત. હરી બાબીને આપજો તે વાંચી કેશવલાલને કહ્યું મણીને ખમર તમે આપ્યા કેશવલાલ કહે હાજી મેં દીનકરનો પત્ર તે તરફ રવાના કરેલ છે. નેમચંદે કહ્યું બાઈ તેમ નહોતું કરતું હવે તે બહુ શોક કરે છે તે કાણ જાણે હું કરશે ઘેલી થઈ જશે આપવાત કરશે કે શું કરશે તે કંઈ જાણતું નથી.

કેશવલાલે કહ્યું—શોક પણ મારા મિત્રે મારાપર પાડેલ ફરજ મારે બળવ્યા વિના ટૂટકો, અને વલી જણાવત નહીતો આથી વિશેષ શોક કરી કંઈ કંઈ વિચારમાં ગુંથાત. અને આથી તેને એટલું તો થશે કે મને જણાવ્યું છે અને ક્યાંક પરદેશ ગયા છે તે કાલ માઈ કંઈ ગેરવ્યાજખી નથી.

નેમચંદ નીચાસ નાંખી ઠીક કહી રૂપચંદની રજ માગી પોતાના ઘર તરફ ગયો રૂપચંદે કેશવલાલને શોધ કરજો અને મહેતો સમજવી પાછો લાવવા સૂચના આપી. કેશવલાલ વાઈ કહી પોતાના ઘર તરફ ગયો.

પ્રકરણ ૯ મું.

કેશવલાલ પોતાને ઘેર જઈ આવ્યું ન આવ્યું પોતાના રૂમમાં જઈ ખીજાનાએ સુતો મિત્રની શોધ કેવી રીતે કયે રસ્તે કરવી તેવા વિચારમાં તે પડેલો હોવાથી નિદ્રાં દેવી તેનાથી રિસાઈ ગયા ઘણીવાર ચતાં મગજને શાન્તિ આપવા ગાથાં ખાતો નિદ્રાનું આરાધન કરવા લાગ્યો પણ રિસાયેલ નિદ્રાદેવીને મનાવે કાણ. મન ભૂમીત હતું તે બિચાઈ કેશવલાલ જ્યાંમોકલે ત્યાં વારંમવાર આવ જ કરતું થાકી ગયેલું હતું તેથી નિદ્રાને મનાવા જવા તે અશક્ત હતું.

રિસામણું ભાગ્યા સિવાય નિદ્રાખાષ્ટ પધાર્યોજ નહી મહા મુ-
શ્કેલીએ કેશવલાલે રાત્રી ખલાસ કીધી.

સવાર થતાં હોયો થઈ દાતણુ કરી ખરચુ જઈ આવી નાહી
કપડાં પહેરી જે સાથે લેવું હતું તે લઈ માળાપની આસા લઈ
મનની શોધ માટે પંથ પળ્યો.

પણુ તાહરી ગતી કાણુ જાણી શકનાર છે. વિયોગના સંજોગ
તાહરી મરણ હોય તોજ થઈ શકે છે મનુષ્યથી કશું બનતું નથી
યત્ન કરે પણ તાહરી કૃપા હોય તોજ તે યત્નમાં ફળી ભૂત થઈ
શકાય છે.

કેશવલાલ ઇશ્વર ઇચ્છાએ શોધ કરવા નીકળ્યો થોડીવાર દી-
નકર ગયેલ રસ્તે ચાલ્યો પણ ભાગ્ય દેવીએ તેમ કરતાં ઘૂર્ત તેને
અટકાવ્યો.

તેના મગજમાં આ બાબતુ નહી પણ પેલી બાબતુ જતું એવું
જલદી સૂઝ આવ્યું બ્રમીત મનનો કેશવલાલ પશ્ચિમ દિશા તરફ
રવાને થયો.

પગે ચાલી જતું તેને રૂચીકર જણાયું તેથી તે પગે ચાલી
પંથે પળ્યો વટેમાર્ગને ખબર પૂછતો ચાલ્યો દશ વાગ્યા તેની જઠ-
રાગની અનાજની માગણી કરવા માંડી એટલે બાબતુના ગામમાં તે
ગયો ત્યાં જઈ કંદોઈની દુકાનેથી તેણે પોતાને રૂચીકર ખોરાગ લીધો
અને ગામ બહાર આવી એક સરીતા ત્રટે ભક્ષણ કરી જળથી
ચાલતો થયો.

રાત્રી થઈ એટલે એક નાનું શહેર આવ્યું તેમાં તે દાખલ
થયો કોઈ ધર્મમાંની ધર્મશાળામાં તે ગયો. ત્યાં રહેનાર વિપ્રને તેણે
રસોઈ કરવા શરમાવ્યું. બ્રાહ્મણે રસોઈ તૈયાર કરી કેશવલાલ જમ્યો
પાગરણુ વગેરેનો બંદોબસ્ત કરી શહેરમાં શરવા જતું ધાર ધર્મશા-
ળા બહાર નીકળ્યો. ગામમાં ગયો થોડું ચાલ્યો.

સદરહુ શહેરમાં તેનો એક ઓરમાન મામો રહેતો હતો તે
કામીયાનો ધંધો કરતો હતો અને તેનાથી લોકને ફસાવી પૈસો પેદા
કરી પોતાનો નિર્વાહ ચલાવતો હતો કેશવલાલને તે સાંભો મલ્યો
સામા ધણીયે તેનો ઓલખ્યો પોતાને ઘેર તેડી ગયો અને ધર્મશા

જામાંથી તેનો ઉતારો પોતાને ઘેર લાવ્યો બીજો દહાડે સવાર થતાં કેશવલાલે તેને પૂછ્યું મામા મારો એક મિત્ર ગઈ પરમ દિવસે તેના મામાપથી રિસાર્ક ચાલી નીકળ્યો છે તેનો શોધ કરવા મારી હતી છે તો આ ગામમાં તે શી રીતે કરવો.

કામીયો બોલ્યો. અહો એમાં શું સદરહુ ગામમાં હાલ એવો રિવાજ મે. ફોજદાર સાહેબે રાખેલ છે કે કોઈને લાં પરાણા આવે અથવા ધર્મશાળામાં નવા નવા મુસાફર આવે તેમનું નામ નિશાન તે સાહેબને રજુ કરવું જોઈએ માટે આપણે લાં જઈ પછીશું એ ટકે તુર્ત પતો મળશે કેશવલાલે કહ્યું તો તો હીક પછી બંને જણ દાતણ કરી નિત્ય નિયમ કરી ટાઈમ થતાં જમ્યાં અને પછી બંને જણ ફોજદાર પાસે જવા નીજ્યા અને તે સાહેબને સલામ કરી નમ્રતા પુર્વક નીચે મુજબ જણાવ્યું.

કેશવલાલ—સાહેબ મહેરબાન ગમ્ત પરમ દિવસે આ શહેરમાં દીનકર રૂપચંદ નામનો યુવાવસ્થાનો માણસ આવેલ હતો કે નહી તે જરી તપાસી મહેરબાની રાહે હું સેવકને જણાવવા કૃપાવંત થશો. એવી આશા છે.

ફોજદારે વાંચ કહી કલાઈને ફરમાવતાં તેણે પોતાની છુક તપાસવી શરૂ કરી જોયું પણ તે નામ મળ્યું નથી જેની તેણે ફોજદારને નહી સાહેબ અહીં આવેલ નથી તેમ જણાવ્યું ફોજદારે કેશવલાલને તે પ્રમાણે કહ્યું અને વિષેમાં કહ્યું કેમ વાંચ તમારે તેમનું શું કામ છે તે કોઈ જાતના પોલીસ કેસમાં છે. જો એવું હોય તો મને જણાવો હું મારા લાં ત્વરાથી તપાસ કરાવું.

કેશવલાલે કહ્યું ના સાહેબ તે મારો દોસ્ત છે. તેના મામાપથી રીસાર્ક ચાલ્યો ગયો છે માટે હું તેની તપાસ કરવા નીકળેલ છું.

ફોજદારે કહ્યું હીક પણ તે અહીં તો આવેલ નથી.

કેશવલાલ તથા તેનો મામા સાહેબજી કરી વિદાય થયા તો પણ કેશવલાલનું મન એટલેથી રહ્યું નહીં. તેથી તેણે ધર્મશાળામાં જઈ મુસાફરોને પૂછવા ધાર્યું તેને મામે તે કણુલ રાખ્યું અને

ધર્મશાળામાં ગયા. તો ત્યાં પાંચ સાત મુસાફર હતા તેમના કેટલાકને કેશવલાલે પૃછ્યું પણ કોઈએ પત્તા આપ્યો નહીં.

છેવટે એક વૃદ્ધ બ્રાહ્મણ એક જગ્યાએ બેઠો બેઠો પોતાના પગરખાં તરફ નજર કરતો તેમાંનું એક ઉઠાવી ડાબા હાથમાં ધરી જમણા હાથમાં પોતાની લાકડી લઈ તે માંહેથી જમી ગયેલ ધૂળના ગાંડા ખરેડતો વલી જોડાને તલીયાભેર ઉઘો કરી તેપર જરા જોસથી જોટીકા લગાવતો કેશવલાલની દૃષ્ટિએ પડ્યો તેને જોઈ કેશવલાલે વિચાર કર્યો કે આ કોઈ પગથી જાળ ગાઉની મજૂર કરી આવેલ જણાય છે એમ ધારી તેના મામાને કહ્યું વાર પૂછો જોઈએ કેશવલાલ તેની પાસે જઈ બોલ્યો.

કેશવલાલ—નમસ્કાર છે મહારાજ.

મહારાજ—આવો આશિર્વાદ સુખી બવતુ.

કેશવલાલ—ગોરદેવ કયે ગામ રહો છો.

મહારાજ—માઘ અમે ગુજરાતમાં અમદાવાદ પાસે નરોડ ગામમાં રહીએ છીએ.

કેશવલાલ—અહો મહારાજ બહુ દૂર.

મહારાજ—હા માઘ એમ કરીએ પેટને વાસ્તે ઝાંઘ તો શું પણ માણસ વલાત સુધી જાય છે તેનું એમ.

કેશવલાલ—મહારાજ અહીં તરફ તમારા પેટ વાસ્તે તમે શું ધંધો કરવા નીસરી પડ્યા છે.

મહારાજ—હું ટેલ નાંખું છું.

કેશવલાલ—સારે તો તમે નાના મોટા સવત્રાં ગામ શરતા હશે.

મહારાજ—હા.

કેશવલાલ—ત્યારે ગુરૂ તમે ગઈ કાલે ને પરમ દિવસે કયાં કયાં ફર્યા.

મહારાજ—માઘ ગઈ કાલે તો હું ઝાંઘ મધુપતી નામની પેલી બાળુ એક નગરી છે ત્યાં હતો, અને પરમ દિવસે તેની પહેલી બાળુ તુલજપુરીમાં હતો.

કેશવલાલ—કાલે મધુમતી હતા કેમ.

મહારાજ—હોવે.

કેશલાલ—પરમ દિવસ તુલજપુરીમાં હતા એમ.

મહારાજ—હોવે.

કેશવલાલ—કાલે મધુમતી અને પરમ દિવસ તુલજપુરી ત્યારે તમે ટેલ ક્યારે નાંખો છો અને એક ગામથી ખીન્ને ગામ જતાં રસ્તો ક્યારે કાપો છો.

મહારાજ—માઠ અમારે બોમણને શું દીવસે ટેલ અને રાત્રી અથવા રાત્રી પહેલા જ્યારે ચુકાદો થયો કે આપણા રામ પંથે પળવાના.

કેશવલાલ—એમ ત્યારે મહારાજ તુલજપુરી કે મધુમતી અહીં સુધીમાં તમે મારી ઉમરનો કોઈ વણીક પુત્ર રસ્તે ચાલ્યો જતાં કે કોઈ ગામમાં જોયો.

મહારાજ—એમ એમ ખબર પડે હા અથવા તુલજપુરીથી હું પરમ દિવસ દિવસના ૩ વાગતે નીકળેલ મધુમતી આવતો હતો ત્યાં મને એક વૉણીયાનો છોકરો જેની પાસે કશું હતું નહી તેમને તુલજપુરની આ બાજુ સામે મળેલો.

કેશવલાલ—વાર મહારાજ તેનો પોશાક કેવો હતો.

મહારાજ—એ પેલું અમદાવાદી રેશમી કોરતું ધોતીયું પહેર્યું હતું કાલો ડાગલો પહેર્યો હતો. અને માથે જરીની ટોપી હતી

કેશવલાલ—મહારાજ તે ક્યાં જવા માગતો હતો. તેની તમને ખબર છે.

મહારાજ—ના બાઈ પણ મે તેમને પૂછ્યું અથવા એમ એમ વ્યોં જાય છે. તો તેણે મને કશો જવાબ દીધો નહી અને જાણે ગભરાયેલ હોય તેવે અહેરે ચાલતો થયો પણ તે બહુ ચાકેલ હતો. ચાલવામાં તેને બહુ મુસ્કેલી નડતી હતી. તેથી તે પરમ દિવસતો તુલજપુરીમાંજ રહ્યો હશે ઉપરાંત કાલ અને આજ પણ તેની ચાલ.

વાની અશક્તામ્ દૂર થઇ હશે નહીં તેથી તે હજુ
ત્યાં હશે તેમ ધારું છું. કેમ તે તમારો કાંઈ સંગોલાગે.

કેશલાલ—મહારાજ મારો મિત્ર છે તેને શોધવા હું આવ્યો છું.
તે રિસાઈને ચાલી નીકળ્યો છે. તેમ તેમનો આટલો
પતો બતાવ્યો તેથી હું તમારો આભારી બનું છું. હવે
મહારાજ દક્ષીણા એમ કહી ખીસામાંથી કાઢી એક પાવત્રી
આપે છે.

મહારાજ—કલ્યાણ શબ્દ ક્યારે છે.

પછી મામો બાણેજ ધેરજ જવો નીકળ્યા અને ત્યાં પહોંચ્યા
કેશવલાલે તુલનાપુરી જવા કોઈ સારો ઉંટ આણી આપવા તેના
મામાને કહ્યું મામે કહ્યું વાર એટલામાં કીમીયાની બેરીએ સાંત
કરી પોતાના પતીને અંદર બોલાવ્યો ને કહ્યું સ્વામીનાથ હવે
આજે એક રાત્રી પાછા ઘરમાં રોકડી નથી તો હવે પેલું લઈ આ-
વ્યા છો તે વડાવોને

કીમીએ કહ્યું હા પણ હું જાઉં તો પકડાઉં મને ધારતી
રહે છે. ચાલ આને મોકલીએ લાવ એમ કહી એક મગમાલા લઈ
બહાર આવ્યો અને કેશલાલને કહેવા લાગ્યો બાઈ આ આપણે
ધેર કોઈ ઘરેણું મુકા ગયો છે તે હવે હુલી ગઈ છે તો આપણે
હવે તેને વેચી ઉપજેલા પૈસા તેના ખાતામાં જમા કરી ચુકે
કરવા વિચાર છે. તો જ જોઈએ અગ્રેજ બણ્યો પણ આ કામમાં
કેવો હુશીયાર છે નાણાવટીને ત્યાં જઈ વેચી આવ તેટલામાં હું
તાલરે માટે ઉંટ તૈયાર કરાવું છું.

મિચારો બોજો કેશલાલ તેનો ખોટો મોનો જોઈ તેને જુ-
હસ્થ ધારતો તથા આવા ધંધા કરે છે. તેવું તેને કાને કહી પડેલ
હતું નહીં તેથી તે લઈ ચોટે ગયો અને નાણાવટીની દુકાને
જઈ કહ્યું.

કેશલાલ—શેઠ આનો શું ભાવ ઉપજશે.

નાણાવટી—તમારીજ છે.

કેશલાલ—નહીં જ કામની છે.

નાણાવટી—આ દાગીનો બનાવનારની તથા ચોકસીની તથા સો.

નીતી તેમાંની એક રસીદ તમારી પાશે છે.

કેશવલાલ—નાથ

નાથુવટી—તમે ક્યાંના રહીશ છો.

કેશવલાલ—હું મધુમતીનો રહીશ છું.

નાથુવટી—ત્યાં નહીં અને અહીં વેચવાનું કારણ.

કેશવલાલ—સેજ

નાથુવટીએ ધસારો કરવાથી તેનો શુભાસ્તો પોલીસને બોલાવી લાવ્યો—દુકાનદારે તેને સવળી વાતે વાદેક કરીને મગમાલા તેમને સ્વાધીન કરી.

પોલીસે રમાલથી કેશવલાલનો હાથ બાંધ્યો અને તેની સાથે ચાલવા ફરમાવ્યું.

કેશવલાલ ગમરાયો આશું! મામાનું કપટ કે શું સમજાવું હાય મારી આમરની પાયમાલી થઈ હું ચોર હતો આવી સ્થિતિએ હવે મને મારો ઝોળખીતો કાર્ક જોશે તો જરૂર મારે આપઘાત કરવો જોઈશે. ઠીક ધધરેચ્છા જે નશિયમાં માંડ્યું હશે તે થશે અતે હું સાચો છું તો પ્રભુ મને કશી આંચ આવવા દેશે નહીં. આમ મનમાં બોલી પોલીસ સાથે ચાલતો થયો. પોલીસ તેને ફાજદાર પાસે લાવ્યો અને દાગીના સહીત તેણે ફાજદારને હવાલે કર્યો. તેની સાથે નાથુવટીની કહેલ વાત રજુ પ્રાપ્તી.

ફાજદાર—દુકાનદાર ક્યાં છે.

પોલીસ—ઓ ઇસ્કા નોકરહે. સાજ એમ કહી સાથે આવેલ માણસને બતાવે છે.

ફાજદારે તે માણસની સર્વ હકીકત સાંભળી કેશવલાલને પૂછવા માંડ્યું.

ફાજદાર—તમારું નામશું.

કેશવલાલે પોતાનું નામ જણાવ્યું.

ફાજદાર—તમે આજે અહીં દીનકર રૂપચંદની તપાસ કરવા અમને યુકમાં જોવા કહેવા આવ્યા હતા તેજ કે ?

કેશવલાલ—હાથ

ફાજદાર—ક્યા ગામમાં રહો છો.

કેશવલાલ—સાહેબ મધુમતી રહું છું.

ફાજદાર—અને દીનકર રૂપચંદ્ર ક્યાંનો રહેવાશી છે.

કેશવલાલ—સાહેબ તે પણ મધુમતીના રહેવાશી છે.

ફાજદાર—ત્યારે તમે બંને જણ આવ્યા દાગીના ચોરવા લેવા કે વેચવાનો ધંધો કરતા હશે.

કેશવલાલ—અમે ખાનદાનના શરજન ચોરવાનું કામ કરીએ નહીં ને દાગીના વેચાતી લઘએ તે અમારું કામ નથી પણ અમારી જીંદગીમાં મને આ પહેલુંજ કરવું પડ્યું છે. પણ તે કામ અમારું નથી.

ફાજદાર—ત્યારે કોનું છે.

કેશવલાલ પોતાના મામાની સપડાવાની દરકાર નહીં કરતાં કહે છે કે સાહેબ તે મારા મામા લલ્લુ બાપચંદ્રનું છે તેના મોમાંથી બોલ નીકલતા ફાજદારના કાન પુરત ચમક્યા વારંટ કાઢી પુરત તેને અહીં પકડી મંગાવ્યો.

ફાજદાર—કીમીયાગર લલ્લુ આ માલા કોની છે.

લલ્લુ—ગભરાટથી સાચે સાચુ કહેવા લાગ્યો સાહેબ અત્યારે તો મારી છે.

ફાજદાર—ક્યા સોની પાસે ધડાવી હતી.

લલ્લુ—સાહેબ ધડાવી હતી નહીં.

ફાજદાર—ત્યારે ક્યાંથી લાવ્યો.

લલ્લુ—સાહેબ શામલદાસ વેજનાથના દીકરા પાસેથી કીમીયાગીરી રીતે ફસાવેલ છે.

ફાજદારે—તું તેને હાથ કડી જળવી કેશવલાલને છોટા કીધો અને ચાર દહાડા સુધી બીજો ગામ નહીં જવા ફરમાવ્યું.

શામલદાસ વેજનાથને પોતાનો દાગીનો કોર્ટમાં આવી લઈ જવા કહેવરાવ્યું મરહુમ શેઠ શામલદાસમાઘ પોતાનો દાગીનો આવી લઈ ગયા ગુનેહગાર લલ્લુને યોગ્ય શિક્ષા થઈ.

વાંચક—જણાવેલ શેઠ શામલદાસનો છોકરો લલ્લુથી ફસાઈ પોતાની માલા ખોઈ ખેડો હતો પણ તેનો પિતા તેને દબા આપે માટે તેણે ચોરાઈ ગઈ કહ્યું હતું આ વાત શેઠ ફાજદારને જાહેર

કરી હતી તેથી તેઓ તેની તપાસમાંજ હતાં. સોની વગેરેને ત સાહેબે ચેતાવી રાખ્યા હતા તે મુજબ નાણાવરીએ નિરપરાધી કેશવલાલને સપડાવ્યો હતો પણ સાચ અંતે તરે છે તેને કશી દરકત આવી નહી પણ કુસંગી સંગ દોષણ નહારી સોખતને તેને લગાર સ્વાદ ચાખવો પડ્યો.

પ્રકરણ ૧૦ મું.

ઊંટ ઊંટને ઠેકાણે રહ્યો. સાંજે તુલજપુરીને ખદ્દે સાંજ પોલીસ કોર્ટમાં પડી તથા હજી ચાર દહાડા રહેવું પડશે મીત્રનો પત્તા મળ્યો પણ હવે શી રીતે જવું લાચારીથી તેને અત્રે રહેવા ફરજ પડી કીમીયાને ત્યાંથી તેણે પોતાનો રસાલો લઈ ધર્મશાળા માં રહ્યો. જેમ તેમ ચાર દહાડા ખલાસ કાપ્યા.

એટલે ફાજદારને મલી તેમણે હવે તુલજપુરી તરફ રવાને થવા ધાર્યું ઊંટ બાડે ક્યો અને તુલજપુરી આવી પહોંચ્યો.

તેણે મનમાં ધાર્યું કે હવે આ ગામમાં કોઇ ગુપ્ત ખાતમી-ગાર ગોતવો જોઈએ તો તે પત્તા આપી શકશે આમ વિચાર કરે છે એટલે ઊંટવાલે કહ્યું કાં શેઠ કમ વિચારમાં પડ્યા કોને ત્યાં ઉતરવું છે કેશવલાલે કહ્યું બાઈ અહીં કોઇ આપણું સચું વહાલું કે ઓળખવાનું નથી વળી મારે મારે મિત્ર નાશી ગયો છે, તેને શોધવો છે અને તેનો આજ્ઞથી છ દહાડા પહેલાં અહીં આવ્યાનો પત્તા મને મળ્યો છે હવે તે અહીં છે કે અહીંથી ગયો અને ગયો તો તે કયે રસ્તે અને ક્યાં ગયો તે જાણવાની મને પૂરી જરૂર છે એટલે ઊંટવાલે કહ્યું અહો શેઠ તેમાં શું ફું આ ગામનો અનુભવી છું.

અહીં એક રૂપાલી નામની ચારણ રહે છે તે આ ગામમાં થતા ગુપ્ત કર્મની ખાતમીગાર તરીકે પ્રખ્યાત છે વળી કોઇ શોખીન માણસ આ ગામમાં આવે તેને પોતાને ઘેર લઈ જઈ આ ગામની ગૃહસ્થોની બેરી છોડીને ભોળવી બમાવી આણી આપી તેની દલાલીથી પોતાનો નિર્વાહ ચલાવે છે લોકની બદખોઈ કરવા માં તેની જીભ આખો દહાડો ચાલ્યાજ કરે છે કોઇના છીદ્ર ખો.

જવા તેનું મગજ આખો દહાડો પોતાનું કામ બજાવે નવ્ય છે માટે શેઠ ત્યાં ઉતરીએ જ્યાં સર્વે ખાતમી મળશે કેશવલાલે કહ્યું મુર્ખ તેને ત્યાં ઉતરવાથી આપણી આખર શું ઊંટવાલો બોલ્યો ? શેઠ આપણે તેને ત્યાં ઉતરી તેના ફાંદામાં ફસાઈ ક્યાં કુર્કમ કરવું છે આપણું દીવ સ્વચ્છ છે તો પછી ત્યાં જવામાં શું બાદ છે. વળી સ્વાર્થને અંગે એક દહાડો ત્યાં રહેવું અને સત્યતાથી વર્તવું તો સાચને આંચ આવશે નહીં માટે માફ બોલવું કમુલ રાખો અને ચાલો.

ઊંટલામાં તો રૂપાલી આવી અને બોલી કેમ શેઠીયા ક્યાં રહવું.

ઊંટવાલે—જવાબ દીધો શેઠ મધુમતી રહે છે.

રૂપાલી—અહીં કોને ત્યાં ઉતરવાનું છે અંગે આપણાં સગાં વહાલા કોણ છે.

કેશવલાલ—અહીં અમારાં સગાં વહાલાં છે નહીં.

રૂપાલી—અહો તેમાં શું ચાલો આપણે ઘેર

કેશવલાલ—ઊંટવાલા સામું જોયું ઊંટવાલે તેને ઇશ્વારતથા તેજ રૂપાલી એમ જણાવ્યું અને કહ્યું ચાલો શેઠ ચાલો ત્યાંજ જઈએ એમ કહી ઊંટ હાંક્યો.

રૂપાલી—મહુ સાફ ચાલો કહી મોર થઇ આગળ રૂપાણી અને પાછળ ઊંટ રવાને થયાં થોડીવારમાં રૂપાલીને ઘેર આવી પહોંચ્યાં. તેણે પોતાની એક ચાકરડીને સ્વચ્છ પાણી બરી આવવા કરમાવ્યું અને એક વાલણોને રસોઈ કરવા બોલાવ્યો જળ બરાઈ આવ્યું વિપ્રને શિવું આપતાં તેણે ત્વરાથી રસોઈ તૈયાર કરી જમવા ઉડવા દરમાન થયું. કેશવલાલને અત્યારે ઘણુંજ ખરાબ લાગ્યું અને તેના મનમાં પરતાવા લાગ્યો અને કહેવા લાગ્યો. જો દશા શુનીકાના ઘરમાં પેસવું પડ્યું ઉપરાંત તેનું અનાજ લેવું નેમશે પણ કંઈ નહીં ખેર મિત્રને માટે જેસહન કરવું પડે તે કમતી છે. અને સમયાનુસાર જે થાય તે કમુલ રાખવું કેશવલાલ જમ્યો ત્યાર પછી રૂપાલીએ બીજાવી આપેલ પતંગપર બેઠો પાન સોપારી વગેરે મુખવાસો રૂપાલીએ હાજર કર્યા કેશવલાલે ખાધા ત્યાર બાદ રૂપાલીએ પોતાની વાત ઉપાડી.

રૂપાલી—શેઠ શૃંગારપર આપ મહેરમાનને કેવો શોખ છે.

કેશવલાલ—હાલ લેશ માત્ર નહીં

રૂપાલી—જનાબ. એમ કંઈ હોય પુરુષ છો કે પ્રેમદા?

કેશવલાલ—પુરુષ

રૂપાલી—વાહ શાશ્વા તે હું કેમ જાણું કે પુરુષ? આપ કહો છો કે મને વિષયપર પ્યાર નથી છતાં પુરુષ ઠરવા માંગો છો તે કેમ અને.

કેશવલાલ—વિષયપર વધારે પ્યાર તેજ પુરુષ એ તમારું માનું નહું છું?

રૂપાલી—હા.

કેશવલાલ—વિષય ને વધારે આહો છે અને કામધી તે પુરુષ નહીં પણ ચકલા અને ધાન સમાન છે.

રૂપાલી—વધારે રહેવા દોને હું રક્ત એટલું પુણું છું કે તમે પુરુષ છો કે નહીં.

કેશવલાલ—પુરુષ અલગત, કેમ નહીં.

રૂપાલી—આત્રી શી.

કેશવલાલ—આત્રી મારો પુરુષાર્થ.

રૂપાલી—વાહવા. સમજી પુરુષાર્થ કરે તે પુરુષ એ તમારું બોલું છે કેમ.

કેશવલાલ—હાજ તો વળી.

રૂપાલી—ઈશ્વરે સ્ત્રી પુરુષ સરજ્યાં સંતતી માટે પ્રભુએ તેને કંઈ જ અક્ષીસ આપી.

કેશવલાલ—કામ.

રૂપાલી—શા માટે.

કેશવલાલ—યોગ્ય રસને વાપરવા.

રૂપાલી—તે વાપરવાનું સાધન.

કેશવલાલ—સ્ત્રી

રૂપાલી—વાર તમને તે કામની અક્ષીસ પ્રભુએ આપી છે કે મૂલી ગયાં

કેશવલાલ—નહી, ભૂલ્યા નથી આપી છે.

રૂપાલી—વાર વાર હવે સપડાયા. જ્યારે અક્ષીસ તમને મળી છે

ત્યારે તે વાપરવી કેમ ના બોલો છે.

કેશવલાલ—તમે જૂનો છે. પુરૂષ ત્યાં સ્ત્રીને કામ આપ્યો છે પણ યોગ્ય રસ્તેજ વાપરવા આપેલ છે. જેમ કામ બહો છે તેમજ તેનાં વાપરવાનું સાધન પણ. જેમકે પુરૂષને સ્ત્રીને પુરૂષ પ્રભુ પરસ્પર જોડ બાંધી આપે છે તે સિવાય બીજી સાથ વાપરે તો પ્રભુને ગુનેહગાર ગણાય છે.

રૂપાલી—વળી તે પ્રભુના ગુનેહગાર ગણાય છે. એમ ?

કેશવલાલ—હા તે પ્રભુના ગુનેહગાર છે તે સાથ તેના હુકમનું અપમાન કરનાર છે. અને તે પુરૂષ પુરૂષ નહીં પણ શ્વાન છે.

રૂપાલી—ત્યારે મારી માગણી તમે કમુલ કરનાર નથી.

આ બધું પેલો ઊંટવાલો એક બાજુ બેઠો બેઠો સાંભળતો હતો તેણે જાણ્યું કે શેડ જે કામ કરવા આવ્યા છે તે નહીં થતાં આ ધડીયે તેને અહીંથી જવું પડશે જેથી વચ્ચે બોલી ઉઠ્યો. હવે તેમાં શું છે તેને માટે કંઈ નહીં એમ કહી અશ્વસારાથી હા કહેવા જણાવ્યું.

રૂપાલીએ ફરી પૂછ્યું કેમ શેડ.

કેશવલાલ—જેમશું.

રૂપાલી—મને ત્યારે મારે એટલુંજ જોઈએ છીએ ક્યારના મમજ મારી કરી કાલું બનેતું બેઠું દુઃખાવ્યું.

ઊંટવાલો—હોય શેડને એવી ટેવ છે.

કેશવલાલે જાણ્યું કે હવે અત્રે લાંબો વખત રહેવાથી વાતનું રહસ્ય જાણ્યા સિવાય. આપણો પીતો ફારટ. હોવાથી આશ્ચર્ય જવું પડશે માટે હવે ચાલ જે પૂછવાનું છે તે કંઈ લાલચ આપી પૂછી લઉં એમ કહી ધીરે રહી રૂપાલીને કહ્યું.

કેશવલાલ—રૂપાલી બાપ તમારે ત્યાં આવેલ પરોણાની ધણી સારી સરભરી રખાય છે હો.

રૂપાલી—કુલાહને આપણે શું સરભર કરીએ.

કેશવલાલ—નહીં પણ. આમ જોતાં તમારે ત્યાં ઘણા ઘણા શા.

ખીન માણસો આવતા હોવા જોઇએ.

રૂપાલી—હાજી આવે છે.

કેશવલાલ—અમારી પેટે બહાર ગામના પરોણા તમારે ત્યાં આવે કે કેમ

રૂપાલી—હા શેઠ ત્રણા આવે છે.

કેશવલાલ—વારૂ ત્યારે એક અમારા ગામનો સારો શોખીન આજથી છઠ્ઠા દહાડાપર અહીં આવેલ. તે ક્યાં ઉતરેલો અહીંયાંજ કે

રૂપાલી—કોણ તેનું નામ.

કેશવલાલ—દીનકર રૂપચંદ.

રૂપાલી—દીનકરનું નામ સાંભળતાં શેય પામતાં બોલી અરે રામ દીનકર નહીં રે નહીં તે તો ખીજે ઉતરેલ પણ આટલું બોલી અચકાણી

કેશવલાલ—કેમ શું છે બોલોને

રૂપાલી—તમેને કંઈ સમા થતા હતા.

કેશવલાલ—ના.

રૂપાલી—સાહેબ ત્યારે દીલગીર થવા જેવું કે તેમને તો અહીંના રબૂત દેલતસિંહે મારી નાંખ્યો અને કેવું : તેનું રૂપ શું તેની કાન્તી મારે ત્યાં ઉતર્યો હોય તો હું તેને જીવતા સુધી છોડું ?

કેશવલાલ—હે શું કયું.

રૂપાળી—શું કયું શું તરવારથી મારી નાંખ્યો અને તેને લાલનો હળુ પતો નથી કેશવલાલ આ શબ્દ સાંભળી પલંગપરથી નીચે ઢળી પડ્યો.

પ્રકરણ ૧૧ મું.

આ બાળુ મણી તેવીજ સ્થિતીમાં પ્રાતઃકાળ થતાં સુધી પડી રહી વખત થતાં શુદ્ધીમાં આવતાં તેણે પોતાનો શોભતો શણગાર ફેરવ્યો રંગી બે રંગી સાળુ કમખાં ચોળા ચરણીયાની તેમણે બદલી કરી સાદા ધારણુ કર્યા, કપાલનો ચાંદસો ચુડે કરવા લાગી અને દર્શર ભક્તિમાં વખત ગાળવા તેણે ધાર્યું અને તે પ્રમાણે કરવા માંડ્યું પણ કોઈ વખત પતી વીયોગ વધારે સાલવાથી બેભાન થઈ ભૂતલ પડે તેના ચક્ષુ જિંઘાં ચડી જાય અને પોતાની પેડે મનના તરંગોનો બકબકાટ કરે. વળી શુદ્ધીમાં આવે ભક્તિમાં ચીત્ત લગાવે અને નીંદ્રા અને સ્વાદીષ્ટ પદાર્થ પરથી તેની રૂચી તદ્દન કમતી થઈ ગઈ આથી દીન પ્રતીદીન તેનું શરીર ક્ષીણ પડવા માંડ્યું ત્વચામાં કરચલી પડવા લાગી તે વિયોગીનીનો ચહેરો દિવસે દિવસે શીકો પડવા માંડ્યો. તેના માખાપ તેને માટે ઘણા ઘણા ઉપાય તથા દવાદારૂ કરવા લાગ્યાં પણ આ દરદીનું દુઃખ એકે ઉપાયથી દુર થવા પામતું હતું નહીં છેવટે નેમચંદ શેઠે એલ એમ એન્ડ એસ દાકતરની દવા શરૂ કરીધી તે સાહેબ હૃદય નળી મુકી જોવા લાગ્યા પણ મગજુર દરદીનું દર્દ ક્યા ઉપાયે દુર થાય તે સંબંધી તેના મગજને કશી અસર થઈ નહીં, અને દરેક દાકતરો હાથ પછાડી કેસ નહીં સુધાર્યાની નામોશી ખામ પાછા જવા લાગ્યા આખર પ્રેમ શું બીજું છે તે નહીં જણનાર તથા પ્રેમ રસનો સ્વાદ નહીં ચાખેલ ભોટ અને વહેમી લોકો તેના માખાપને નીચે પ્રમાણે કહેવા લાગ્યાં શેઠ માનો નમાનો પણ મણી બાકને કોઈ વળગ્યું છે ભૂત પ્રેત ડાકણુ તેમાના કોઈની જોડે જપટ લાગી હોય એવું અમને જણાય છે માટે તમે દાણા જે વરાવો જેથી શું છે તે નક્કી જણાઈ આવશે. બિચારા ભોળા નેમચંદે તે વાત કમુલ રાખી તેને તો ગમે તે ઉપાયે પોતાની પુત્રીનું દુઃખ દૂર કરવાની પુરી જરૂર હતી.

ત્યાર બાદ વહેમી લોકો એક ભૂવાને લાવ્યા તે ભૂવો જાતનો ભરવાડ હતો તેણે આવી ધીનો દીવો કરાવ્યો નેમચંદે પૂછ્યું ભાઈ આને શું હશે પેલા ભરવાડે કહ્યું શેઠ મુઠ ચોટ જોડે જપડ જે હોય તે તમને હમણાંજ માતા સોડ આપના પરતાપે કહી

દઉં છું નેમચદે કહ્યું એમ ભૂવો કહે એમ નહીં તો કેમ આ ધડીએ સોંડ આધ મારી હાથે વેણે વાતો કરશે.

પણ ભોલો નેમચદે એટલું સમજ્યો નહીં કે જોને ખરચુ જઈ ગુદાં પક્ષાલન કરવાની પ્રતીક્ષા છે, છડે ચોમાસે મેઘ વૃષ્ટી અનાયાસે તેને નહાવાની શરજ પાડે ત્યારેજ બાઈશ્રી સ્નાન કરતા હતા એવા અપવીત્ર પાસે માતા આવે એવું કશું વેમી લોકોના મનને થયું નહીં. છેવટે ભૂવાએ ધૂપ ધાપ કરી ઘઉંના દાણા મંગાવ્યા. અને તેની એક બાણુ ઢગલી કરી તેમાંથી થોડા હાથમાં લીધા અને બેલ્યો.

હે સોંડ આહી જો પીતુ પીડા હોયતો વધાવો આપજો એમ કહી ચપટી માંહેલા દાણા જમીનપર મુકી તે જગ્યાએ બેઠેલ સમક્ષ ગણવા લાગ્યો અને તેની ગણતરીમાં બેકી આવી તેથી બોલ્યો નહીં પીતુ પીડાતો નથી જુઓ બાઈ વાચા આવી.

વાંચકદેહ ભૂવાએ ભરેલી ચપટી માંહેથી નીકળતા દાણા જો એકી આવે તો વધાવો અને બેકી આવે તો વાચા ગણે છે.

તેથી તેણે બીજી ચપટી ભરી અને કહ્યું માતા જો ભૂત વળગ્યું હોયતો વધાવો દે એમ કરી ગણવા લાગ્યો એટલે એકી આવી જેથી બધાને કહેવા લાગ્યો. ધાને કહેવા લાગ્યો જુઓ બાઈ વધાવો આવ્યો. કહો બાઈ ભૂત વળગ્યું સે એતો નીચેસે ખરેખર શેઠ કહો. હવે બીજું શું પૂછવું છે.

વહેમી લોકો વાહ કરી વાતો કરવા લાગ્યા જુઓ બાઈ કેતું સાચ એના માગ્યા મુજબ વધાવો આવ્યો એટલે બીજો બોલ્યો.

હાજો પીતુ પીડા નહોતી તો કેમ વધાવો ન આવ્યો માટે અવશ્ય ભૂતની પીડા લાગે છે. પણ અકલ હીન ભોટ એટલું નથી સમજતા કે ગણતરીમાં એકી કે બેકી શિવાય બીજું શું આવવાનું અને માગ્યા મુજબ આવ્યું એટલે તે પીડા છે તેમ કહેવાને તેને કાણ રોકી શકે છે.

નેમચદે કહ્યું કહો શું ઉપાય તમે કહોતે કરીયે ભૂવાએ કહ્યું કંદોરો કરી આપું અને તેનાથી તેમને જલદી આરામ થશે પણ જુઓ સવા પાંચ રૂપૈઆ માતા નીવેદના માગે અને ભૂતના બાકળા જુદા નેમચદે કહ્યું ભલે તેમાં શું એમ કહી તેમને માગ્યા.

મુજબ પૈસા આપે છે.

પડી ભૂતાએ એક ગધીયર રંગનો દોરો મંગાવ્યો અને મણીની પાસે જવા લાગ્યો એટલે મણીને શુદ્ધી આવી અને બોલી જાડી કોણુ અરે હેરાન તું પરપુરુષ મારા શરીરને અડકવા કાં આવે છે પિતાજી આ શું છે આ સધળા કેમ ભેગા થયા છે અને જણાવો, એટલે નેમચંદે કહ્યું બેન તને ભૂતની પીડા છે તેથી તને દોરો કરી આરામ કરવાને આવેલ છે અને બીજા સર્વ રક્ત બેવા આવ્યા છે.

મણી—શું બેવા આવ્યા છે ભવાડો.

અને આ ગધેયો શું માફ દુઃખ મટાડશે પિતાજી વહેમી શું બની ગયા છે મહારા અંતરનું દુઃખ માહરા હૃદય વસ્ત્રબનો વિયોગ વિયોગ શબ્દ બોલતાં તેને વિયોગીનો વિયોગ સાંભરી આવ્યો. વિયોગ વીયોગ વીયોગ બોલી બેમાન થઈ પૃથ્વીપર પડી એટલે ભૂવાએ પાસે જઈ પેલો દોરો જટલધ પગથી માથા સુધી માપી લીધો અને તેને ધ્રુપદઈ સાત ગાંઠ મારી કંઈ મંત્ર બજાવતો હોય તેમ હોક હલાવતો તે દોરો મણીને બાંધવા આણ્યો એટલામાં મણીને બાન આવ્યું અને બોલ ચંડાલ ઠગારા તાહરી ઠગાઈને ઉત્તેજન મળ્યું તને પૈસો મળ્યો એટલેથી સંતોષ માની હવે અહીંથી દૂર થા માહારા જણાવતાં છતાં મારા શરીરને પરપુરુષનો સ્પર્શ થાય તે મારા પતી વૃતપણાને લાજમ ભરેલું ગણાય માટે તાહરો દોરો તું લઈજા અહીંથી હવે જલદી વીદાય થા નહીં તો તેમાં સાર નથી.

ભૂવો—માતાનું અપમાન

મણી—માતાનું અપમાન નહીં પણ માતાને નામે પ્રપંચ કરી મ્હે

નુબ્ધ ઈમનારનું અપમાન

ભૂવો—હું ઠગારો નથી હું ભૂવો છું.

મણી—ભૂવો તે શું.

ભૂવો—માતાનો સેવક અને જેના સમર્થાથી માતા તેની પાસે આ-

વે તેને અમે ભૂવો કહીએ છીએ

મણી—ચાહે સારે તારી પાસે માતા આવે છે અને તને સધનું કહે છે.

ભૂવો—હાજતો વળી.

મણી—ત્યારે પૂછ માતાને મને શું દુઃખ છે.

ભુવો—તેતો મેં પૂછ્યું તને ભૂત વળગ્યું છે

મણી—ગુરુસાથી અરે પઠ માતાના નામને નામોશી નહી
લગાડ તાહરા જેવા દેવને નામે પૈસો ડગનાર તથા લો-
કને વહેમના ભૂલાવામાં પાડનાર નીચન હું હજારવસા
ધિકાર હું અને તેવાને ઉત્તેજન આપનારને પણ ધિકાર છે.
જ તાહરું કાળું કર મને તાહરું મો નહી બતાવ પિતા-
શ્રુઆને રમ આપો એમ કહેતાં નેમચંદે તેમને રમ
આપી સર્વ સોને ઘેર ગયાં ત્યાર પછી દિવસે દિવસે જેમ
જેમ મુદત થતી ગઈ તેમ તેમ તેના તરંગો કંઈ કંઈ
કમતી થતા ગયા અને પરિપુર્ણ ઇશ્વર ભક્તમાં તેનું
ચીત્ત જોડાયું.

પ્રકરણ ૧૨ મું.

પ્રીય વાંચક આપણી વાર્તાનો નાયક મીસ્તર દીનકરના ખુન
કરવાની અણીપર આવેલ તેનો તાજો દુસ્મન દોલતસીંહ કોણ હ-
તો તે જાતી પોતાના કુટુંબમાં કુસંપના ખીજ રોપ્યાથી પોતાના
બાપ દાદાની પરાક્રમ પેદા કરેલ જગીર ખોઈ બેસી વાલ કેવી
દોલતમાં આવી પડ્યા છે તેનું લગાર જ્યાન નીચેની હકીકત
વાંચ્યાથી જણાશે દોલતસીંહ. આપણે આગળ વાંચ્યું જે જાતે
રજપૂત હતો તેના ઘરમાં હમેશ અતની ચીનતા હતી કોઈ કોઈ
વખત તેની ઘરમાં હાંડલાં પાટીઆ ભડામડ ખાંધી હડા હડા હ-
ખાંધું કાઢતાં કોઢવાર દોલતસીંહ ખાત્રુ લઈ ઘરના ચાર ખુણા ફરતા
ત્યારે તે ખાંત્રુ (વાંસડાની કોઈ જાતની અટકાયત નહી નડતાં
મુખેથી ચારે દીશા ફરતો એટલા બધાં તેના ગરમાં રાચ રચીલાં
હતાં. એકાદશી તથા જન્માષ્ટમી તેને અનીયમીત પણે દર્શન દેતી
હતી. સારાંશ દોલતસીંહમાઈની એટલી બધી આખર હતી કે ગામનો
પ્રજાપતી (કુંભાર) તેને ત્રણ દંમડીનું હાંડલું ઉધાર આપતો
પાટની પેદાશ નહી ને ઘડીની કુરસદ નહી. પણ તે કુળપક્ષમાં
ક્યારેક ધનવાન બનતો પણ શુભ પક્ષમાં બેઠું બેઠું ખાવાથી

તે પાછો અસલ સ્થિતીએ આવી પહોંચતો. કારણ કે તેલુંટફાટને ધંધો કરતો હતો દીવસના કામ નહીં તેથી દોલુભા દરબાર પોતાનો વખત ચોરેજ ગાળતા હતા. ગામના આવી સ્થિતીના દોલુભાદરબાર હતા પણ તે ગામની રૈયતથી આ દરબારને તુંકારે બોલાવાતું નહીં.

ગામની સ્ત્રીઓના મન હરણ કરવા તે કપડાલતાનો કાક કંઠક ઠીક રાખતા તથા છટા માટા રહેવામાં ક્યાથ રાખતા નહીં

એક વખત દોલુભા દરબાર ચોરે જવા માટે કપડાં પહેરી તૈયાર થયા દર્પણ લઈ મુખ જોવા લાગ્યા પણ મુઝ્ઝ કંઠ મેલી થયેલ જણાઈ તેથી દરબાર સાહેબે તેને તેજોમય કરવા ધાર્યું દીવાના ફાડીયામાંથી તેલ લઈ મુઝ્ઝપર ચોપડવા માંડ્યું તેમાં ખીજ હાથની જરૂર પડતાં દર્પણ ખાજુપર મુકાયું અને તેલ લગાડતાં સાથે દીવાની વાટ મુઝ્ઝ પર આવી લાગી તેની દોલતસીંહને ખબર રહી નહીં અને હાથમાં હુકો ગૃહી ભાષ્ટ્રી ચોરે ગયા હાયરો બેગો થયો ગપસપ ચાલવા માંડી તેવામાં એક હજમની દષ્ટી દોલુભાની મુઝ્ઝ પર ગઈ અને તેણે જાણ્યું જે ભાષ્ટ્રીએ તેલ લગાવ્યું છે પણ વાટ સાથે આવી ગઈ જણાય છે પછી તેણે દોલુભાને પૂછ્યું.

હજમ—દરબાર આજે શું જમ્યા.

દોલતસિંહ—કેમ પૂછવું જોઈયું.

હજમ—નહીં દાજી તમારી મુઝ્ઝપર કંઈ એકું એકું છે.

દોલતસિંહ—હાય ફેરવ્યો તો જણાયું કે વાટ આવી ગઈ છે ખુલ્લું કહે તો મસ્કરી થાય જેથી બોલ્યો શેવું ખાધી એમ કહી તેવા ટચાવી જવી પડી એટલામાં તેનો છોકરો આવ્યો ને બોલ્યો.

છોકરો—દાજી દાજી કાજુડી ગુડાણી દાજી આશમશાથી સમજ્યા કે હાંડલું ટુટી ગયું છે તેથી બોલ્યો.

દોલતસિંહ—કાજુડી ગુડાણી તો રાત્રીપર પલાણ માંડે છેકરે આ શમશા તેની માને કહી એટલે તેણે સમજી મોરી-યામાં રાંધવું શરૂ કર્યું અને તેમાં લોટની શીઝી રાખ બાંધી તે ચડી રહેવા આવી એટલે લાકડાની કડછીથી હલા-

તવા ગઈ પણ ઘડાનું મોઢું સાંકડું જેથી કાઢી અંદર દાખલ થઈ નહી તેથી તેણે વળી શમશા કહેવરાવી તે પ્રમાણે છોકરે ચોરે આવી તેના બાપને કહ્યું.

છોકરો—દાજ રાત્રી લગામ જલતી નથી.

દોલતસિંહે સમજી જવાબ આપ્યો સાલા પાણે પાણે મોઢું ડોચી નાખને છોકરે આવી તેની માને કહ્યું બાઈએ પરચરથી મોરીયાના કાંઠા ભાંગવા શરૂ કર્યા. પણ તેમ કરતાં મોરીયો આખો ભાંગી ગયો તેથી ફરી શમશામાં કહેવરાવ્યું તે પ્રમાણે છોકરે ફરી તેના બાપને કહ્યું.

છોકરો—દાજ રાત્રી ગુડાણી.

દોલતસિંહના ઘરમાં બીજો આટો કે વાસણ હતું નહી તેથી તેણે કશો જવાબ દીધો નહી અંતે કાયર થઈ છોકરો ઘેર આવ્યો તેની મા બહી હતી તેણે પાડોશીને વાત કરતાં તેણે આટો ઉછીનો આપ્યો અને કહેલું આપ્યું તેથી બાઈએ રોટલો બનાવી શમશા કહી છોકરાને ચોરે મોકલ્યો છોકરો ચોરે આવી બોલ્યો.

છો—દાજ દાજ રોટલસિંહ આવ્યા છે તે ઉને થઈ અનલ પૂર જવાના છે માટે મુળચંદ્રજીને લઈ વહેલા આવો દોલતસિંહ સમજ્યો કે એટલો થયો છે વળી ઉનો થયો છે ફરી જવાનો છે માટે મને મુખો લઈ બોલાવે છે જેથી તે મુખો લઈ ઘેર જઈ જમ્યો. દોલુભાનો પેલી કુટલાએ ફાંકડો જાણી સંગ કર્યો હતો પણ પાછળથી પોગળ ખુલતાં તે તેને હવે અતી અપ્રીય હતો પણ દોલુભાની નાગાઇને લીધે તે તેને તરછોડતાં ડરતી જેથી તે કાંઈ ફાંક વાર ત્યાં આવી ચડતો તેજ મુજબ આજે કુટલાની ખુલ્લી ખડકી જોઈ આવી ચડ્યો હતો.

પ્રકરણ ૧૩ મું.

દોલતસિંહની તલવારથી દિનકરનું બચી જવું.

દોલતસિંહે તલવારનો ધા કર્યો તેવોજ દિનકર નીચે નમી ગયો અને દોલતસિંહનો ધા આરામ ચેરના એક ભાગ સાથે અથડાયો તેની શમશૌર ભંગ થઈ.

આયુષ્ય બળવાન છે પ્રજા રાખે તેને કાણ મારી શકે છે પોલીસ આવ્યા દોલુભાને પકડ્યા એટલે કુલટા તેની નજદીક આ-

વી 'પોતાનું' ઝોઢણું પહોળું રાખી તેની સોડમાં દીનકરને રાખી પછવાડેની ભીંત તરફ લઈ ગઈ ત્યાં એક નાની ખારી હતી તે માંથી દીનકરને પલાયન કર્યો.

પોલીસોએ આમ તેમ જોયું તો લાશ મલા નહીં આમ તેમ ધણું જોયું છેવટે દોલતસિંહને ખાંચી પોલીસ સ્ટેશને લાવ્યા તે સાથે પેલી કુટલાને પણ હાજર રાખી ખીજે દહાડે પોલીસ કોર્ટમાં બંનેની જુખાની લીધી અને બરોબર તપાસ કરતાં જણાયું કે ખુન થયું નથી પણ સામે આશામી બચી ગયો અને તેને સહી સલામત કુટલાએ કાઢી મૂક્યો છે એ બંનેને લાયક શિક્ષા થઈ.

ખુન થયું પ્રસરેલી વાત જુદી પડી દીનકરને જીવતદાન મળ્યું સમજી હવે મોઢું ન બતાવવું સાફ એમ માની પોતાના આશ્રયકાર વણીક કમળાશાને મળ્યા શિવાય ચાલ્યું જવા ધાર્યું રસ્તે ચાલતાં પરતાવા લાગ્યો અને કહેવા લાગ્યો અરે પ્રભુ મારો વિચાર પાપ કર્મમાં જોડાવાનો નહીં હતો ફક્ત કાણુ છે અને કેવી વર્તણૂકવાલી છે તે જોવા મેં ધારેલ પણ એટલામાં તેં મને દંડ દીધો ખરેખર તે શીક્ષા ખમવા હું લાયક હતો કુસંગી સંગ દો-પણું મેં લગાર કુસંગ કર્યો તો તેનું મને ફળ ચખાડ્યું તો વધારે કુસુમ કરવાના પરીણામ કેવા ખુરા આવે તેનું મને માન આવ્યું તથા પરદેશમાં જતાં મને આ એક શિખામણુ મલી એમ બોલી તેજ વખતે અંધારી રાત્રે ચાલતો થયો મરણના ભય વગરનો નિડર ચિત વાલો આપણી વાર્તાનો નાયક દીનકર રસ્તે પડ્યો. આખી રાત તેણે ચાલ્યા કીધું શિતળતા કમતી થઈ સૂર્યનો ઉદય થયો એટલે ભાવલપુર નામના નગરમાં આવી ચડ્યો ત્યાં એક વીંટીમાં તે ઉતર્યો અને ગામમાં ફરવા જવું ધાર્યું, પછી વિચાર કરવા લાગ્યો મારી પાસે એક પાછ નથી આજે ખાતું શું હવે કેટલું ચલાશે પરદેશ જવું છે પણ ટીકીટના પૈસા છે નહીં એમ વિચાર કરી હાથ સામે દટી કરી બોલી ઉઠ્યો ઠીક આ વીંટી છે શા કામની ચાલ વેચી તેનાં નાણાં કઈ એમ કહી સોનીને ત્યાં તે વીંટી વેચી તેના ઉપજેલા પૈસા લઈ વીંટીમાં આવ્યો ત્યાં નાહી ધોઈ નીલ કર્મ કરી જમ્યો, અને વીંટી વાલાને પ્રૂછવા લાગ્યો ભાઈ મુંબઈ જવા રેલવે ટાકમ શું છે વી-શીવાલે કહ્યું ભાઈ નવને પાંચ મીનીટ દીનકરે પોતાનું ધડીયાળ

તપાસ્યું ત્યાં જાળે વખત હતો નહીં તેથી વીશીવાલાને પૈસા ચુકાવી ત્યાંથી વિદાય થયો અને સ્ટેશન પર આવી મુંબઈની ટીકીટ લીધી અને ગાડીમાં બેઠો ટાઇમ થતાં રેલવે રવાને થઇ અને અમદાવાદ આવી પહોંચી, તે દહાડો ગુરુવાર હતો અમદાવાદ સ્ટેશન થતાં ટાઇમ વધારે હોવાથી દીનકર વીશીમાં ગયો સ્ટેશન પરથી આ શહેરનો દેખાવ તેને રમણીય લાગ્યો વહી આવતી કાલે શુક્રવાર છે જેથી શહેર શહેરમાં ભરાતી ગુજરી જેવા દીનકરને મન થયું તેથી તે રોકાયો વીશીમાં જમી ગામમાં ફરવા નીકળ્યો થોડો ભાગ જોઇ વખત થતાં પાછો ઉતારા પર આવ્યો સાંજના જમી પાગરણ લઈ વીશીમાં સુતો સવાર થયું જગૃત બન્યો નાહી નીત્ય કર્મ કરી ગુજરી જેવા જવા તૈયાર થયો અને ત્યાં જઈ પહોંચ્યો આમ તેમ જોતાં દટ્ટી કાપડીયા પર ગઈ અને વિચાર્યું કે હાલ મારે કપડાંની જરૂર છે તેથી એક ધોતી જોટા લઉં એમ ધારી કાપડીયા પાસે ગયો અને ચીની છટાઇ કારના ધોતી જોટાનો ભાવ પૂછ્યો દીનકરને તે રૂચીકર નીવડ્યો જેથી પૈસા કાઢવા ખીસામાં હાથ ધાલવા ગયો તો પૈસા કે ખીસો તેમાંનું કશું તેને હાથ લાગ્યું નહીં. ગભરાયો વિચારમાં પડ્યો હિંમત રાખી અને બરોબર જોયું તો તેનો અર્ધ ખીસો કાઢના અસ્તર સાથ ચોટલો છે અર્ધ ખીસો નથી એટલે વેપારીએ કહ્યું કેમ શેઠ ગભરાવો છો કેમ દીનકરે કહ્યું મારો ખીસો કાઢ મારી ગયું જણાય છે. વેપારીએ જોયું અને જાણ્યું પછી બોલ્યો શેઠ આ ગામમાં ગાદલ રહેવાય કંઈ ચિંતા નહીં આપ કેવા છો દીનકરે જવાબ આપ્યો કે હું વાણીયો છું. વણીક-તમે ક્યાંના રહીશ છો. દીનકર-હું મધુમતી રહું છું, વણીક-અહીં કોને ત્યાં ઉતર્યા છો

દીનકર-હું મુંબઈ જવા અહીં વીશીમાં ઉતર્યો છું.

વેપારી-હશે કંઈ નહીં બેસો મારી પાસે હમણે બજાર ખલાસ થશે એટલે આપણે મારે ઘેર જશું મુંબઈ નહીં. દીનકર-નહીં તેમાં મુંબઈનું આમ બોલી વિચાર કરવા લાગ્યો. વાહ પ્રભુ શું દશા ખરે મારી ભાગ્ય દશા પડતી આવવાની લાગે છે ખેર નશીબમાં મોડયું હશે તે થશે થયું. આ ખીજી શિખામણ કે પરદેશમાં પુણે સાવચેત રહેવાની જરૂર છે એટલામાં બજાર વિખરાવા લાગ્યું પેલા વાણીયાએ પોતાના માણસને સર્વ સંકેલી ઘેર લાવવા

ફરમાવ્યું અને દીનકરને સાથે લઈ પોતાને ઘેર આવ્યો ત્યાં દીન-
કરને તેણે આગ્રહથી જમવા બેસાડ્યો દીનકર જમ્યો પછી બંને
જણ બહાર બેઠા અને પેલા વણીકે કહ્યું.

વાણીયા—કહો બાપ તમારી ટીકાટ છે કે તે પણ ગધ

દીનકર—ના બાપ તેતો મારા બીજા બીસામાં હોવાથી રહી છે.

વાણીયા—જુરો બાપ તમારે પરદેશ જવું છે ત્યાં તમને પૈસાની
જરૂર પડશે. માટે હું સેવકની કમ મદદની તમને
જરૂર છે તેમને જણાવો.

દીનકર—નહી મિત્ર માહરે મદદની બીલકુલ જરૂર નથી જેવાં
મારાં પ્રાણજીવ

વણીક—એમ થાય એકતો તમે મારા જ્ઞાતી બંધુ છો. બીજું મારા
દેશી બંધુ છો વળી પરદેશ ગમન કરી સારી પાયરીપર
આવવા તમે વિચાર ધરાવો છો. દેશીને ઉત્તેજન આપવું
તે દેશી બંધુની દરજ્જા છે. ધનવાને ધનથી નિર્ધને તનથી
અને ડાહ્યાએ પોતાના મનના મતથી આમ જેવી અને
તેવી પરસ્પર મદદની આપણે કર્યાથીજ દેશનું શ્રેય
થાય છે જેથી મારી નમ્ર માગણી કમુલ રાખી મારી
શક્તિ મારકની મારી આ પાંચ રૂપિયાની મદદ સ્વીકારશો
અને તે બક્ષીશ આપું છું તેમ માનશો.

દીનકર—શાબાશ મારા વાલા મિત્ર હિંદમાં તાહરા જેવા હીરાની
સંખ્યા કમતી છે. અવશ્ય મારા વહાલા દોસ્ત હિંદમાં
તાહરા જેવા સઘસા હિંદી બંધુના મત હોય તો હિંદની
આ દશા હોય નહી, પણ એક બીજાનો હવેશ બદમોય
વગેરેમાં આપણી ભારત ભૂમી પાયમાલ થઈ ચુકી છે.
પ્રભુ કરે અને સર્વના મગજમાં આવા વિચાર હમેશ
આત્રે બાપશ્રી હું આપની બક્ષીસ માથે ચડાવું છું આટલું
કહી પૂછ્યું.

દીનકર—બાપશ્રી આપનું નામ

વણીક—મારું નામ ગોકલદાસ છે.

દીનકર—આપ અહીં તાજ રહીશો છો.

ગોકલદાસ—નાજી આપના તરફ મારો નીવાસ હતો.

દીનકર—અમારા તરફ કયા ગામમાં

ગોકલદાસ—તુલજપુરીમાં

દીનકર—ને તેનું નામ અને ગામ જણાવતાં શંકા પડી અને
બોલ્યો ભાષ હવે ત્યાં કાણુ છે.

ગોકલદાસ—ત્યાં દ્રક્ત મારી ધરવાલીજ છે.

દીનકર—તેનું નામ :

ગોકલદાસ—દીવાલી

વાંચક તેને કુલટાના નામથી તું ઓળખતો આવ્યો છે તેજ
આ દીવાલી.

દીનકર—પરિપુર્ણ સમજ્યો. અને તેને પેલી કુલટાની શમશા યાદ
આવી.

વહાલા વાંચક આગલના છઠા પ્રકરણ મહેતી સ્ત્રીની શમ-
શા શું અને દીનકરે જણી હતી તે તેને ઘેર ગયો હતો પણ તું
જણવા તલસ્ત રહ્યો હોઈશ તો. જણાવું છું કે તેણે કહ્યું હતું કે

શમશા.

અર્થ.

એકે જાડને બાર દાલ	તેમાં જાડ ૩૫ વરસ ગણવું દાલ ૩૫ માસ
દાળે પત્રા ત્રીશ	ત્રીશ પાંદડાને માસના દિવસ ગણવા.
દાદશ દાળે ત્રીશમું	બારમી દાળ આસો માસ ૩૦મું પાંદડું વદઅમાસ
પાન નામ ગણીશ	દીવાલી તેનું નામ સમજવું
વળી તેજ જાડની સાતમી	સાતમો માસ વૈશક
દાળે ચોથું પાન	સુદ ૪
સસરો સુંજ સુલક્ષણો	ગણેશ ચોથ ગણેશ તેના સસરાનું
કોયલ ધર જે કાન	નામ જણવું
દશ દાળે ત્રેવીશમા	દશમો માસ આવણુ ત્રેવીશમો
પત્રા તણો સમાજ	દિવસ વદી ૮
એ એધાણે ઓળખો	ગોકલ આઠમ ગોકલદાસ તેના
છે મારો શીરતાજ	પતીનું નામ જણવું
જય વિના જીવે ધણું	અમરવેલ
જતે વેલો એહ	તેની સાસુનું નામ અમર
એ એધાણે ઓળખો	
મારી સાસુ તેહ	

જેગી પણ જડ રૂપ છે } જટા ધારી પણ ચેતન્ય વગરનો
 મુજ ફળીયાની માંદી } વડો.
 એ એધાણે આવળે
 પ્યારા પ્રીતમ ત્યાંદી }

દીનકર—તમારા પીતાનું નામ શું ગણેશ છે

ગોકલદાસ—હા

દીનકર—તમારી માતાનું નામ અમર કે

ગોકલદાસ—હા તમે ક્યાંથી જાણો.

દીનકર—હું ત્યાં તરફનાં આપણા સર્વ જ્ઞાતીબંધુ ને નામથી
 જોળખું છું.

ગોકલદાસ—વાહ

દીનકર મનમાં સમજી સમજ્યો પણ વિચાર કીધો કે આ
 વખત આને જણાવવું વ્યાજબી નથી તેથી બોલ્યો બાઈશ્રી હવે
 ટાઈમ થાય છે એમ કહી બંને નવા મિત્ર સાથે સાથે ચાલી વી-
 શીમાં ગયા. ત્યાં તેના પૈસા ચુકારી સ્ટેશનપર જઈ દીનકર ગાડી-
 માં બેઠો ટાઈમ થતાં ટ્રેન ઉપડી બંને મિત્ર એક બીજાને સલામ
 કરી જુદા પડ્યા.

—(૦:૪:૦)—

પ્રકરણ ૧૪ મું.

આ બાળુ કેશવલાલ રૂપાલીને ઘેર મુર્છાત થયેલો છે રૂપા-
 લીએ તેને ફેલી ખાવાની ઇચ્છાએ તેની સાર વાર કરવામાં કયા
 શ રાખી હતી નહીં તે સમેત થયો અને રૂપાલીને પુછવા લાગ્યો
 કેશવલાલ—રૂપાલી બાઈ દીનકરનું દોલતસિંહે ખુન કર્યું.

રૂપાલી—હા.

કેશવલાલ—દોલતસિંહ કાણ. અને તેનો ખુન કરવાનો હે
 તું શું.

રૂપાલી—દોલતસિંહ અહિંનો એક રજપૂત છે તેનો ખુન કરવા-
 નો હેતુ એજ કે તે અહીંની એક છાકરી દીવાલી સાથે
 ચાલે છે તેને ત્યાં તે બિચારાને આ રાંડ લાવેલી એટલા
 માં દોલતસિંહનું ત્યાં જવું બન્યું નથી તેણે તેને મારી
 નાંખ્યોએમ માંબળ્યું છે પણ શેઠ વળી બીજું અચરજ

જેવું કે તેની લાશનો પતો નથી તેવું શું થયું હશે રૂપાલીએ આશ્ચર્યતાથી પૂછ્યું.

કેશવલાલ—હેં પોલીસ નહીં હતી. તેણે કશી તપાસ કરી નહીં

રૂપાલી—હા કરી હશે આજ કંઈ ધાંધલ થઇ હશે હવે સવારે ખબર મલશે.

કેશવલાલ—સવારે ક્યાંથી ખબર મલશે.

રૂપાલી—ગામમાં વાતો થશેને એવી બાબત છાની રહે પાપ તો પીપલે ચડી પુકારે

કેશવલાલ—રૂપાલી બાઇ તે દીનકર મારો મિત્ર હતો તેને શોધ વાજ હું અહીં આવ્યો છું માટે તેવું શું થયું તે નક્કી જણાવવા મને પુરી જરૂર છે જો તમે તેનો નકી પત્તો લાવી આપશો તો તમને સારી પહેરામણી આપીશ કેશવલાલે આશા આપતાં જણાવ્યું.

રૂપાલી—હેં એમ છે ત્યારે તો કંઈ વાંધા જેવું નહીં ખરેખરી. બાતમી આજ સવારે તમારા મુખ આગળ ખડી કરીશ. મને તમે ઓળખતા નથી આ ગામમાં આવે શું બન્યું આગલ શું બની ગયું છે આવતી કાલે શું બનશે તેના ખબરનું આ એક ટેલીફોન હાઉસ છે માટે કશી હરકત નહીં ખરે ખરી ખબર આવતી કાલે આપીશ. તે બાબત નચિંત રહેશે અને વખત ઘણો થયો છે હવે જરા આરામ લ્યો હું પણ હવે સુઇ જાઉં છું.

કેશવલાલે વાર કહી વિચારમાંને વિચારમાં બિજાના પર આમ તેમ આળોટી રાત કાઢી. સવાર થયું કેશવલાલ ઉઠી ઇંતખાવન કરી જંગલ જઈ આવ્યો.

રૂપાલી તથા તેની દારીઓ પણ જાગૃત બની સૌ સૌના કામમાં ગુંથાયા ગરમ પાણી હાજર થયું કેશવલાલે સ્નાન કર્યું ૫૨ કર્મ કર્યું અને સવારના કાર્યથી દારક થઇ પાસેની આરામચહેર પર બેઠો ઊંઠવાલાને બાહુ ચુકાવી રજા આપી. નવ વાગ્યા હતા.

એટલામાં રૂપાલીની ખડકીની સાંકલ ખડખડી રૂપાલીએ જાણ્યું કે કોઈ આવ્યું છે, જેથી દારીને દાર ખોલવા કહ્યું તે પ્રમાણે દારીએ કરતાં અંદર કોઈ દાખલ થયું.

પ્રીય વાંચક આવનાર માણસ ખીજે કાંઈ નહીં પણ મિસ્તર દીનકરનો આશ્રયકારક કમળશીલ હતો. તે પોતાને ત્યાંથી દીનકર આજે ત્રણ દહાડા થયા ગુમ થયેલો તેમાં વલી તેનું ખુન થયું એવી ઉડતી શંકા ભરેલી વાત સાંભળી આ પ્રખ્યાત વ્યાતમીગારને ત્યાં દીનકરની થયેલ હકીકતથી વાકેફ થવા આવ્યો હતો.

રૂપાલીએ તેને આવતો જોઈ કહ્યું કમળશી શેઠ કેમ કંઈ ભૂલા પડ્યા.

રૂપાલીએ મરડથી કહ્યું.

કમળશી—ભૂલોતો શું જરા તમ સરીખું કામ છે.

રૂપાલી—મલે ખુશીથી પ્રમાણે આજ મારા ભૂવનમાં આપ સરિખા શેઠીયાના પવિત્ર પગલાં ચવાથી મારા હૃદયમાં ખુશાલી થવા સાથ આચર્યારજ દાસી આપનો પરિપૂર્ણ આભાર માને છે.

કમળશી—વાર છે તો ખુશીમાં કે

રૂપાલી—હાજી અતી આનંદમાં છું અને વલી આજ આપનાં દર્શન ચવાથી તેમાં વૃદ્ધી થઈ મારા ભૂવનમાં આનંદ નંદ પ્રસરી રહ્યો છે. શેઠજી પ્રેમની પરિસીમા નથી વળી તે વેચાતી મળતો નથી આપતો કદી આ દાસીની સંભાળ લેતા નથી રૂપાલીએ સ્વાર્થમય વચન કહ્યાં.

કમળશી—વાણીયાગત કરતો હા જુઓને આવ્યો આ તમાડેને અમાડે કાં જુદાઈ છે જેવી તમે પ્રીતી રાખો છો તેવીજ હું રાખુ છું તેમાં કંઈ ફેરફાર હોય તો મને તમાડા સમ છે હ્યો બસ કમળશીએ હાવકું મો રાખી કહ્યું.

રૂપાલી—એમજ જોઈએ મહેરબાની રાખવી હો શેઠ.

કમળશી—વાર આજ ના શું નવીન.

રૂપાલી—આજ ના નવીન જોઈએ તો સાંજના આવજો.

કમળશી—વાર કાલ પરમ કે તે પહેલાનાં કાંઈ જાણુવા જોગ નવીન સમાચાર.

રૂપાલી—નવીન સમાચારની તમને નહીં ખમર હોય તમે પણ ગામમાં રહો છો.

કમળશી—નહીં પણ તમારા જેટલા હોય.

રૂપાલી—નવીન સાંભળો લો ત્યારે.

ભીમા પટેલની બેંસ બડકી એવરખાંની બકરી ફૂઠી
કાલીદાસની ફૂતરી પાદી ગપ જાળાઈકની તોપ ફૂટી
કહો હવે ખીજ શું નવીન જોઈએ છે રૂપાલીએ શેઠને
ખુશી કરવા ફારસ કહ્યું.

કમળશી—વાહ વાહ તે તો જાણ્યું પણ ગામના જાણુવા જોમ
નવીન ખબર આપોને.

રૂપાલી—હા નવીનમાં પરમ દિવસ દિવાલીને ત્યાં એક ખૂન.

કમળશીએ—વાત કઢાવા જાણે નહી જાણુતો હોય તેવે
ચહેરે પૂછવું.

કમળશી—હે શું ખુન તે વળી કોનું.

રૂપાલી—ખુન એક મધુમતીના વણીક પુત્રનું.

કમળશી—કોણે કર્યું.

રૂપાલી—દોલુભા દરબારે

કમળશી—શા માટે

રૂપાલી—શા માટે કેમ તે પેલી રાંડ દીવાલી તે ખીચારાને તેને
ત્યાં લાઇ ગઇ હશે ત્યાં આ ભાઇ જઇ ચડયા તમને
ખબર તો હશે કે એ રોયાને તેની સાથે નાતો છે.

કમળશી—હાં હાં તેનું શું થયું.

રૂપાલી—તે પરમ દિવસ થયું કાલની ખાતમીથી હું અજાણ્ય છું
કારણ કે મારે ઘેર પરોણા આવેલ છે તેની સારવારમાં
રોકાવાથી બહાર જઇ શકી નથી અને મારા ખાતમીગા-
રો પણ મને કાલે મળ્યા નથી.

કમળશી—વારૂ તે ખુન થયું કે તે ખચ્ચો એવું મેંને સાંભળ્યું.

રૂપાલી—હા તે હશે જુઓને કેછકે લાશનો પતો નથી ત્યારે
પોલીસ આવે એટલામાં લાશ ક્યાં ગુમ કરે.

કમળશી—હા સાળું શંકા ભરેલું તો ખરું.

રૂપાલી—હા છે તે તેમ

આ વાત કેશવલાલ જે એક ખાણુ બેઠો બેઠો સઘળું સાં-
ભળે છે તેને કાને આવતાં તેના હૃદયમાં હર્ષના આંકુર ફુટવા લા-
ગ્યા તેનો ચહેરો સતેજ ખન્યો તેણે પોતાની કણ્ઠેરીયને તે તરફ
દોરવી એક ચિતે સાંભળવા લાગ્યો.

કમળશી—પણ હવે તેનો પુરે પુરો પતો મળે

રૂપાલી—મળી રહેશે

કમળશી—મળી રહેશે એમ નહીં મારે તે ખાતમીની પુરી જરૂર છે આ કામ કરવા જેવું છે હું તમારો ઉપકાર બૂલીશ નહીં-કમળશીએ આશ્વા આપતાં જણાવ્યું.

રૂપાલી—વળી તમારે બી-તેની પુરી જરૂર છે એટલું ખુબ શું

કમળશી—અરે તે મારે ત્યાંજ ઉતરેલો હતો આજથી આઠ દ. હાડાપર તે નદી કીનારે ઉભો હતો. ત્યાંથી હું તેને મારે ઘેર લાવ્યો હતો ખાનદાન કુળનું ફરજન છે. પોતાના માખાપથી રીસાઈ આવેલ છે અરે પણ શું તેની નમ્રતા કેવી તેની લાયકાત વાહ તેનો મન ગમતો સ્વભાવ કેવું સરસ તેનું રૂપ રૂપાલીખાઈ મને સંતાન ન હોવાથી મારો વિચાર તેને પુત્ર તરીકે રાખવાનો હતો પણ મારાં કમનસિંએ તે રત્ન મારા હાથમાંથી અદ્રશ્ય થયું, રૂપાલીખાઈ તે ધણોજ સત્યવંતો હતો. કુલક્ષણનું તેના શરિરમાં નામ હતું નહીં. તેને તે રાંડે કેમ રસાવ્યો હશે તે હું જાણી શકતો નથી.

રૂપાલી—રાંડ શું કરી શકિત નથી ઓએ કોને છોડ્યો છે શંકર સરિખા બીલડીની મોહજળમાં રસાયા તો મનુષ્ય કષ્ટ ગણત્રીમાં.

કેશવલાલ આ બધું સાંભલી આશ્ચર્ય પામ્યો તેણે જાણ્યું કે આવતાં વખતજ મારો મિત્ર આ માણસને ત્યાં ઉતરેલ હોય તેમ તેના બોલવાથી જણાય છે વળી તે રહે છે કે છ દહાડા સુધી મારે ત્યાં હતો અને આજ ત્રણ દહાડાથી પતો નથી તો છ દહાડાની તેની હીસ્ટરી ખરેખરી પરિપૂર્ણ આની પાસેથી મળશે આમ મનમાં વિચાર કરે છે એટલામાં કમળશીએ રૂપાલીને પૂછ્યું.

કમળશી—વાર આ મેમાન કાણ છે.

રૂપાલી—હા કહેવું સુકી જઈ છું તે પણ એ દીનકરનીજ શોષ માટે.

કમળશી—હં.

ઝોટલામાં કેશવલાલે કહ્યું હા શેઠ દીનકર જેની વાત અત્યારે કરોછો તેમારો જીવન જીવન દોસ્ત છે. તેનાં માખાપથી રિંસાઈ સ્વ-જૂમી માતા પિતા તેની સ્ત્રી વગેરેને છોડી પરદેશ ગમન કરવા નીકળી પડ્યો છે. વહી અને પણ મલ્યા સિવાય પ્રકૃત એક કાગલ લખી રવાના થઈ ગયો છે શેઠજી તે મારો મિત્ર મારી દૃષ્ટીથી દૂર થયા પછી મારું હૃદય બહુ દુખી રહે છે મારી નિંદા અને સ્વાદમય પદાર્થ પરથી રૂચી તદ્દન કમતી થઈ ગઈ છે. અહો તે હવે મને ક્યારે મળશે શેઠ હું તેને શોધવા નીકળેલો છું રૂપાલીબા-ઈએ ગઈ કાલે ખુન થયાની વાત કરી તે સાંભલી મારી સધળી ધીરજ ચાલી ગઈ હતી. મારાં શરીરમાં કંપારી છૂટી હતી પણ આજે તમારી વાત સાંભલી મને કંઈજ ધીન આવે છે. શેઠ હવે તેનો જલદી પતો મેળવો તમે અહીંના માહેતગાર છતાં સુસ્તાઈ કેમ રાખો છો. ત્વરાથી તેનો તપાસ કરાવો પ્રભુ આપનું બલું કરશે કમળશી—વારૂ તેનો ખરેખરો તપાસ આ રૂપાલીબાઈ કરી આ-પશે શુભ કામની ખાતમીગાર તરીખેનો તેને કુલપાવર પ-રવાનો મળેલ છે. કમળશીએ રૂપાલીને કુલાવવા કહ્યું.

રૂપાલી—હા શેઠ હરકત નહીં દ્યો. આ ચાલી આ ઘડીએ હું તેની સવિતસર હકીત લાવી તમારી નજર આગળ રજુ કરું છું,

કમળશી—વારૂ જાઓ વેલાં વેલાં.

રૂપાલી તે બંનેને બેસારી ચાલી જેનેજેને પૂછવું હતું તેને પૂછી પતો મેળવ્યો અને એકદમ પાછી ઘેર આવી કમળશી તથા કેશવલાલને થયેથી ઈતીસુધી સર્વ હકીકત સંભલાવી તેઓએ સાંભળ્યું તથા બચ્ચો અને બાવલપુરને રસ્તે આશરે દશ વાગતે રવાના થયો. જાણી ખુશી થયા કમળશીએ રૂપાલીને યોગ્ય મહેતાણું દઈ કેશવલાલને પોતાને ઘેર આવવા આગ્રહ કર્યો બાવતું હતું ને વેદે કહ્યું કેશવલાલે બધી ખુશીથી તે કમુલ રાખ્યું અને રૂપાલીનું ઘર છોડી બંને કમળ-શીને ત્યાં આવ્યાં.

કેશવલાલને લઈ જાય છે તે જાણી રૂપાલીને માહું તો લાગ્યું પણ જાહેર કમળશીને દુઃખ મનવી શકી નહીં.

બંને જણ કમળશીના ઘર આગળ શી રીતે શોધવો તેના નવ નવા વિચારની પોત પોતાના મન સાથે જોડવણ કરવા લાગ્યા કાંઈને કશું સુઝતું નથી છેવટે કેશવલાલ બોલી ઉઠ્યો.

શેઠ આપણે માથે આવેલી આ કુદરતી ફરજિયાત મુસાફરીમાં આપ જેવા વૃદ્ધ માણસનું કામ નથી કારણ કે તેમાં મુખની આ-
શા જવલ્લેજ પણ સંકટ સરિતાઓ ઝાઝી ઓળંગવી પડે છે માટે
આપ અહીંજ રહો છું તેની પાછળ જઈ હું પ્રજ્ઞ કરશે તો મળી
આવશે હજુ આપણા આ પોતાના કેશીયર હીસાબ ચેક કરવાની
ચાલાકીનો શાખાશ અવાજ આપ્યો એ ઈશ્વરલાલને જીલ્લામાં હશે
તો તો ક્યાં છે તે જાનું રહી શકશે નહીં પણ લાંબી મુસાફરી
કરી ચુક્યો હશે તો મળવો મુશ્કેલ છે.

કમળશી—ભલે બાઈ તારા મતને ટેકા આપું છું પણ ચાલો
વખત થયો છે જમી લ્યો કેશવલાલ ત્યાં કમળશી જન્મ્યા બાદ
કેશવલાલે તેની છ દહાડાની મુખ દુઃખી વાત કમળશી પાસેથી
જાણી રજા માગી કમળશીએ કબુલ રાખી તેને જવા દા કહ્યું
તે મુજબ જુદાર કરી કેશવલાલ પત્ને ચાલી રવાને થયો.

તે પણ ખાનદાન નો છોકરો હતો. અને કંઈક કસાયેલ
શરિનો હતો. જેથી તેને ઝાઝી વિટંબનાઓ નહીં નડતો ધરિલ
ટાઇમો ભાવલપુરી આવી પહોંચ્યો.

ઈશ્વર ઇચ્છાએ કેશવલાલ જે વીંશીમાં દીનકર ઉતર્યો હતો
ત્યાંજ ઉતર્યો ત્યાંથી તેને ખબર મળ્યા કે આજથી ત્રણ દહાડા
પહેલાં તે અત્રે હતાં તથા ક્યાં ગયા તે હું જાણતો નથી પણ
તે મને મુંબઈ રેલવે ટાઇમ પૂછતા હતા. માટે મારા ધારવા મુજબ
તે સાહેબ મુંબઈ ગયા હશે.

આ સાંભલતાં કેશવલાલે તુર્ત પોતાનો રસામો. સંભાલ્યો અને
ટાઇમ થયો છે. તેમ જાણી વીંશી વાલાની આબાર સાથ રજા મા
ગી સ્ટેશન તરફ ગયો ત્યાંથી ટીકીટ લઈ તે ઉપડતી રેલવેમાં
એથી મુંબઈ જવા રવાને થયો.

રેલવે આઘસ કંટરાકંટર માનવંતા ગૃહસ્થ શેઠ આમદ જુન-
સભેયર બાદ અકસ્માત મિત્રનું મળવું.

નીચમાનુસાર રેલવે સ્ટેશન કરતી મધમાતી મુંબઈ નગરી
લગભગ આવી પહોંચી આન્ટરોડ સ્ટેશન આવ્યું ગાડીનો વેગ ધીમો
થયો સદરફ સ્ટેશને ઉતરનાર પેસેન્જર ઉતરી ચૂક્યા અડનાર લગ-
ભગ ચડી ચૂક્યા ડાહીની બારીઓને આવી દેવી શરૂ થઈ એટલામાં

સામી લાઈનનો સીમનલ પડ્યો કાલાબેથી નીકલેલ રેલવે સુસવાટ કરતી આ સ્ટેશને આવી પહોંચી.

પ્રભુ તાહરી ગતી અકલ છે તે મનુષ્ય રતો માત્ર જાણી શકતા નથી આવનાર રેલવેનો એક ડબ્બો આપણો કેશવલાલ એ ઠેલ. તેજ ગાડીના તે બેઠેલ ડબ્બા. સનમુખ આવી સ્થંભ્યો. કેશવલાલે સામા ડબ્બો બાળુ નજર ફેરવી. તો તેની ડ્રાઈએ એક પુરૂષ કંઈ છાતું વાંચતો જોવામાં આવ્યો. તેને જોઈ તેના હૃદયમાં હર્ષના ઉભરા આવવા માંડ્યા. પ્રેમનાં આંસુ તેના ચક્ષુમાંથી દડ દડ પડી તેના પહેરેલ વાસકુટને તથા ખમીશના ઘસ્ટી બાંધ કડક તથા પોલીશ થઈ તેજોમય બનેલ પ્લેટને ઢીસો કરી નાંખ્યો.

ખીસામાંથી રમાલ કાઢી આંસુ લોહીયાં અને તાલી પડી છીછકારી કરતાં સામાનું ધ્યાન તે તરફ ખેંચાયું અને તેણે કેશવલાલને પ્રેમ સહીત સલામ કરી. વાંચક સામે માણસ બીજો કોઈ નહીં પણ પ્રીય દીનકરજી હતો. તેણે હાથના છતા પ્રજાને પૂર્વ પશ્ચીમ ફેરવી ક્યાંથી ક્યાં જાઓ છો કેશવલાલને જણાવ્યું કેશવલાલે જરા નજદીક જઈ ઘેરથી લાં તમને શોધવાજી આમ જવામ દીધો અને તેને બેટવા. આમ તેમ બે બાનમાં ફરવા લાગ્યો પણ જઈ શકાય તેવું હતું નહીં. દીનકરે કહ્યું ભાઈ હું અમદાવાદ રોકાઈશ તમે આવતી કાલે લાં જરૂર આવજો તેમ કહ્યું કેશવલાલે કહ્યું વાર પણ એટલામાં તો સીટી પડી દીનકરે સલામ કરી કેશવલાલે સામી સલામ કરી બંને ગાડીએ પોત પોતાનું કામ શરૂ કર્યું કેશવલાલ નિરાશ થયો.

વાંચક દીનકર ગયેલ રેલવેમાં ક્યાંથી તે જણાવું છું.

પ્રકરણ ૧૫ મું.

દીનકર અમદાવાદના નવા મિત્ર ગોકલદાસને સલામ કરી મુંબઈ આવવા રવાને થયો ત્યાં આવ્યા બાદ તે એક શ્રીમાલીની વીસીમાં ઉતર્યો હતો અને તે દિવસે તો જમી ખાઈ થાકેલ હોવાથી ક્યાંક પશુ ફરવા હરવા નહી જતાં ત્યાંજ દિવસ તથા રાત્રી પડ્યો રહ્યો.

બીજે દહાડે ઉઠી સ્નાન કરી નિત્ય કર્મ કરી વખત થતાં બોબન કરી બહાર જવા નીકળ્યો મિસ્તર દીનકરને પુસ્તક વાચવાનો ધણો શોખ હતો. પશુ હાલ તેની પાસ કંઈ પુસ્તકો હતાં નહી વળી લાઈબ્રેરી તેમણે જોઈ હતી નહી માટે ન્યુસ વાંચવું તેમ તેમને લાગ્યું. વીસીમાંથી નીકળ્યા બાદ થોડી વાર થતાં પાઈ ધુનીપર આવ્યો. ત્યાંથી ફેરી વાલા પાસેથી એક મુંબઈ સમાચાર ખરીદી લીધું તે લઈ ચાલ્યો તેના વિચાર આવે કોટમાં ફરવા જવાનો હતો. તેથી તે ત્રાંમમાં બેઠો તેમણે કોલાબાની ટીકીટ લીધી ત્રાંમ. ચાલી જાય છે પોતે ચો તરફ દ્રષ્ટી ફેરવતો શહેર નિહાળી રહ્યો છે છેવટે ત્રાંમ. સરકલ તરફ આવી ત્યાં તેમણે ઉતરી પડવું બ્યાજખી માન્યું અને કોટની સુઈર મિલકતો તથા ઓરીસ જોતો ફરે છે છેવટે તેણે એક જગ્યાએ બેસી આરામ લેવો ધાર્યો કોટને નાકે પવિત્ર હોટેલમાં જઈ તેણે એક કશ ચાઈ પીધી પાન ખાઈ સામેના બગીચામાં બેસવા ધાર્યું અને ત્યાં જઈ બાંક પર બેઠો. નવરા બેસી રહેવા કરતાં તેને સાથેનું સમાચાર વાંચવું ઠીક લાગ્યું અને તે વાંચવું શરૂ કર્યું આમ તેમ ફેરવી તેના પ્રખેડ માંથી વાંચી નવ નવ હકીકતો જાણી છેવટે તેની નજર નોકરી શબ્દ લખેલ કુંપની પર પડી.

દીનકરે વિચાર કીધો વાહ નોકરી આપણે આ શહેરમાં પાસે ખેસો નહી હોવાથી સ્વતંત્ર વેપાર કરી શકીએ એવી આપણી હાલ શક્તિ નથી તેમ વળી બીજો કોઈ આધાર નથી જેથી હાલ ચાકરી કરવાની જરૂર છે ચાલ વાંચતો ખરો જે કંઈ સાધનની ચાકરી છે તેમ કહી વાંચવા લાગ્યો તો તેમાં પ્રથમજ નીચે મુજબ લખેલું જોયું. જોઈએ છે એક અંગ્રેજી જાણનાર બહાર ગામની

હોરીસ માટે રસીદ આપી શકે તેવો મહેતાજી પગાર રૂ ૨૫ સરાફ
બજાર બીમજી ટોપણની દુકાને મળ્યું.

દીનકરે બીજી ચાકરીની હકીકતો વાંચી પછી તેમાં તેને ઉ-
પર લખેલ રૂચી કરવા લાગી અને મનમાં ધાર્યું કે હીકે હમણાં
આ ચાકરી મલે તો કરવી પછી બહારગામ તે ક્યાં મોકલવા મા-
ગતા હશે ચાલ આ કામમાં વિલંબ કરવાની નથી એમ બોલી
સમાચારનાં પૃષ્ઠ ગોઠવી લઈ રસ્તે પડ્યો અને સરાફ બજાર ઉપરને
ઠેકાણે આવી પહોંચ્યો.

તો ત્યાં એક માણસ ગાદીપર તકીયાને અડોળીને બેઠો છે
એકાદ બે માણસ યુકોના પાનાં આમ તેમ ફેરવી રહ્યા છે તથા
એકના હાથમાં કંઈ રસીદ યુક જેવું હતું.

વાંચક ગાદીયે બિરાજેલો દીનકર કરવા માગતો શેઠ બીમજી
ટોપણ હતો બીજા તેમના મહેતા હતા.

તે વખત આ શહેરમાં સટો બેસબંધ પ્રસરી રહ્યો હતો.
આ શેઠ સટાનો એક દલાલ હતો તેણે આ ધંધામાં કર્મના યોગે
મજબૂજ પૈસો પેદા કરેલ હતો અને અમદાવાદ કલકતે વગેરે ઠેકાણે
તેની દુકાનો હતી દીનકરે આવી તેમને સંખ્યતાથી સલામ કરી
શેઠ તેને આવકાર આપતાં પૂછ્યું.

શેઠ કેમ.

દીનકર બીમજી ટોપણ આપનું નામ.

શેઠ—હા.

દીનકર—બહાર ગામ એટલે કયે ગામ મોકલવા માગો છો.

શેઠ—કલકતે.

દીનકર—શું કામ કરવાનું.

શેઠ—તમારે રહેવું છે !

દીનકર—હાજી

શેઠ—જો બાપ આપણે ધંધો સટાની દલાલી છે તેમાં તમોને
રસીદ આપવાનું કામ સોંપવામાં આવશે.

દીનકરે—તે કામ લક્ષમાં લીધું અને પોતાથી બનશે તેમ ધારી
રહેવું કયુલ રાખ્યું.

શેઠ—જુઓ બાપ આવતી કાલ તમારે અહીંથી વામતે દાખલ થવું અને અમારા કામથી સેજસાજ માહેતમાર થવું પછી સાંજની ગાડીમાં તમારે કલકતે જવા રવાને થવું પડશે.

દીનકર—વાર સાહેબ.

શેઠ—હીક છે ત્યારે તમારું નામ ઠેકાણું જણાવો.

દીનકરે પોતાનું નામ નિશાન જણાવ્યું અને સાહેબજી કહી પોતાને ઠેકાણે આવવા આજ્ઞાતો થયો.

દીનકર વીંછીમાં આવી લાગ્યો ત્યાં જરા આરામ લેતો બેઠો છે તેમાં તેને સાંભરી આવ્યું કે કાલે ચાકરીપર હાજર થવું છે પણ હજુ આપણી પાસ કપડાં નથી. ચાલ મારી પાસ હજુ થોડા પૈસા છે તેથી ખરીદુ એમ કહી મારકીટમાં આવી એક સાદો ઘોડો બેટો લીધો. હલકી કીમતનો રેસ મેકરને ત્યાંથી એક ડમલો લીધો અને પાછો પોતાને સ્થળે આવી જમી નીંદાદેવીને તાબે થયો.

પ્રાતઃકાળ થતાં ઉઠ્યો નીચમ સુજળ કરવાનાં કાર્ય કરી ટાઈમ થતાં જમ્યો અને પછી શેઠની દુકાને ગયો ત્યાંના કામથી માહેતમાર થયો. એટલે શેઠે તેને જમી તૈયાર થઈ આવવા રરમાવ્યું.

દીનકર વીંછીમાં આવી જમી તેના પૈસા ચુકાવી કપડાં લઈ શેઠની દુકાને હાજર થયો શેઠે તેને ટીકીટના પૈસા આપ્યા તથા પોતાની કલકતાની દુકાનના મુનીમપર ચાર્જ સોંપવા પત્ર લખી આપ્યો.

તે લઈ શેઠને સલામ બરી દીનકર ઑન્ટરોડના સ્ટેશનપર આવ્યો અને ટીકીટ લઈ ગાડીમાં બેઠો. ગાડી રવાના થઈ થોડી વાર થતાં મહાલક્ષ્મીનું સ્ટેશન આવ્યું ત્યાં તેને આગળ જણાવ્યા મુજબ કેશવલાલનો દુરથી મેળાપ થયો તેને અમદાવાદ મલબે કહી ગાડી ઉતારતા રવાને થયો.

પ્રકરણ ૧૬ મું.

બહાલા વાંચનાર હવે આપણે આપણી પાઠલી વાત યાદ કરીએ.

મધુમતીમાં રૂપચંદ શેઠે મોકલે જાસુસો કશો પત્તો લાવી શક્યા નહીં તેથી શેઠ પોતાની બૂલથી પસ્તાવો પામતા દિકરા જેવી દુર્લભ દેહના વિયોગથી હમેશા દુઃખમાં દિવસ નિરગમન કરવા લાગ્યા પણ પાસે પૈસો છે એમ માની અદરખાને સેજ હિંમતમાં રહેતા હતા. પણ પ્રભુને તે પણ અણગમતું હોવાથી તેના દિવસ દીન પ્રતીદીન નબળા આવવા લાગ્યા દુકાનમાં પારાવાર ખોટ ગયેલ જથ્થાદ જેથી તેમણે વેપાર સંકલ્પ્યો. લક્ષ્મી ચલીત છે વળી એક વિદ્વાને કહેલું છે કે લક્ષ્મી સ્થિર નભવતી ભરિક્તા ચરન્તિ તે એક જગ્યાએ રહેતી નથી. પણ ભરાયા હલવાયા કરે છે તેમ દીનકર જેવા નશીબદારનાં પમલાં તેના જીવનમાંથી દુર થવાથી તથા પાશરો નહીં હોવાથી તેની લક્ષ્મી જાંજવાના જળની માફક ડ્રાણુ જાણે ક્યાં અદ્રશ્ય થઈ ગઈ અને રૂપચંદ શેઠ ખેદાલ સ્થિતિમાં આવી પડ્યા. પ્રભુ નામે ત્યારે વિપત્તી નાંખવામાં બાકી રાખતો નથી. ગાડી થોડા વાડી વગેરે વેચી વેચી ખાવા લાગ્યા શું નશીબ બિચારી અમૃત આતું જાણી અતી દીલગીર રહેવા લાગી. એકતો પુત્રનો વિયોગ તેમાં વધી નિર્વાહની ચિન્તા પડી કહો હવે શું બાકી રહ્યું વેવાઈના ગામમાં વસતું અને આ સ્થિતિ તેને બહુ ખેદ યુક્ત લાગવા માંડી. નાતમાં જન્મવા જતું એક અને પોતાના અંગના દાગીના હતા ન હતા થઈ ગયા હોઈ તેને બરનાતમાં શરમ ભરેલું થઈ પડતું હતું. ઘણું ખરા આમંત્રણોતો તે બિચારી કબુલ રાખતી હતી નહીં. પણ કોઈ વખત નીરૂપાએ જવું પડતું ત્યારે તેને પારાવાર બળાપો થતો.

રૂપચંદ શેઠ જેકે સારી આખરવાલો ગણાતો હતો જેની મુશ્કેલી વાળપર વેપારીઓ હજારો રૂપિયાની ધીરધાર કરતા. તેજ શેઠની આ દશા આવવાથી વેપારીઓમાં માન ઓછું થવા સાથે તેની સાથની ધીરધાર તદન બંધ કરી ચુક્યા.

રૂપચંદશાહ શેઠ કહેવાતા હતાં તે હવે રૂપચંદ નામથી જાળખાવા લાગ્યા. જે શેઠ છીક ખાતા ત્યારે ક્ષમાક્ષમાં ઉચરાતું તે

અત્યારે કદી ઠેમ વાગતાં લયડી જાય તો તેને ટેકા દેવા કાષ આ-
વતું નથી જે ઘોડા માડીમાં બેસી શરતા તે અત્યારે પગે ચાલી
આમ નેમ ભટકવા માંડ્યા. શું સસિત બીન રોજગારે ઘોડો
વખત ટકુ ચાલ્યું પણ છેવટ ઉદર પુણાતું એકે સાધન રહ્યું નહી
જેથી આખર તેની એવી સ્થિતી આવી કે

ખખાપર લયણ હજાર વગેરેનો કાચજો લઈ હાથમાં તેલનું
ગબરૂ ભરી તેલ પસી કરવા ગામડામાં નીકળી તેના ઉપજતા પૈ-
સાથી પોતાનો નિર્વાહ ચલાવવા માંડ્યા તેની દીકરી લગ્ન લાયક
થવા આવી પણ શું ઉપાય આવા નિર્ધનને ત્યાં હવે કાણ માણું
લઈ આવે અરે દેવ જેણે મહેનતનું કાર્ય કરેલ નથી તેનાથી મહે-
નત થાય કે છેવટે રૂપચંદથી આવી પગે ચાલી મજલો કરવાની
ગામડીઆ જૂથા સરીખા માણસોને સમજાવવાની વગેરે મહેનત
રૂપચંદથી બની ચકી નહી અંતે તે ધંધો તેમને પડતો મૂક્યો
જોઈએ. સંસાર સુખ તેને એક સ્વપ્ના તુલ્ય થયું નવ નવા સ્થિતી
સખધી તથા પુત્ર સખધી વિચારે તેના મગજને ખોટો કરી નાંખ્યો
વિચારવાયું થઈ ગયું આખર ઠંઠારીયાનું બિઝટ દર્દ તેને લાગું
પડ્યું ભોટ જેવો બની ગયો ગામમાં નીકલે ત્યારે વિચારમાં જેમ-
નો તેમ લવારી કરે અને જોલે શલાણાની હુડી સ્વીકારી પેલાને
હાજર રૂપઆ આપ્યા મહેતાજી મેલ બાંધ કીધો દુકાન વધાવો.

વલી વચ્ચે દીનકર ક્યાં મુંબઈ વિલાયત આફ્રિકા નાના આ-
ગ્યો જમ્યો આમ જોલતો વલી તેમાં ચાલુ સ્થિતીનું લગાર બયાન
કરે હ્યો લીલું લશણ તેલ લેવું છે તેલ.

આમ લવતો શહેરમાં શરવા લાગ્યો સમજી માણસો તેના
દુખથી ખેદ સુક્ત થતા છોકરાંઓ ગમત કરતાં આવી દયા જનક
સ્થિતીના રૂપચંદ શેક હવેતો રૂપલા મેટ તરીકે ગામમાં તથા નાના
નાના છોકરાંઓમાં પ્રખ્યાત થઈ ચૂક્યા.

અરે દેવ શું ગજબ જળ ત્યાં સ્થળ ને સ્થળ ત્યાં જળ નિ-
ધનને ધનવાન અને ધનવાનને નીર્ધન હર્ષમાં શોક અને શોકમાં
હર્ષ વાંછવાને પુત્રવંતો અને સાત પુત્રવાલાને વાંછ્યો બનાવતાં
પ્રજા તાહરી નજર ફરે તો તું લાણુ માત્ર લાગવા દેતો નથી.

આ વાતની મણીને ખખર પડતાં તેમણે પોતાના બાપને કે

પોતાના સ્વસુરને ઘેર અનાજ વગેરે મોકલવા માંડ્યું. પણ માણસનું આપેલું કેટલી વખત ચાલે વિશ્વંભર દેતોજ પહોંચે એ હાથ વાંલાની મદદ કરી કામ આવતી નથી હજાર હસ્ત વાળો જે મક્કતમાં હોયતોજ સુખી રહેવાય છે. આવા રૂપચંદ શેઠના દુખી દહાડા ચાલ્યા જાય છે.

પ્રકરણ ૧૭ મું.

અને મણી બિચારી ઇશ્વર ભક્તિમાં દિવસ કાઢે છે નવનવાં જૂત ધારણ કરે છે. પણ યુવાવસ્થાને લીધે મદન તેને પીડીત કરે છે એક દિવસ તે પોતાના રૂપમાં ઉદાસ રહેરે બેસી છે. તેવામાં અકસ્માત તેને પોતાની એક સાહેલીના મેળાપ થયો વાંચનાર તે સાહેલી બીજી કોઈ નહીં પણ વીજળી હતી તેના ભગ્ન થઇ તે થોડા વખત પહેલાં સાસરે ગયેલ હતી તે હવે પીયર આવેતાં પોતાની વહાલી બેનપણીને મળવા આવી હતી તેને જોઇ મણીએ આદર સતકારથી બેસારી તેના સાસર વાલના ક્ષેમકુશળ સમાચાર પૂછ્યા વિજળીએ તે સવિતસર કહ્યા બાદ મણીની આ સ્થિતી જોઇ દીલગીર થવા સાથે બોલી બિડી.

રાગ આધવલના મહીના.

વીજળી—કેમ બેની તું આજ દીસે ઉદાસમાં,
તું દીલ પગટયો શાને કાજે શોકજે;
શરિર સુકાઈ બેની તાહરું કાં ગયું,
છુપાઈ ક્યાં તું કાન્તી થોકે થોકજે. (૧)
વાત કર તું વહાલી મારી બેનડી,
એવું શું દુઃખ સજની તમ દીલમાંહી જો;
વદન કામળ કરમાયેલું કાં દીસે,
કમ ચિન્તા પેડી છે તું ઘટમાંહીજો. (૨)

મણી—સાંભલ સૈયર વાત કહું મુજ દુઃખની,
વિયોગી મારો નાવલીયો પરદેશજો;
હું અભાગણીને મૂકી અજગો થયો,
શું કહું મુજ જોખન બાળે વેશજો. (૩)

- પરણી ગઈ સાસરીયે હું મારેસથી,
મમનાયે ધરાવ્યો અદી કા પ્યારજો;
શયન ગૃહમાં સાથે સુતાં બેનડી,
તે દીન શીરપર કાલ ફર્યો તેવારજો. (૪)
- નાગણુ મારા નાવલોયાના ચરણપર,
ડંસ કરીને દોડી તે તતકાળજો;
હાય બોલતા બગ્યાં પ્રીતમ તે સમે,
બગ્યાં બગ્યાં મેં જોયું તેવારજો. (૫)
- વેરણુ મારા કથ તણી મેનીરથી,
સાસુ સસરો આવ્યો તેણી વારજો;
હિંમત રાખી બાર કને દોડી જઈ,
દાખલ કીધાં અંદર બોલી દારજો. (૬)
- મમરાતે દહયે તેઓ બિભા રહ્યાં,
સસરો ચામ્યા ઔષધ લેવા કાળજો;
પુન્ય પ્રતાપે કંગાલી મળી ગયો,
આવી તેણે ઉઠાડ્યા શિરતાળજો. (૭)
- હર્ષ હાસ્યમાં દીન ગાળવા લાગીયાં,
ચોડે દહાડે તે સુખ રહ્યું ત્યાંહીજો;
તેહું આવ્યું મુજ પીયરથી તે સમે,
મુજને તેડી લાબ્યા સૈયર આંહીજો. (૮)
- પતી માહરા પ્રેમે ઘેલા થયા હતા,
તેથી ધંધો સૂઝ્યો નહી તલબારજો;
સસરે મારે ગુસ્સાથી કાંઈ કહ્યું,
સહન તેથી થયું નહી તે વારજો. (૯)
- તેથી ઊડ્યો દેશ ઊડ્યું ગામને,
ઊડ્યાં માત પીતાને નાની બેનજો;
હું અજાણને ઊડીને ચામ્યા ગયા,
સખી મુજને પડે નહીં ક્યાંક ચેનજો. (૧૦)
- ક્યાં ગયાને ક્યાં છે તે પતો નથી,
સુખી કે દુખી ક્યાં હશે મમ કંથજો;
એ દુઃખે દુખળી પડી છું બેનડી,

- પીયુએલી ધો પરદેશોનો પંથજો. (૧૧)
 જોખન માહરું તથા જમ મમ જોનડી,
 વિખરાઈ પડે છે સજની મારા કેશજો;
 આલુપણ અંગોનાં સખી મુજને દમે,
 શણગાર જીનો ગમે નહીં લવલેશજો. (૧૨)
 શયનગૃહ સમશાન સરીખું માસતું,
 નિદ્રા વેરણુ આવે નહીં મમ માસજો;
 પિયુનો વેવાધ્યો માહરા મન વિષે,
 આલે ચતુરા શૃંગારી મા માસજો. (૧૩)
 કામ બાણ મારી રહ્યા મમત ન વિષે,
 માફ મનડું યાકુળ વ્યાકુળ થાય જો;
 છત્રી પલંગ ચિતા સુરિખો લાગ તો,
 જો છે તેમાં બળ બડ મારી કાયજો. (૧૪)
 કરવું શું ધીરજ હવે રહેતી નથી,
 શાન્તી કરવાનો નથી રહ્યો ઉપાયજો;
 પીયુ ક્યાં વસીયા તમોને કાં ગમે,
 આવો જલદી ઓલવો મારી લાહ જો. (૧૫)
 સખી ચોળ જેવી આંગળીયો મુજ દીસતી,
 સાયલ મારા કદલી કેરા સ્થંભજો;
 સ્તન મારા ઉર ઉપર અધર રહી,
 ગીરી શીખરની સામે કરતાં દંભજો. (૧૬)
 માલ શુલાખી ઝાંખા મારા થઇ પડ્યા,
 દાંતે છોડ્યો દાડમ કળીનો વેશજો;
 મદ્રે છોડ્યું લલાટ કાંતી કમતી થઇ,
 મુખ હાસ્યે છોડ્યો પતીની સાથે દેશજો. (૧૭)
 ચોટલો મારો નાગણીને શરમાવતો,
 મુગધમય અરકોથી રહી બરપુર જો;
 તેની સ્થિતીમાં ઉથલ પાથલ થઇ પડી,
 નિરપરાધીનું નાહક ધટીયું નુરજો. (૧૮)
 ચક્ષુ મારાં મૃગલીને બર બાવતા,
 માગતા નિત્ય મારી પાસે મેંશજો;

નિતંબ મારા ગોળ ગોળાઇ છોડીને,
વરવો નહીં બેઠા બૂડો વેશજો. (૧૯)

અરે સખીએ દુઃખે ધિરજ કેમ ધરું,
કુલે પહું કે વિધ ખાઉં આ વારજો;
પ્રભુ કૃપાકર કામની બહુ દુઃખી થઈ.
મેળવ મારો ભવ તણો ભરથારજો. (૨૦)

વીજલી—એન ઈશ્વરના ઘર આગળ કોઇનો ઉપાસ નથી હશે
મને આ સાંભળી બહુ દીલગીરી પેદા થાય છે પણ કંઈ
નહીં ધિરજ રાખો. સૌ સારાં વાનાં યશે કાલે સવારે તા-
હરો પતી ઘેર આવશે. અને એવા બહોશ માણસ ક્યાંક
દુઃખી હોય નહીં ગમે ત્યાં પણ. સુખી હશે પણ એટલું
કે તે ક્યાં છે અને શું કરે છે તે આપણને જણાવતા
નથી. તે તેની ભૂલ ગણાય ધીરજના રાજ હમેશાં સારાં
આવે છે માટે શાંતી રાખી પ્રભુપર આધાર રાખી તે
જે કરે તે સારા માટે તેમ મણી તેના સ્મરણમાં ચિત્ત
લગાડી ભક્તિભય બનો એટલે તે નિરંજન નિરાકાર પ્રભુ
જેને આખા વિશ્વની ચિંતા છે તે સર્વ સાફ કરશે.

મણી—વાર

વીજલીએ મનમાં વિચાર્યું કે આ પ્રેમ ઘેલી પતી વિરોજ
ગાંડી ઘેલી બની મઈ છે માટે હવે તેને નવનવાં પુસ્તકો વાંચવાં
વગેરે કામોમાં જેમ તેના હાલના ચાલુ વિચાર બંધ થાય તે રસ્તે
સેવાની પુરી જરૂર છે એટલું વિચારી વખત થવાથી પોતાની બે-
નપણીની રજા માંગી ઘેર ગઈ વખત થતાં જમી તુર્ત એકાદ જે
પુસ્તક લઈ મણી ઘેર આવી અને કહેવા લાગી એન જુઓ તો
આ પુસ્તકમાં બિચારી એક અબલાને પોતાનું શિયલ સાચવવા
વીટંબનાઓ વેઠવી પડી છે. અને તેના પતીને કેવાં કેવાં સંકટો
પડ્યા વગેરેનું બિયાન સાફ લખેલ છે.

મણીએ તે જોયું અને હાથમાં લઈ એકા જે ૫૪ વાંચ્યાં તે
તેને રૂચીકર લાગવાથી તેણે તે પુસ્તક વાંચવું શરૂ કર્યું પછી તો
તેને ટેવ પડવા લાગી આખર તે નીતી વગેરેનાં સારાં સારાં પુ-
સ્તકો વાંચવામાંજ તેનો વખત ગાળવા લાગી અને તેમાંથી દુર-

સદ મેળવી વીજલી સાથ દેવ દરશન કરવા સાંજની જતી એટલે તેનો મગજ જરા જરા શાંત થયો. વિજલીના સદવાસથી તેના દિવસ જલદી નીર ગમન થવા લાગ્યા. પણ દુઃખમાં દુઃખ થોડા દહાડાં તેમ ચાલ્યું.

એટલામાં તેના પતીનો બુનો દુસ્મન પાછો તાજો થયો તે પોતાના પેરીનું વેર લેવા તપાસ કરવા લાગ્યો પણ તે નાશી ગયો. જાણી તેની દાજ તેની ઘેરીપર ઉતારવી ધારી તથા તે અતી ખુબસુરત છે એમ જાણી આ કામાંધ પુરૂષ તેની પછાડી પછાડી બમવા લાગ્યો અને કોઇ ઉપાયે કસાવી તેને પોતાના પંખમાં લેવા ધારવા લાગ્યો.

વાંચકશ્રદ્ધ તે દુસ્મન બીજે કોઈ નહી પણ આગલ આવી ગયેલો જેને દીનકરે તારાયંદુનું ખુન કરાવનાર તરીખેની કાર્ટમાં સળ કરાવી હતી તે મિસ્તર કરમચંદ હતો.

કરમચંદ પોતાના કર્મનાં ફળ આખી કેદખાનામાંથી હવે શરૂ થવા પામ્યો હતો. પણ પડી દેવ સુધરવી મુશ્કેલ. શરી તેણે આવાં નીચ કર્મ આરંભવા શરૂ કર્યાં.

તે નીચ દુઃખી અખળા મણીની પછાડી પછાડી ફરે અપશબ્દ બોલે અને વખત મળે નેનકટાક્ષ કરે.

ખાન દાન મણી તે સંવળું જાણતા છતાં પણ કુળવાન સ્ત્રી એવા નીચને કશો જવાબ આપતી નથી તેમ મણી પોતાને રસ્તે ચાલી જાય અને ચાલી આવે.

કરમચંદ પોતાના કરેલ અણુસારાનો કંઈ જવાબ ન મળે ત્યારે મનમાં સમજતો કે આપણાપર કંઈક પ્રીતી છે ખરી નહીતો માણો દેત. આવું જાણી વધારે વધારે બદ્દેલી વર્તણૂકે વર્તવા લાગ્યો મણી મનમાં સમજે કે આ નીચ માફ થીયલ ભંગ કરવા ધારે છે. પણ કંઈ નહી એવા નીચથી શું ખનવાનું છે. આમ ધારી પછી તેનાથી ખીતી ચાલતી આખર કરમચંદ તે નીકલે ત્યારે તેની નજદીક નજદીક ચાલવા લાગ્યો. મણીએ જાણ્યું કે આ દેવાનને હવે દમ દીધા વગર આપણો કોડો છોડે તેમ નથી જોઈ એક દહાડો તે વીજલી સાથ દરશને જતી હતી ત્યાં આ નીચ રાષ્ટ્રમજેષ્ઠ આવી ચડ્યો.

(૧૦૯)

રસ્તામાં કોઈ ચોથું છે નહીં. એમ જાણી તેણે મણી તરફ નજર કરી કહેવા માંડ્યું.

કરમચંદ—કેમ છો પ્રીયમણી આ ફાંકડો તાહરીપર ત્રણા દહાડાથી આફ્રિન શીદા છે. તાહરી પ્રીતી મેળવવાં તલસી રહ્યો છે. તોપણ તું કશો જવાબ દેતી નથી તે ઠીક મણાય.

મણી—આ સાંભલી પહેલાં જરા નરમાશથી બોલી બાઈ તમે તમારે રસ્તે ચાલ્યા જાઓ હું તમારું નામ લેતી નથી ને વચમાં પીન બોલાવે આ માટે બોલો છો.

કરમચંદ—તે પ્રીય એમ કેમ બોલો છો.

મણી—તપી જમને મુરખના સરદાર પ્રીયકાને કહે છે હું તો તાહરીમાની જણી બેન સમાન છું.

કરમચંદ—અરે વહાલી ગુસ્સો કેમ લાવો છો.

મણી—રે નીચ જરા પ્રભુજનો ઉર રાખ વમર વિચાર્યો શબ્દ કાઢતાં જરા શરમા, પરબીને વહાલી કેતાં તાહરી જીભ તુટી કેમ પડતી નથી.

કરમચંદ—તેમાં વળી જીભ શું તુટે પ્રીતમાં પ્રભુ સમરાય નહીં.

મણી—ગદા પ્રભુને નહીં સંભાર તો તને તે જરૂર તાહરાં નીચ કર્મનો બદલો આપશે જ અહીંથી વેગળા ખસ તાહરું કુકમો મોં મને ન બતાવ નહીં તો હમણાં વિશેષ સાંભલીશ.

કરમચંદ—એમ છે ત્યારે હવે જાણે

મણી—સ્વતંત્ર મીજાને એમ એટલે લુચ્ચા શું કોઈને હાવે છે તારી નાગાધથી શું કોઈ કરી જવાનું જાણે કરીને કુતરા તાહરાથી શું થવાનું છે ?

આ સાંભલી વીજલી કોધે બરાધ ગધ તેનાં રૂવે રૂવે શૂરાં તન પ્રગટી ઉઠ્યું થર થર થવા લાગી અને બોલી.

મારાં રોયા કાણના બાંખ્યા તાહરાં ઉભે હાથે છાજ્યાં લડં મારી બેન એમ કેછે કે હવે તારું આવી બન્યું યાદ રાખ મારા કાકાને કહેવા દે માહરા પીટયા હજી કાલે સવારે કંદખાનામાંથી સડી સડીને તાહરા બાપદાદાને પુન્યે જીવતો રહી ઘેર આજ્યો તોપણ હજી

શરમ વધી નહીં. આટલું બોલે છે એટલામાંતો કરમચંદ હીક કહી બીકબેર ચાલતી પકડી ગયો. ઘેર જઈ વિચાર કરવા લાગ્યો. અને બોલવા લાગ્યો. રાંડે ગાળો દીધી કંઈ નહીં જોડું ક્રમ જોઈ એ મારા હાથમાં આવતી નથી એમ કહી ક્યે રસ્તે ફસાવવી તે વિચારમાં પડ્યો. મણી તથા વીજલી ઘેર આવી તેઓએ બીચારીઓએ કશી તેમના માખાપને વાત પણ કરી નહીં. જેથી કરમચંદને કશી હરકત નહીં નડતાં તેણે પોતાનું કરતવ્ય શરૂ રાખ્યું.

પ્રકરણ ૧૮ મું.

કેશવલાલ મુંબઈ ઉતર્યો અને તેના મનમાં આવ્યું કે બપોરે રાતની રાત પડી રહી. સવારની શરૂત ગાડીમાં હું તેની પગવાંડે જઈશ અને કહ્યા મુજબ તે અમદાવાદ રોકાશે જેથી ત્યાં મલીશ.

પણ પ્રજા તાહરી ગતી મહન છે કેશવલાલ તથા તેની સાથે ઉતરનાર પેસેન્જરોને રોકાવાનું રોકાવા શરૂ થયું.

વાયક વર્ગ રોકાવાનું કારણ માત્ર એટલુંજ કે હાલ અહાર ગામડે પ્લેગ ચાલી રહ્યો હતો જેથી માણસોની નાડો તપાસી ગામમાં પેસવા દેવાં એવો કુકમ બહાર પડી ચુક્યો હતો અને તેને અમલમાં પણ લાવી ચુક્યા હતાં.

મહેરબાન દાકતર સાહેબ નાડો તપાસવા આવ્યા અને તપાસી માણસોને એક પછી એક રજા આપવા માંડ્યા કેશવલાલની તબીયત હવા ફેરે કંઈક નરમ જણાઈ જેથી તે તપાસ થયો તેને કારનટાઈનમાં લઈ જવામાં આવ્યો અને અઠવાડિયા પછી તબીયત સુધરે તો જવા દેવો એવો કુકમ થયો. કેશવલાલના આવું જાણી હાંજળ મગડી ગયા અને મનમાં મહાતર્ક વિતર્ક થવા લાગ્યા અરે પ્રજા મિત્ર મળ્યો મેલાપ થાત તેમાં વધી આ શું મનજ એમ ધારી તે ખાતે નીમાયલા અધીકારીઓને તેણે આજ્ઞા આપવા માંડી અને છોડી મૂકવા માગણી કરવા લાગ્યો.

પણ પૂર્ણ ચોક્કસાઈને લીધે તેની તે સધળા ધારણા નિષ્ફળ નીવડી અને તેને કારનટાઈનમાંજ પડ્યું રહેવું ચોક્કસ થયું અને

તેણે મનમાં ધાયું કે અરે મિત્ર વાહ પ્રભુ હવે તો મારા મિત્રના દર્શન મને હવે દુર્લભ થશે.

માહરો હવે એકે ઉપાય રહ્યા નહી. ઠીક અને તે ખરી આમ ખારી ત્યાં રહ્યો.

મુદત પુરી થઇ તખીયત સુધરી લાંથી મુક્ત થયો. પણ દી-નકર આજ સુધી અમદાવાદ હશે નહી એમ ધારી ગામમાં ગયો. અને પોતાના એક જાત ભાઇને ત્યાં ઉતર્યો અને દીનકર ક્યાં ઉતર્યો હતો તથા અહીંથી કયે ગામ જવા રવાના થયો. તે જાણવા તેણે તપાસ ચલાવી.

થોડા દહાડા ફર્યો પૂછપરછ કરી પણ એવા મોટા મંજવર શહેરમાં તેનો પત્તો મળે ખરો અતે નિરાશ થયો તેની મહેનત તથા મધ આખર તેણે દેશાવરોમાં તપાસ કરવા નીકળી જવું ધાયું અને ત્યાંથી રવાને થયો.

અમદાવાદ જોઈું પણ ગોઠલદાસને તે મળ્યો નહી. લાંથી ચાલી વિરમગામ વડોદરા વગેરે શહેરો બટકયો. પણ તેનું કશું વળ્યું નહી;

કેશવલાલને નાનપણથી સારંગીનો સારો શોખ હતો. વધી તે સારંગી સરસ બજાવી જાણતો હતો. તેથી તેમણે એક શહેર-માંથી એક સુંદર સારંગી ખરીદી તે લઇ હવે નાના મોટાં સધલાં ગામ જોવાં અને ફરવું, એમ ધારી હાથમાં સારંગી ગૂદી એક શહેરમાં આવ્યો.

કેશવલાલ આવ્યો તે શહેર રહેવા લાયક તથા રમણીય હતું કેશવલાલને ત્યાં રહેવાનું મન થયું એક મેડી તેમણે બાડે રાખી રહ્યો. આખો દહાડો અને કેટલોક રાત્રીનો ભાગ પણ તે પોતાનો વખત મિત્ર વિરહનાં તથા નવ નવા ગાયનો ગાવામાંજ કાઢતો. કે-શવલાલનું ગાવું બજાવવું આખા શહેરને પ્રીય થઇ પાડ્યું અને તે માત્ર રાજદરબાર સુધી પહોંચી.

એક દિવસ કેશવલાલ મેડીની રસ્તાપરની ખારીમાં બેઠો બેઠો મધુ વિનાની વીખર મધ જોડી.

આ ગાયન સુંદર સ્વરે ગાઇ રહ્યો છે. રસ્તાપર તે શ્રવણ ક

રૂપા માણસોની ઠઠ મળી રહી છે. એવામાં તે ગામના રાજાનું ત્યાંથી નીકળવું બન્યું તેણે પોતાની ગાડીમાંથી ઉપલા ગાયનનું કેશવલાલના મુખથી નીકળતું એક ચરણ સાંભળ્યું તે તેને અતી પ્રીય લાગ્યું. અને જાણ્યું કે આપણા ગામમાં આ કોઈ મુસાફર આવેલ છે તે સારંગી સરસ બજાવી જાણે છે તથા ગાયન કલામાં ઉસ્તાદ છે.

આ રાજા સોખીન હતો. તેણે એક દિવસ પોતાની કચેરીમાં એક નાયકાને નાય કરવા બોલાવેલ હતી તે નાયકાનું નામ તારા હતું તારા માધ તથા નાચી સાફ જાણતી હતી. પણ તેની સાથે વાજાનવાલો હતો નહીં માટે તેણે રાજા પાસે તેની માંગણી કરી

રાજાપાસે આ વખત સારો વગાડનાર હતો નહીં. તેથી તે વિચારમાં પડ્યો. એટલામાં તેને કેશવલાલ સાંભરી આવ્યો તેણે તુર્ત એક સિપાઈ તેને બોલાવવા મોકલ્યો તે સિપાઈ કેશવલાલની મેડીએ આવી કહેવા લાગ્યો;

સિપાઈ—ઉદર કોઈ બંજને વાલા રહેતા હય.

કેશવલાલ—હા મીયાસાખ તુમેરે ઇસકા કયા કામ હે

સિપાઈ—મસ્તુ રાજા સાખ બોલાતે હે

કેશવલાલ—મનમાં વહી રાજા સાહેબને આપણું શું કામ પડ્યું.

અરે વહી કોઈ સંકટ આવ્યું કે શું એમ બોલી પૂછવા લાગ્યો. મીયા સાખ રાજાકુ અમેરા કયા કામ હે

સિપાઈ—સાખ ઉદર એક તારા નાયકાહે રાજા સાહેબે ઇસકું મુજરી કરનેકુ બોલાઈ હય ઇસ્મે તુ મેરે સરિખે અચ્છે બંજને વાલેકી જરૂર હય

કેશવલાલ—નાયકાકે મુજરેમે અમેરે સરીખે બંજનેકી જરૂર હયકયું

સિપાઈ—હા સાખ

કેશવલાલ—મનમાં હું સારંગી બજાવી જાણ્યું. તેથી તેને લીધે બીજાને ખુશી કરવા તથા ખુશી થવું તે માફ કામ છે પણ નાયકાના મજરામાં તેની સામે હું મારી સારંગી બજાવું તે ઠીક નહીં એમ બોલી સિપાઈને કહ્યું રાજા સાખકુ બોલો કે બંજને વાલાઉદર આનેકુ મંગતા નહીં

સિપાઈ—મનમાં વાહ જોખી કાઢ મિજસી આદમી હય. આમ
બોલી અછા કહી ચાલતો થયો. કચેરીમાં આવી પહોંચ્યો.

તો અહીં ઘણાજ દાંડમાંઠથી વચ્ચાલંકારોથી ભપકાળું બનેલી
તારા આવી લાગી હતી. રાજ તેને જોઈ તુંડ તુંડ થઈ ગયો
હતો. અને નવો સારંગી વાજો ક્યારે આવે અને જલદી નાટારામ
ચાય તેમ વાટ જોતો બેઠો છે એટલામાં સિપાઈ આવ્યો તેને રા-
જાએ પૂછ્યું.

રાજા—કેમ મીયાં સારંગી વાજા કીદર હે ?

સિપાઈ—સાખ ઓ ઉદર આનેકુ મંગતા નહી.

રાજા—કેમ વાઝ

સિપાઈ—ખુદાકું માલુમ અમ કયા જાને

રાજા—જાઓ ફરી પૂછી કે તમને આવતાં શું બાદ છે.

સિપાઈ—અચ્છા સાખ આમ કહી ફરી કેશવલાલ કને આવ્યો
અને કહ્યું સાખ રાજ સાખ સાખ બોલતા હય કે તુરેકું
આનેકુ કયા બાદ હય.

કેશવલાલ—નાયકા કે સુજરે મેં અમ સારંગી બજતા નહી હય.

સિપાઈએ ઉપરનું વચન આવી રાજાને કહ્યું રાજાએ જાણ્યું
કે આ કાઢ જેવો તેવો નથી. અને ટેકવાન લાગે છે એમ ધારી
પ્રધાનને કહ્યું પ્રધાનજી આ કાઈ ખાનદાન લાગે છે કેમ.

પ્રધાન—હાજી હશે.

એટલામાં મિથ્યાભિમાની તારા જે પોતાને નાય ગાન
કરવા અધિરી બની રહી હતી તે બોલી રાજાજી આપ બૂલો છે.
ખાનદાન શું હોય બજાવી નહી જાણતો હોય જેથી નહી આવ-
વાનું આ માંડે ખાનું મુકે છે તેણે માંડે નામ સાંભળ્યું હશે ત્યારથી
તેનાં પોતીયાં ઢીલા થઈ ગયાં હશે વધી મારી સામે એવો કાચો
પોચો બજવા વાલો ચાલે નહીં તેને લીધેજ આવ્યા પછી ન
ચાલ્યું અને અપમાન પામી પાછું જવું તે કરતાં ન આવવુંજ તેણે
હત્તમ માન્યું.

આ સાંભળી રાજાએ પ્રધાન સાચું જોયું અને પૂછ્યું કેમ
પ્રધાનજી તમને કેમ લાગે છે એમ હશે. મને તો શરસ લાગે છે.

એમ હશે મને તો સરસ લાગે છે.

પ્રધાન—સાહેબ મારાથી તેની પરિક્ષા કર્યા વગર કેમ કહી શકાય
પ્રધાને નીપક્ષપાતપણે કહ્યું.

રાજા—ત્યારે પરિક્ષા કરવી કેમ.

પ્રધાન—જેવી આપની મરજી.

રાજા—ઠીક છે ત્યારે તમે જાઓ અને તેને આગ્રહથી બો-
લાવી લાવો.

પ્રધાનજી બહુ સારું સાહેબ કહી કેશવલાલને બોલાવવા આ-
લ્યા. થોડીવારમાં કેશવલાલની મેડી નીચે બે ઘોડાની ફટીન ખડી
થઈ સિપાઈએ એકઠમ ઉપર જઈ પ્રધાનજી આવ્યા છે તેમ કહ્યું
જેથી કેશવલાલ ઉભો થઈ તેની સામે ચાલ્યો. આપી શકાય તે-
ટલું માન આમી પોતાની રિયતીના પ્રમાણનું હાજર બિહાનું બિ-
હવી આપ્યું અને પ્રધાનજીને બેસાર્યા પછી બોલ્યો.

સાહેબ મહેરબાન હું રંક સેવકને ઘેર આપ આજ જાતે
પધાર્યા તે ખાતર હું આપને પુણ્ય આભારી બનું છું બોલો સા-
હેબ આપ ક્યાણુ સરદારને હું સેવકનું શું કામ પડ્યું.

પ્રધાન—આપને રાજાએ બોલાવવા બે વખત સિપાઈ મોકલ્યો.

હતાં નહીં આવ્યા જેથી મારે જાતે આવવું પડ્યું છે
માટે ચાલો તેમાં શું હરકત છે કર્યા નાચ તમે કરવાના
છો સુખેથી માન સહિત મારી સાથે ચાલો. કેશવલાલથી
હવે શરમમાં ના કહી શકાઈ નહીં. લાચારીથી પ્રધાન
સાથ જવા તૈયાર થવું પડ્યું.

કેશવલાલને પહેલેથીજ કપડાંપર સારો શોખ હતો તેમાં વધી
આજતો રાજ્ય દરબારમાં જવું હતું તેથી તેણે સમયાનુસાર ઠાઠ
માર્ગે તેણે છુટ તથા રોટાફાન ધારણ કરી લીધાં હતાં સરસ તેજે
મય ધોતીયું સફાઈથી પહેરી લીધું હતું તેની પછવાડેની પાટલી
અબંગ તથા અંદર કરચલી રહીત હતી. ગંજાકાકપર સુંદર ગ્લેઝીંગ
શર્ટ અને તેપર વાસકુટ પહેર્યું હતું તે વાસકુટનાં છાતીપરના
ડાબી બાજુના ખીસામાં એક સુંદર ચાંદીનું ઉંચામેઠરનું ઘડીવાલ
ધાલ્યું હતું. વાસકુટપર સુંદર ડગલો પહેરી લીધો હતો. સખ્યતાથી

તેનાં બઠન બંધ કીધાં હતાં ગભામાં કલર પહેર્યો હતો. માયાની બાબરીને અતર નાંખી ઓળેલ હતી તેથી તે કપાલપર દોઢેક ઈંચ ઉંચી રહી નીચમમાં કમતી ચતી ચતી ડાખી બાળુના લમણાપર ઢળી ગઈ હતી તેનો દેખાવ આખેહુબ ખુબ સુરત લાગતો હતો. અને જાણે કેશવલાલના માયાના તાળવાને હાથ કરવા નાગે ફેણ ધરી રાખી. હોય તેવું લાગતું હતું. તેપર જરીની ચકચકીત ટાપી પહેરેલી હતી તેનો દેખાવ જાણે નાગના માથાપર મણી હોય તેમ કેશવલાલની બાબરીપર જળકી રહી હતી. કપાળમાં નાગુક ચાંડેલો કીધેલો હતો છતાં મટા શોખીન કે શું એ આંખમાં સોયડું ધાણ્યું. હતું તેથી તે મૃગ ચક્ષુ સમાન લાગતી હતી. ઓછામાં પૂરું વલી બાધશ્રી તેપર ચક્ષમાં ચડાવતાં ભૂલ્યા હતા નહીં. મૂંઝતાવા લને નીચમમાં ગોઠવ્યા હતા. તાંબુલ આવી હોજ તથા જીલને ઘેરાં ગુલાખી બનાવ્યા હતા. જમણા હાથની ટચલી આંગળીમાં કંઈક ઓછી કીમતની પથ્થુ ખુબ સુરત વીટી હતી.

કેશવલાલ—ઉપર સુજળનો બપોડો મારી પ્રધાન સાથે ગાડીમાં બેસી પોતાની સારંગી લઈ ચાલતો થયો થોડીવારમાં દરબારમાં આવી લાગ્યા ત્યાં તેને સારંગ માન થળ્યું પ્રધાન સહિત ફાંકડો કે શુ કચેરીમાં દાખલ થયો. તો ત્યાં સર્વ નવા સારંગી વાલાની વરસાદની પેટે રાહ જોઈ રહ્યાં હતાં તે સર્વ કેશવલાલની મુખ મુગ્ર તથા ચાપાલ્યતા જોઈ જ રહ્યા. રાજાએ ઠીક માન આપ્યું.

તારાએ કેશવલાલ સામું જોયું અને તેને છટાથી સલામ કરી કહ્યું આએ મારા ઉસ્તાદ કેશવલાલે તે સાંભળ્યું જોયું પથ્થુ તેનો બિલકુલ પ્રતી ઉતર નહીં આપતાં ઉલટો કરડે ચહેરે પ્રધાન સાથ આગલ કચેરીમાં વધ્યો રાજા પ્રધાન તથા ખીજા અમીર ઉમરાઓ નાયકાનો પ્રતી ઉતર કેમ નહીં આપ્યો તેનાં વિચારમાં ગુંચાયા છેવટે તેઓને એમ લાગ્યું કે ફાંબી છે તેથી તેણે નાયકાને તુચ્છ ગણી પોતાના અભિમાનમાં ચાલ્યો ગયો છે.

હાર બાદ રાજાએ તેને એક સુંદર બિઝાને બેસવા કહ્યું ત્યાં કેશવલાલ બેઠો. તારાને પથ્થુ સર્વની પેટે વિચાર થયો અને પોતાના અપમાનને માટે કેશવલાલ પર અંદર ખાને ગુસ્સે થઈ પથ્થુ હાલ નહીં બોલવું અને પછી તેનો ઘાટ થીડીશું એમ મનમાં લાવી

રાજા સામું જોઈ નથી પોતાનું કામ શરૂ કરવા રાજા માગી રાજાએ શરૂ કરવા ફરમાવ્યું એટલે ફરી જેની સાથે નહીં બોલવું હતું તે સાથે બોલવા શરૂ પડી કેશવલાલ સામું જોઈ વળી તેણે કહ્યું.

હ્યો ચલાવો મારા ઉસ્તાદ સમાલો તમારી સારંગી કેશવલાલ આ સાંભળી શરી કરડો ચ્છરો કરી કશું બોલ્યો નહીં.

આથી તારાનું ખીજવાર અપમાન થયું તેને બહુ ગુસ્સો ચડ્યો સહન કરી શકી નહીં અને બોલી બી.

તારા—દુનીયાપર સધળા ઉસ્તાદો મરી ખુટયા સમજે છે ગાંધર્વનું શ્રેષ્ઠ પદ તમેજ ધારણ કર્યું લાગે છે.

કેશવલાલ આ સાંભળી સમ્યકતાથી બોલ્યો હું ઉસ્તાદીનું અભિમાન કરતો નથી દુનીયાના સધળા ઉસ્તાદોનો હું ચર્ચુરજ સેવક છું.

આવું સાંભળી રાજા પ્રધાન તથા ખીજ જેણે શંકા બાંધી હતી તે આવું સમ્યકતા બરેલું બોલવું સાંભળી ફરી વિચારમાં પડ્યા તેની બાંધેલ શંકા ખોરી પડી નાયકા પણ આ સાંભળી વિચારમાં પડી અને બોલી.

તારા—ત્યારે સાહેબ આપે માફ બે વખત કેમ અપમાન કર્યું.

કેશવલાલ—તે અપમાન મેં કર્યું નથી. તમારી મેળેજ તમે તે અપમાન વેરી લીધું છે તેમાં હું તદ્દન નિર્દોષ છું.

તારા—શું મેં મારે હાથે અપમાન વોર્યું તે કેમ મનાય ? નહીં તમે દંભી છો મને સાફ લગાડવા હવે આમ બોલો છો.

કેશવલાલ—સ્વતંત્ર મીનજે તમને સાફ લગાડીને મારે શું શિર પાવ લેવાનો હતો, વિચાર કરો તો તમને તમારી ભુલ જણાશે.

તારા—એમ છે ત્યારે હ્યો હું શું બોલી આવો મારા ઉસ્તાદ તેમાં મારી શું ભૂલ છે.

કેશવલાલ—વિચાર કરો જે હશે તે જણાશે.

તારા—સમજી ગઈ અને બોલી આવો મારા ઉસ્તાદ એમ કહ્યું તે મારી ભૂલ ત્યારે તમે મારા ઉસ્તાદ નહીં કેમ.

કેશવલાલ—ખીલકુલ નહીં.

તારા—વાર મારા ઉસ્તાદ નહીં ત્યારે કોના રાજા સાહેબના.

કેશવલાલ—હાલ તેમ પણ નહીં.

તારા—ત્યારે તમે ઉસ્તાદ નહીં.

કેશવલાલ—ઉસ્તાદ ખરો કેમ નહીં.

તારા—પણ કોના ઉસ્તાદ.

કેશવલાલ—હું ઉસ્તાદ મારી સારંગીને.

તારા—લટકાં કરતી વાડ વાડ હવે સમજી ઉસ્તાદજી તમારી ઉસ્તાદી મેં હવે જાણી ત્યારે હવે તમને ઉસ્તાદજી કહી બોલાવું તો કેમ.

કેશવલાલ—તે તમારી મનસુરીપર આધાર છે.

આ સાંભલી રાજા પ્રધાન થાત ખીજા અમલદારો ખુશી ખુશી થયા તેની શંકા દુર થઇ તેણે કેશવલાલની વાત ચાતુર્ય તથા હુશિયારીને માટે ધન્યવાદ આપ્યો. અને સર્વના મનને થયું કે આ કોઈ ટેકવાન પુરુષ છે.

તારાએ જાણ્યું કે આપણુ કોઈ ખરો ઉસ્તાદ છે પહેલેથીજ મને વચનમાં બાંધવા લાગ્યો. પણ જેહ છું માફ અપમાન એણે કર્યું તો તેનું અપમાન હું ત્વરાથી કરાવવામાં જરા પણ કચાશ રાખીશ નહીં. તાજ મળવાજ દઉં નહીં અને તોડી નાંખીશ. જુએ તે પણ બેઠો બેઠો કે માથાની મક્કી હતી. એમ બોલી. અને કહ્યું

તારા—વાડ ઉસ્તાદજી સારંગી સાંભલો.

કેશવલાલ—હાજી * હ્યો. * એમ કહી પોતાની સારંગીને ઠેકાણે લાવી અજમાશ કરવા અવાજ કર્યો.

કું. * કું. કું. અવાજ થતાં સર્વના મન. તે તરફ દોરાયાં અને કૃષ્ણની વશીકરણ મોરલીએ જેમ ગીપીએનાં મન હરણ કર્યા હતાં. તેમ સર્વની દષ્ટી તે તરફ દોરાઇ એક ચિત્તે શાન્ત થઇ કેશવલાલ સાચું જોઇ રહ્યા.

એટલામાં તબલચી બાઈ જે ક્યારના આવી કંઈ બોલ્યા આલ્યા વગર આ બંનેની વડજડ સાંભલતા. હતા. તેને પણ અજુકારો થવાથી પોતાનું કામ સંભાળ્યું અને મુદંગીની રસીઓને ખેંચતાણ કરી. હથોડી વતી ટીપી તેને જે નીચમમાં લાવવાનાં હતાં તે નિયમમાં લાવી મુકી તક. ધાં ધાં. તીક ધાં ચાપી મારી અવાજ કાઢ્યો તારાએ પણ પોતાના નાકની વાલીને જરા. સમા-

લી માયાના વાળ બરાબર કર્યા ગલાના દાગીનાને નીચમમાં જોડ-
વ્યા. કાંચલીની પછવાડેની કસો ખેંચી સ્તન ટટાર કર્યા. હાથનાં
કર્ણ બંગડી ને પણ સંભાલી જેમ રાખવાનાં હતાં તેમ રાખ્યાં
પગનાં ઝાંઝરને ખુલો જણાકાર થવા આમ તેમ ફેરવ્યાં અને
તૈયાર થઇ.

કેવશલાલ—સાચું જોઈ અભિમાન સાથે બોલી.

તારા—ઉસ્તાદજી કરજ્યો ઉસ્તાદી ખામી રાખતા નાં હો ! તમારી
કેવી ઉસ્તાદી છે તે હું તથા આ સભા હમણાંજ જોઈ-
એ છીએ.

કેવશલાલ—વારું હું પણ તમારી કેવી કુશિયારી છે તે જોઉં
હું અને સમાને ખાતાવું છું ચલાવો.

વહાલા વાંચનાર ગાન સાથે નાચ શરૂ થયો. તારા ગાયન
બોલતી હાથ પગના નીચે મુજબ તાળ દેવા માંડી.

નાયકા રૂમક ઝુમક યૈ યા યૈ યાં
મૃદંગ ધુમક ધુમક તીક ધા તીક ધા
સારંગી કુમક કુમક કીન કા કીન કાં
નાયકા ચટક ચટક ચીટ ચાં ચાં ચાં
મૃદંગ ધમક ધમક તીક ધાં ધાં ધાં
સારંગી કમક કમક કીન કાં કાં કાં
નાયકા આઉં આઉં આઉં એ એ એ એ
મૃદંગ ધં ધં ધં તીક ધેં ધેં ધેં
સારંગી કં કં કં કીન કેં કેં કેં
નાયકા કાયર કાયર હાં હાં હાં હાં
મૃદંગ ધુમક ધુમક તીક ધાં ધાં—ત્રીજો તાલ પડ્યો નહી.
સારંગી કમક કમક કીન કાં કાં કાં કાં કાં કાં

તારા પડતી પડતી બોલી વાહવા વાહ બસ કરો ઉસ્તાદજી
બસ મને ખાળોમાં

પ્રીય વાંચનાર કેવશલાલનું અપમાન કરવાની ધારણાએ તારા
અવળાને સવળા તાળ દેવા લાગી. ખુબ જોસ બેર આમ તેમ મ-
રડાવા લાગી. તેના શરિરના હાડકાના ભૂકેભૂકા થઈ જવા આવ્યા.

તેના હાથ પગના સાંધા ફુગવા આવ્યા. તો પણ કેશવલાલને દારૂ ખવરાવા ખુબ અંગ મરોડ કરવા લાગી.

આ બાબુ તખલ્લીને પણ અનહદ મહેનત પડવા લાગી આડીને અવળી થાપી દેતાં શુરમાને શુરમાં તેના આંગણમાંથી કંધીરની છોળો ઉડવા લાગી તે તરફ જ્યારે તેનું ચિત્ત ગયું ત્યારે છેલ્લે તાગ દધ સમયો નહીં.

આખર પહેલો તખલ્લી હાથો પછી નાચકા થાકી ગઇ આંસ આસ ચાલ્યો તેનું અંગ પરસ્પેદથી જેમ જેમાં ખની ગયું ખાંત રહ્યું નહીં. અને નવા સારંગીવાલાને પડતી પડતી બોલી ઉડી. કાયર કાયર હાં હાં ખસ કરો.

કેશવલાલે તેને બાળાવા તથા તેનું અભિમાન તોડવા સારંગી ગજતીજ રાખી અને કાં કાં કાં કરી ખુબ બગવી.

આ તમાસો જેઈ સર્વ સમાના હર્ષનો પાર રહ્યો નહીં રાજ્ય પ્રધાન તો ડંગ થઇ ગયા. સર્વસ્ત હસવાજ માંડ્યું સિવાય કોઈને આનંદ હર્ષ વગર કાંઈ સૂજતું નથી પણ શું બિચારા સારંગીથી લીન થયેલા મુદંગ વાલાની આંગલીની સારવાર કરે કે બે શુદ્ધ બનેલી નાચકાની સારવાર કરે કે આપણા ઉસ્તાદની સારંગીના કાં કાં અવાજ પર ધ્યાન દે.

આખર સર્વ લોકો રાજ્ય પ્રધાન વગેરે કેશવલાલની ઉસ્તાદી પર બેહદ ખુશી ખુશી થઇ ગયા. તારાની આ સ્થિતી જેમ બેહદ હસવા લાગ્યા. મુદંગ વાલાની આંગલીમાંથી નીકળતાં લોહી જેમ તેને છીત છીત કપડાં ખરાબ કરીશ કહેવા લાગ્યા.

અંતે તારા કશો સિરપાવ નહીં લેતાં શરમ યુક્ત બની કેશવલાલને મનમાં રાખી ચાલી ગઇ મુદંગ વાલો આંગળાની સારવાર કરવા હોસ્પીટાલમાં ગયો. હવે અત્રે બિરાજેલા સમાસદોએ કેશવલાલ પર ખુશાલીના વેશમાં પુષ્પ વૃષ્ટી કરી શાખાશ શાખાશ કહી સર્વત્ર તાલી પાડી ઉડ્યા. રાજ્યએ પણ ધણેજ ધન્યવાદ આપ્યો. અને તેને હવે પોતાની પાસેજ રાખવો. મનમાં ધાર્યું પછી તે રાજ્યએ કહ્યું.

રાજ્ય—પ્રીય ઉસ્તાદજી માંગો માંગો તમારી મન વાંછીત વસ્તુ હું

તમને બક્ષીશ આપીશ. માટે જે જોઈએ તે માગો તમે
મને આજે બહુ ખુશી કર્યો છે.

કેશવલાલ—દુપાનીધીનાથની ખુશાલીથી બક્ષીસ લેવા હું ખુશી નથી.

રાજા—પણ તમે ક્યાં નાચ કર્યો છે તમે તો નચાવી નચાવી સા
ચ નીચોવી નીચોવી પૃથ્વી પર પટકી પાડી. રાજાએ હ
સતાં કહ્યું.

કેશવલાલ—સાહેબ અભિમાન કાઢતો રહ્યો છે.

રાજા—નહીં ઉસ્તાદજી તમારી વાત સત્ય છે. પણ હવે જોલો ત-
મને શું આપું.

કેશવલાલ—સાહેબ હાલ રહેવા દ્યો વળી વખત પર માંગીશ.

રાજા—વાર પણ ઉસ્તાદજી મારો વિચાર તમને મારી દ્રષ્ટીથી દૂર
ખસવા દેવાનો નથી તે કેમ.

કેશવલાલ—જનાબ મારે એક કાર્ય કરવાનું છે તે કર્યા બાદ હું
અહીં રહીશ

રાજા—તેમાં હું મદદ કરીશ.

કેશવલાલ—તો હું રહીશ સાહેબ

રાજા—જોલો શું પગાર લેશો.

કેશવલાલ—પેટ માગે તે પગાર.

પ્રકરણ ૧૯ મું.

પ્રીય વાંચક દીનકરની હાલત તપાસવા હવે આપણે ધ્યાન
દઈએ દીનકર કેશવલાલથી મહાલક્ષ્મીના સંસ્પર્શથી તેને અમદાવાદ
મળીશ કહી જુદો પડેલો તે અમદાવાદ ગયો. ત્યાં હતર્યો તેના નવા
દોસ્ત ગોકલદાસને ત્યાં તેણે ઉતરવું ધાર્યું. તેવામાં ગોકલદાસ તેને
સંસ્પર્શમાં જ સામે મળ્યો.

પરસ્પર જુદાર કરી તખીયત સમાચાર પૂછી બંને જણ ગો-
કલદાસને ઘેર આવ્યા ગોકલદાસે કેમ મુંઝવે રોકાયા નહીં. હવે ક્યાં
જવું છે એકદમ પાછા કેમ કર્યા વગેરે પૂછ્યું ત્યારે તેણે તેને સ-
વિત સર હકીકતથી વાકેફ કરતાં જણાવ્યું કે મારો મિત્ર મારી

શોધ માટે મારી પછવાડે આવેલ તેમને હું કાલે મુંબઈથી પાછા
શરતાં મને મહાલક્ષ્મીના સ્ટેશન પર ગાડીમાં બેઠેલો મળ્યો. વખત
નહીં રહેતાં અમારો સંયોગ બની શક્યો નહીં. પણ ગાડીમાં બેઠાં
મેં તેમને અહીં આવવા કહેલું છે જેથી આવતી કાલે મને મળવા
તે અંતર આવવાનો છે. માટે તે આવતાં સુધી હું અહીં રહેવા
મારું છે. ગોકલદાસે કહ્યું. પણ ખુશી થવા જેવું બલે બંધુ આપ-
નું જ ઘર છે. મુંબઈથી રહો.

દીનકર ત્યાં બે દિવસ રહ્યો. પણ કેશવલાલ ખિયારો ત્યાં ક્યાં-
થી આવે તે તો આપણે આગલ વાંચ્યા મુજબ મુંબઈની કોરન
ટાઈમમાં સપડાયો હતો. આથી દીનકર શેઠનો દબકો મલશે એમ
ધારી ત્યાંથી રવાને થયો.

કહો મિત્ર પાપી પેટ શું કરતું નથી. પેટ વાસ્તે માણસો કેવાં
કેવાં કર્મ કરે છે. વચનને ખાતર સર્વ છોડ્યું તેમાં વલી પાશેરની
હોબરીની ટાપટીપ માટે મળેલ ખીત્રને છોડે છે. પણ શું કરે ખિયા-
રો લાચાર ચાકરનું ચાકર નોકરી બહુ ખુરીજ છે. વલી એક વિધવાને
કહ્યું છે કે પરાધીન હોવાથી તેને નીરૂપાયે જવાની જરૂર પડી.
ગોકલદાસને તેણે બલામણુ દરી કે તમે ગાડીના બંને ટાઈમે સ્ટે-
શન પર જજો અને તપાસ રાખજો મલેતો કલકતે મોકલાવજો કહ્યું
ગોકલદાસે તે કમુલ રાખ્યું અને બંને મિત્ર પ્રેમ સહીત બેડી
બુદા પડ્યા. બુદા પડતાં તેમણે દીનકરને પત્ર લખવા જણાવ્યું
દીનકર વાંચે કહી રહ્યો. ગાડી આવતી થઈ પણ તે વાતમાંને વા-
તમાં તેનું ઠેકાણું પૂછવું ભૂલી ગયો. દીનકર કલકતે જવા રવાને
થઈ ચૂક્યો. ત્યાં ગયો અને સરવે ચાર્જ સંભાલી લીધો. અને
વક્ત્રાદારીની નોકરી બજાવવા માંડ્યો હેડ મુનીમે તે શેઠને જણાવ્યા
કહ્યું. આથી દીન પ્રતીદીન તેના પગારમાં વૃદ્ધી થતી ગઈ ત્યાર
આઠ મુનીમને કોઈ કારણે નોકરી છોડવાની જરૂર પડતાં તે જગ્યા
દીનકરને આપણી બાગ્યોદયનું ચક્ર સવળું કે અવળું ફરતાં તે લેશ
માત્ર વિલંબ કરતું નથી વખત વખતની ડાયડી પોતાની જગ્યા
વખતો વખત પટલાવતી રહે છે.

દીનકરના ગૃહ કંઈક સારા આવવા લાગ્યા. છેવટે શેઠ તેને
તે દુકાન ખાતે આઠ આની બાગ કરી આપ્યો. દીનકર સાધારણ

ધનવંત બન્યો અને સુખમાં દિવસ નીરગમન કરવા લાગ્યો. પણ તે સુખમાં સર્વત્ર ભૂલી ગયો. પ્યારી મણી તેને વિસારે પડી. ગામ માખાપ વગેરે કશું તેને હાત સાંભરતું નથી. અરે પણ પ્રીય મિત્ર કેશવલાલને પણ તે ભૂલી ગયો. આનંદે આનંદમાં દહાડા ગુમાવવા લાગ્યો.

એટલામાં વળી પેલું ચક્ર આવળું ર્યું સરકારથી સટો ખંધ થયો. દુકાન ઉઠાવી લેવા ફરજ પડી અને સટો કરનાર તથા દલાલને જો તે સટો કરે મા દલાલ તેની દલાલી કરે તો સંપૂર્ણ સજા કરવી એવો હુકમ બહાર પડી ચૂક્યો. અને તેનો અમલ શરૂ થયો.

દીનકરે એક દહાડો લોભને વશ થઈ કાયદા વિરુદ્ધ પગલું ભર્યું તે ધંધો તેણે ક્યો તુર્ત સપડાયો. કેસ ચાલ્યો. માછરટ્ટે તેનો ભારી હંડ ક્યો. તે એટલો કે દીનકરે તે હંડ ભરતાં પોતાની તીજેરીમાંથી જાડી કપડી સર્વ બહાર કાઢ્યું અને તેજેરીનું તલીયું જોયું પછી મળુત્રી કરી તો હંડ ભરી રહેતાં તેની પાસે એક મહોર વધી હંડ ભરી ચૂક્યો. દુકાન ખલાસ થઈ આવું જાણી તેને પારાવાર દીલગીરી થવા માંડી.

હવે તેને પોતાનાં માખાપ વહાલી તથા મિત્ર સાંભર્યો. લમણે હાથ દઈ અશ્રુપાત કરવા લાગ્યો. અને પ્રભુને કહેવા લાગ્યો.

વાહ પ્રભુ તાહરી ગતી ગહન છે. તાહરી અકલ્પ ગતીનો પામર મનુષ્ય પાર પામી શકતાં નથી. દૈવ તું ધડી મનુષ્યને સુખને છાપરે ચડાવી દે છે. અલંત સુખમાં અધર લઈ જઈ ફરી તેને દાવાનળ દુઃખમાં પડતાં મુકીને તેના ચુરે ચુરા કરી નાંખતાં તને લેશ માત્ર રહેમ આવતી નથી હાય આ શું આમ શોક કરી દિમત લાવી ફરી ખોલવા લાગ્યો.

અરે ચલીત લક્ષ્મીમાં માઈ ચિત વળી દોડ્યું તે મારી બૂલ લ છે આપણે આવ્યા ત્યારે શું લાવ્યા હતા. વલી તુલબપુત્રીમાં મારી પાસ શું હતું થયું તેના કરતાંતો આ સ્થિતી હતું કંઈક સારી છે પુરૂષના સંચિત આડુ પાદંડ છે. પંડસલામત તો પાધડી ખોતેરી આમ ખોલી દિમત લાવી વિચારના લાગ્યો હવે કરવું શું કંઈ નહીં હાલ આપણે વધારે શું જરૂર છે. પ્રભુ જ્યાં શેર ખાજરી

આપે ત્યાં જવું આમ ધારી તે ભૂમીકાને સલામ કરી ચાલી નીક-
ળ્યો. તે એક ફટાયા રાજના કેસરગઢ નામના નાના ગામડામાં
આવા પહોંચ્યો ત્યાંનો રાજ કેશરીસિંહ નામે હતો. તેને એક છો-
કરો હતો, રાજને પોતાનો છોકરો ભણાવવાપર સારી વૃત્તી હતી.
તે છોકરો ગૂજરાતી સાત ચોપડી ભણી ચૂક્યો હતો. હવે તેને
ઇંગ્લીસ ભણવા મરજી હતી.

પણ ગામડામાં તેવી સ્કુલ ક્યાંથી હોય માટે તેનો આપ
ઇંગ્લીશ માસ્તરની શોધમાં હતો તેવા સમયમાં દીનકરતુ ત્યાં જવું
અન્યું તે ગામમાં ચાલ્યો જતો હતો તેવામાં દરબાર ડેલી આવી.

તે ડેલીના અંદરના ઓટલામાં કેટલાક રજપૂત અંધાણી. તે-
ની નજરે પડ્યા. તેણે બારીકાથી જોયું તો ત્યાં એક બાળુ એક
માણસ કસુંબો ધુટે છે વળી બીજી બાળુ એક માણસ કવો તૈ-
યાર કરવા માટે શગડીપર હીબડીમાં બુન શેકી રહ્યો છે. હજમ
ખરલ. ઉપટણો ધોઈ સાફ કરે છે. કુંબાર તેની ટેલટપરમાં હા-
જર રહ્યો છે. અંધાણીયો એકાં ખાઈ રહ્યો છે. દીનકર આ સમજી
ટગર ટગર જોઈ રહ્યો. તેના જોત જોતામાં કસુંબો ધુટેઈ તૈયાર
થયો. કાથલી નીચેવી કાઠી પ્યાલીઓ બરાણી અને વહેંચવા
માંડી. એક એક પ્યાલી કસુંબો ચટ કરી ગયા. વળી બીજી મા-
ટે આગ્રહ ચાલ્યો. એક જણ પ્યાલી હાથમાં લઈ સામાને કહે-
વા લાગ્યો.

આપનાર—એ દ્યો દાજી દ્યો.

લેનાર—નાદાજી બહું દ્યો.

આપનાર—અરે હાલે દાજીના હમ. બોલેધને

લેનાર—ઠીક દાજી લાવો ત્યારે.

વળી બીજાને—હે છે.

આપનાર—એ દ્યો ઠાકરણ..

લેનાર—મણે બહું થયું પણ.

આપનાર—અરે પણ થાવા દ્યોને.

લેનાર—જણે લાવો ત્યારે

વળી—ત્રીજાને હે છે.

આપનાર—એ દ્યો દાજી.

લેનાર—દં દાંજી અંજલી લીલું લ્યો.

આપનાર—અરે ભણે અંજળીને ધોળો ધમાં શું. અમલ શું
ચીજ છે.

આ પ્રમાણે કસુંબા ચઢાવી. કાવો પણ પી ચુક્યા બાટ
ચારણ હોકારા કરવા લાગ્યા. અને બોલતા જાય બલે બા બલે

વાંચક ૪૬ જે તેનાજ ચારણ બાટ બલે બોલે છે વળી તેને
પ્રીય લાગે છે પણ તે ખરૂંજ બોલે છે અને તેને ખુલ્લું દર્શાવે
છે કે જ્યારથી તમારામાં કુસંપના ખીજ રોપાયાં અને વલી ઓ-
જામાં પુર તમે અરીણુને ગૃહણ કીધું ત્યારથી બામટીને બા બની
ચુક્યાહો. પ્રીય વાંચનાર શુરા રજપુતના વંશજોની પાદમાલીનાં મુ-
ખ્ય ત્રણ કારક છે તેમાંનું પહેલું કુસંપ ખીજું અરીણુ અને ત્રીજો
દાર એતો ૬૬ કીધો.

નહીતો વળી શુરા અને સિંહનાં બચ્ચાંની સતિ અને સિંહ-
ણુ નાતઓની આવી બકરા જેવી ખાયલી સ્થિતી હોય !

કાવો કસુંબા થઇ રહ્યા બાદ ટીશીન ચલાવ્યું અને તે પરિ-
પુર્ણ થયું દીનકર ક્યારનો આ સધળું જોયા કરતો હતો તે હવે
અંદર દખલ થયો તેને જોઇ આવકાર આપતાં તેમના એક કણું

દાજી—એ રામ રામ છે શેક.

દીનકર—રામ.

દાજી—ભાણો કયાં રહેવું

દીનકર—મધુમતી.

દાજી—વાર સો તો બની ચુમાંનાં

દીનકર—હા દરબાર

દાજી—અહી કેટલા દહાડાથી આવ્યા છો.

દીનકર—દરબાર ચાલ્યોજ આવું છું.

દાજી—વાર તમે આ તરફ તમારી સ્વજનો છોડી કાં આવ્યા

દીનકર—ખાસ મુસાફરી માટે

દીનકર ને આ સધળું પૂછનાર કેશરીસિંહજી હતો તેણે
વધારે પૂછ્યું

કેશરિસિંહ—વાર તમે કંઈ સાફ મળેલ હશે

દીનકર—હા દરબાર હું અંગ્રેજ મેટ્રીક સુધી બણ્યો છું
કેશરિસિંહ—એમ ત્યારે તમે બણ્યાવી શકો ખરા કે નહીં.

દીનકર—હા સામાટે નહીં.

કેશરિસિંહ—ત્યારે અમારા કુંવર ને તમે બણ્યાવશો.

દીનકર—હા દરબાર

કેશરિસિંહ—ખોલો શું પગાર લેશો.

દીનકર—જે આપ આપશો તે

કેશરિસિંહ—એમ નહીં પહેલી ઓખળી વાત કરે.

દીનકર—તમેને ક્યાં સુધી પડેંચાશો

કેશરિસિંહ—અમે તમને એક માસે વીસ રૂપેઆ આપીશું

દીનકર—મહુ ઓછું થશે દરબાર

કેશરિસિંહ—નહીં કંઈ ઓછું નથી વ્યાજખી જ છે

દીનકર—વાર માઠ ક્યાં સુધી બણેલ છે

કેશરિસિંહ—ગૂજરાતી સાત ચોપડી થયો તેને બોલાવીએ એમ
કહી સરદારસિંહ તેમ જુમ મારે છે એટલે તેના પુત્ર
હું લાજ કરતો હાજર થાય છે.

દીનકરે તેનું બહુતર તપાસ્યું અને તેને બણ્યાવવા કમુલ
થયો. અને તે કામ શરૂ રાખ્યું તેને રહેવાને એક સાધારણ મળ્યું
દીનકર સરદારસિંહને બણ્યાવવા લાગ્યો. તેને ક્ષીણ વાંચતા
લખતાં તથા બોલતાં આવડ્યું અને પછી કાયમનો સહવાસ તથા
તેની સાથ જાનેને સ્વભાવ મળતો આવવાથી તેની સાથ જાનેને
પરસ્પર દોસ્તીના હક જેવું થયું એમ થોડા દિવસ આવ્યું એટલે
સરદારસિંહની જોત જેવું નામ હિરા કુંવર હતું તેને બણ્યાવપર
મરજી થઈ હિરા કુંવરને પણ તેના ખાપના કહેવાથી દીનકરે બ-
ણ્યાવવું શરૂ કર્યું તે સાથ તેના પગારમાં વધારો થયો. અને સા-
ધારણ સુખમાં દિવસ કાઢવા લાગ્યો.

પ્રકરણ ૨૦ મું.

હીરાની ઉમર આ વખત ૧૪ વર્ષની હતી તેનો ચહેરો જોળ તથા ખુબ સુરત હતો તેની ચાંમડી ગૌર વર્ણની હતી. તેના શરિરમાં યુવાનીના નવપદ્મવ ખીલી ચુક્યા હતા. તેની સકોમળ ચાંમડીએ કંઈક પારદર્શકપણાનો અંશ ધારણ કરેલા હતો. તેથી તે ક્યારેક જળપાન કરતી તે વખત જળ ધાર ખાસ બહાર દેખાવ આપતી હતી તેના ગુલાબી ગાલપર ત્રાજવું પાડેલ હતું તેનો દેખાવ દૂરથી જાણે ગુલાબના પરિપૂર્ણ ખીલેલ પુષ્પ દડાપર સુગંધ લેવા માંખી બેસી ગઈ હોય તેમ લાગતું હતું આનંદ યોવન હીરા કુંવરે દીનકર પાસેથી સારી કળવણી લીધી એક વખત સાયંકાળનો સમય થયો છે. સૂર્ય પોતાનાં કીર્ણ પાછા ખેંચી અસ્ત થવા તૈયારી કરી રહ્યો છે. પક્ષીઓ પોતપોતાના માળામાં પેશી જવા માંડ્યાં છે ઘેનુઓ સીમમાં ચરી તૃપ્ત થઈ પાછી ફરી પોતાનાં બચ્ચાંને ધરાવવા દિસેરા કરતી થર તરફ જપટાખંધ વળી નીકળી છે. પડવાંગડીનાં ચક્ષુ ખુલ્લતાં આવ્યાં છે દેવ દેવાલયોમાં ઝાલર નગારાંના નાદ થઈ રહ્યા છે આંદરડાને સેનાધીપતી ચંદ્ર પોતાની સેના સહીત આકાશ માંહે વાદળાં વચ્ચે ચક્રચક્રીત દેખાવ પ્રસરાવી રહ્યો છે.

આવા વખતમાં હીરા કુંવર પોતાની એક ચાકરડી સાથે ગામ બહાર આવેલા પોતાના બાપના બગીચામાં ફરવા આવી ચડી.

બગીચામાં ગુલાબ મોગરા ચંપા કરણા જોટા વગેરે પુષ્પના છોડ સુંદર દેખાવ આપી રહ્યા છે તેપર શુશોભીત પુષ્પો ખીલી રહ્યાં છે. ચંબેલી શુષ્ક જઈ વગેરે ફુલ વેલીઓ લહેકી રહી છે. કેટલીક પુષ્પ કળી ખીડાયલી જોવામાં આવે છે અને કેટલીક ખીલતી આવે છે બમરાઓ ગુંગર કરી રહ્યાં છે તે સંવળું જોતી હીરા આમ તેમ ફરી રહી છે.

આવા વખતમાં એક ક્ષત્રી ઘોડે સ્વાર ધણા કોસની પોતાના ઘોડાને થયેલ મજલથી વિશ્રામ આપવા આ સુંદર બગીચો જોઈ તેમાં દાખલ થયો અને એક ઝાડ નીચે પોતાના અશ્વને બાંધી બગીચામાં ફરવા લાગ્યો. એટલામાં તેની દૃષ્ટિ હીરાપર પડી. તેનું

સુદર સ્વરૂપ જામ બોલી હોયો અરે વળી આ કાણુ હું કયાં છું
આ બગીચો કોનો હશે તેમાં વલો આ નવયોવન બાલીકા કાણુહશે.

ઈદ્રથી રિસાઈ કાઈ અપસરા તો પૃથ્વીપર જગ્યાએ આવો
ન હોય કાઈ ગાંધર્વ કન્યા મૃત્યુ લોકમાં આલી ચડી કે શું વાહ
શું તેનું સ્વરૂપ આહા એ ગજગામની કેવી હતલાતી ચાત્રે છે.
પણ તે કાણુ દેવી દાનવી કે માનવી હશે? અરે તે સુંદરીનો સ્વામી
કાણુ હશે ના હું ભુલું છું હવે તેને દેખાવ કુંવારી હોય તેવો
લાગે છે ચાલ જોઈ તો ખરો કે તે કાણુ છે આમ બોલી જરા
આગળ ચાલો એક ઝાડની ઘટામાં છુપાઈ રહે છે.

એટલામાં હીરાએ એક ગુલામની ખીલતી આવતી કળી
ચુટી તેને હાથમાં રાખી તેની દાસીને કહેવા માંડી.

હીરા—દાસી પ્રભુની મતી કેવી છે આ કહી હવે ખીલતી આવે
છે એટલામાં ઇશ્વરે તેનો બોગી બમર મેળવી આપ્યો.
પણ હું નવ યોવનીનું યોવન ખુલ્લી ચુક્યું તો હવે મા-
હફે તે યોવન શોભાવનાર પ્રભુ મને હવે મને ક્યારે મે-
લવશે મારા પ્યારા પિતા પણ હવે તે સખધી કશો વિ-
ચાર કરતા નથી. આવું સાંભલી પેશે મુસાફર તુર્ત જા-
ડની ઘટામાંથી બહાર આવી બોલ્યો.

મુસાફર—પ્રેમદા તમારી તે ધારણા પ્રભુ સરજ કરશે સુધીને
સરજહાર મનુષ્યને ઇચ્છીત વસ્તુ આપીજ રહે છે
આ સાંભળતાં હીરાએ દૃષ્ટી ફેરવી તો એક યુવાન ર-
જપુત તેની દૃષ્ટીએ પડ્યો. તેની બોલવાની છટાથી
અને તેનું સ્વરૂપ જોઈ હીરા સ્તબ્ધ બની ગઈ તેણે
દાસીને દૂર જવા રજા આપી અને બોલી.

હીરા—રાજેન્દ્ર આપ કાણુ છો.

મુસાફર—હું કાન્તીપુરના કુંતીભોજ રાજાનો પાટવી ફૂંવર છું.

હીરા—આપનું નામયું?

મુસાફર—માહફે નાન ધૈર્યસિંહ

હીરા—હું ધૈર્યસિંહ તારે તો મારા હૃદયને શાન્તી આપવા વધ્યા
હું મદનથી પીડાતી પ્રેમદાને ધૈર્ય આપવાજ આપ અહીં

પધાર્યા હશે? કાં
ધૈર્યસિંહ—જેમ ગણા તેમ

આમ બોલે છે એટલામાં તો દાસી આવી અને બોલી. બ. સરદારબાઈ તથા મહેતાજી અહીં આવે છે હીરા તુરત ગામરી બની ગઈ અને દુર ખસી નીકળતાં બોલી મલજો. હવે મારાથી અંદી રહેવાશે નહીં.

ધૈર્યસિંહ વાર કહી પોતાના ઘોડા પાસે જઈ સ્વાર થઈ બીજી બાજુથી બગીચા બહાર નીકળી ગયો.

પ્રીય વાંચનાર ધૈર્યસિંહ કાણ તથા તેના આપના નામ સાથે તેનું ગામ પણ તે જણ્યું પણ તે અત્રે ક્યાંથી વગેરે જણાવું છું

ધૈર્યસિંહ તથા તેનો એક ખારોટ વિરસિંહ બંને જણ દેશા-રત ફરવા નીકળ્યા હતા એક વખત બંને જણ આરણ્યમાં ખરે બપોરે ચાલ્યા જતા હતા. તેવામાં તેની નજર એક હરણી પર પડી. બંને જણ તેની પછવાડે દોડ્યા. પણ હરણી હાથ નહીં આવતાં થોડે દૂર ચાલી ગઈ અને બંને જણ જુદા પડી ગયા ધૈર્યસિંહે હરણી નહીં મળ્યાથી નિરાશ થઈ પોતાના ઘોડાને થોભાવ્યો. અને નીચે ઉતરી જોયું તો તેનો ખારોટ નજરે પડ્યો નહીં તેથી એકસો પડી આપણે ઉપર કહ્યું ત્યાં કેશરગઢ આવી લાગ્યો હતો.

દીનકર તથા સરદારસિંહ બહાર ફરવા ગયા હતા. તે બગીચામાં આવ્યા તેમણે હીરાને જોઈ કહ્યું એન કેમ હજી અહીં છો જાઓ ઘેર વખત બહુ થયો છે હીરા વાર કરી દાસી સાથે ઘેર ચાલી જમવાનો ટાઇમ થતાં જમી અને પછી તેમને ધૈર્યસિંહ સાંભરી આવ્યો. મનમાં બોલાવા લાગી વાહ ધૈર્યસિંહ ખરેખર નામ તેવાજ તેનામાં શુણ્ણ હતા. અહો શું તેની કાંતી કેવો ખુબ સુરત તેમનો દેખાવ કેવી તેની બોલવાની છટા શું તેની મધુરતા વાહ તે કામદેવનો અવતાર મારા શરિરમાં કામબાણુ મારી ગયો. હું અભાગણીના નશિબમાં એવું ક્યાંથી હોય કે પ્રજા મારાં લગ્ન તે સાથે કરાવે હે જગતકર્તા તને વારંમવાર સાંજાંગ દંડવત કરી કહું છું કે માહારા ભવિષ્યનો ભરથાર તું તે ધૈર્યસિંહનેજ કરજો

પ્રકરણ ૨૧ મું

પ્રીય વાંચક હવે આપણે આપણી આગલી વાત યાદ કરીએ મણી મધુમતીમાં પતી વિરહથી સેત્ર પામતી ધૈર્ય ભક્તિયાં ચિત્ત લગાવી નીતીનાં પુસ્તકો વાંચી દેવ દરશનમાં પોતાનો વખત માળે છે અને હુષ્ટ કરમચંદ તે સતીનું શિયળ ભંગ કરવા પુરી યોજના કરવા લાગ્યો છે

એક દિવસ પાપી કરમચંદ સગરમાં બીડી દુરમતી નામતી એક નાયકાને ત્યાં ગયો નાયકાએ તેને જોઈ માન આપી બેસાડ્યો અને કહ્યું

દુરમતી—શેઠ આજે ઘણું દિવસે આપનાં અમુલ્ય દર્શનનો લાભ મળ્યાથી મારા દીલમાં અતી આનંદ થયો છે

કરમચંદ—વારૂ પણ તમારું એક કામ પડ્યું છે

દુરમતી—દુરમાવો મારા ખાવિંદ એવું તે શું કામ છે જે હશે તે બજાવવા આ દાસી તૈયાર છે

કરમચંદ—આપો ત્યારે કોણ

દુરમતી—હ્યો શેઠ આ મારો કોણ બોલો શું કામ છે.

કરમચંદ—કામ તો ઘણું અધુરું છે

દુરમતી—એમ ઘણું અધુરું તે શું છે કહોને?

કરમચંદ—નેમચંદ શેઠની મણીને તમે ઝાળખો છો

દુરમતી—હા હું તેને સારી રીતે ઝાળખું છું.

કરમચંદ—ત્યારે તેને તમે અહીં લાવી શકશો.

દુરમતી—શેઠ શી રીતે લાવું.

કરમચંદ—કંઈ યુક્તિ કરીને

દુરમતી—એવી તે શું યુક્તિ કરીશું

કરમચંદ—સાંભલ ત્યારે હું તને કહું તેમ કરીએ

દુરમતી—વારૂ બોલો જોઈએ

કરમચંદ—જુઓ એનો પતી દીનકર આજે ઘણા વખતથી પોતાના માવિત્રથી રિંસાઈ કોણ જાણે ક્યાં ચાલ્યો ગયો છે તેને લીધે આ જહુ ચિન્તામાં રહે છે માટે તમારે ત્યાં જઈ કહેવું જે દીનકર આજ્યા છે અને કોઈને ખ-

બર ન પડે માટે મારે ત્યાં ઉતર્યા છે અને તને બોલાવે
છે આમ કહેશે એટલે તે તમારી સાથે તુર્ત આવશે.

હુરમતી—હા સારી યુક્તિ શોધી ઠીક છે પણ મને તે મળે ક્યાં ?

કરમચંદ—સાંજના હમેશ દરશન કરવા નીકળે છે એટલે તું ત્યાં
જમ લેખી રહેજે,

હુરમતી—વાર ઠીક છે

કરમચંદ—પણ આજેજ લાવી આપે તો કામ થાય.

હુરમતી—શીકર નહીં સેક આજેજ લાવી આપીશ પછી કાંઈ

કરમચંદ—બસ મારે એજ કામ છે

હુરમતી—મને તે કામ પાર પડશે પણ તમે સાંજના અહીં હા-
જર રહેજો હો

કરમચંદ—ઠીક એમ કહી રજા લઈ પોતાને ઘેર ગયો

આ તરફ સાંચકાળ થતાં હુરમતી મણીનો નીકલવાનો રસ્તો
રોકી લેખી છે એટલામાં મણી દરશન કરવાને નીકલી હુરમતીએ
તેને જોઈ અને એક આળુ બોલાવી બોલી બિચારી મણી તેની
પાસે ગઈ અને કહ્યું

મણી—કેમ બાઈ મને શા માટે બોલાવી

હુરમતી—તાહરું જરા કામ છે

મણી—તાહરું શું કામ છે

હુરમતી—તને એક વધાઈ દેવાની છે

મણી—શાની વધી

હુરમતી—તાહરા પતીની

મણી—હેં મારા પતીની શું વધાઈ જલ્દી કહેા મને આજે બહુ
હર્ષ થાય છે

હુરમતી—તે સહી સલામત અહીં પાછા આવ્યા છે

મણી—ક્યે દહાડે

હુરમતી—આજેજ આવ્યા છે

મણી—ત્યારે ક્યાં છે મને કેમ મહ્યા નહી

હુરમતી—મારે ત્યાં છે તેમના માળાપને ન મળવું તે બ્યાબખી
માને છે માટે તને મારે ઘેર બોલાવી છે જો આવી શ-
કાય તો ચાલ.

મણી—ચાલો ત્યારે

ખીચારી ભાલી મણી આ લુચ્ચીનું તક્ટ નહી જણતાં પ-
તીનું નામ સાંભળતાં હર્ષ થેલી બની આ દુરાચરણી સ્ત્રીની કપટ
જળમાં ફસાવા તૈયાર થઈ બંને જણ ચાલતાં થયાં થોડીવારમાં
દુરમતીને ઘેર આવી લાગ્યાં દુરમતી તેમને પોતાના ઘર માહેના
એ ઓરડા પ્રસાર કરાવી એક ત્રીજા હોલમાં લઈ ચાલી મણીએ
આવું બચકર સુકામ જોઈ ખીક પામતાં કહ્યું દુરમતી મારા સ્વા-
મીનાથ ક્યાં છે જલદી બતાવ.

દુરમતી—આવે છે જરા સમુરકર

એમ કહે છે એટલામાં પાપી કરમચંદ તે હોલમાં જપાટા-
બંધ દાખલ થયો. મણી તેને જોઈ બચબીત બની

કરમચંદ—રોજમાં આવી કહ્યું કેમ મણકી જે સમાલ તાહરા
બોલ મારાથી થયું તે મેં કયું છે હવે તાહરાથી થાય
તે તું કરી લે

મણી—હિંમત રાખી બોલી બાઇ અમો અબલાથી શું થાય તમે
જે કયું તેનો બદલો તમને પ્રભુના દરબારથી મલી રહેશે

કરમચંદ—ચુપ રહે બાઈ કાને કહે છે હવે તો પ્રેમથી દુસ્વામી
કહી બોલાય નહી તો તેના પરિણામ વિપરીત આવશે.

મણી—કોષથી પાપી જ્યાં સુધી મારા પીડમાં પ્રાણ છે ત્યાં સુધી
તે શબ્દ સાંભળવાની તાહરી સઘળી આશા વ્યર્થ છે.

કરમચંદ—છરી ઉઘાડી સામે ધસ્યો. અને બોલ્યો લુચ્ચી રાંડ
માન અને હવે જલદી મારા બોલને તાબેથા. નહીંતો આ
છરી વતી તાહરા ટુકડે ટુકડા કરી નાખીશ.

મણી—વાહ ધણું ખુશી થવા જેવું મારી પણ એજ માગણી છે
કે તારાં નીચ વચનો સાંભળવા કરતાં મરવું બહેતર સાંઠે
માનું છું.

કરમચંદ—તું મરવાને તૈયાર છે પણ મારો હાથ તાહરા કામળ
શરીરપર ધા કરતાં અચકાય છે તો માન હું તને પાંચ
મિનિટ વિચાર કરવા વખત આપું છું તેટલામાં નહી માને
તો હું તને પગલે પગલે પીડીશ. ડગલે ડગલે દુખી ક-
રીશ. અને અંતે તાહરા જાનનું નુકશાન કરીશ.

મણી—ચંડાળ મારે કશો વિચાર કરવાનો નથી હું નીરપરાધીને

તું પગલે પગલે પીડીશ તો નીરંજન નિરાકાર પ્રભુ તને
તેના દુઃખ આપશે હું દુઃખીયારીને ડગલે ડગલે દુઃખ દેઠશ
તો ઇશ્વર તને તે કર્મનો સ્વાદ ચખાડશે મારો જાન લ-
ઇશ તો તે હું આપીશ પણ દુઃખ એટલું તો ચોકસાઈ યાદ
રાખજે કે હું મારું શિયળ સ્વપને પણ ભંગ કરનાર નથી.

આ સાંભળી કરમચંદ્ર ચીડાઈ મણીપર છરીનો ધા કરવા
જાય છે એટલાં દુરમતી આવી તેને અટકાવે છે અને કહે છે કે
નહી શેઠ મારે ઘેર ખુન થાય તો હું ગરિબ માણસ મારી જાઉં
તેમ ન કરો નહીં તો હું હમણાંજ છતું કરીશ કરમચંદ્ર આ સાં
ભળી ચાલ્યો અને ગુસ્સામાંને ગુસ્સામાં છરી ખેંચ કરી મણીની
પુરી સંભાલ રાખવા દુરમતીને કહી. ત્યાંથી ચાલ્યો ગયો.

દુરમતીએ ખાત્રી સાંકલ દીધી અને મણીને અંદર પૂ-
રી રાખી.

અહીં મણી ઘણી ગભરાટ સાથ અરસોસમાં પડી અને
બોલવા લાગી અરે પ્રભુ મેં શું પાપ કર્યું હશે આવા અધીર
સંકટમાં મને તેં શા માટે નાંખી આ દુઃખ હવે મને શું કરશે કે
ઇશ્વર સદાય કર આ દુનિયામાં ન્યાય નથી પણ તાહરા દરબારમાં
ન્યાય છે કે નહીં ? અને હોય તો મને આ દુઃખમાંથી હવે
જલદી બચાવ આમ બોલી ચિન્તાતુર ચહેરે એક ખુણામાં જઈ
બેઠી એટલામાં કરમચંદ્ર એક ઊંટપર બેસી હાથમાં કસોરોફાઈની
ખાટલી લઈ દુરમતીને ઘેર આપ્યો ઊંટ બહાર જુકારી અંદર મણી
બેઠેલ છે તે હોલમાં દાખલ થયો. પેલી થીથીમાંથી તેને કસોરોફાઈ
એકદમ મુંઝાડ્યું એટલે મણી બેભાન થઈ ગઈ તેને જાંચકી ઊંટ
પર બેસારી દુઃખ કરમચંદ્ર સાંથી તાબડોતોજ વિદાય થયો.

મકરણ ૨૨ મું.

આ બાબુ કેશવલાલ પેલા રાજ પાસે રહી આનંદ કરે તે પેલી તારાથી દેખી ખમાતું નથી તેણે વિચારું કે રાજને કાંઈ પણ્ય ખાને ખુશી કરી કેશવલાલનો પગ ત્યાંથી કઢાવે.

એટલામાં કેશવલાલને ત્યાંની હવા પાણી માફક નહીં આવવાથી તેના શરિરમાં બિમારી પેદા થઈ રાજએ તેને સારવાર માટે પોતાના ખાસ દાકતરને બલામણુ કરી દેવા ચાલે છે કેશવલાલથી હરી દરી શકાતું નથી એવો લાગ જોઈ તારાએ રાજની પાસે દરી નાચગાન કરવા માગણી કરી રાજએ કેશવલાલની માંદગી જણાવી તો તેણે પોતાનો વાજીંત્રવાલો લાવવા કહ્યું. રાજએ તે કપુલ રાખ્યું તારા વાજીંત્ર વાલા સાથે કચેરીમાં આવી પહોંચી અને રાજને મન પ્રસન્ન નાચગાન કર્યું તેથી રાજ ખુશી થયો અને તારાને કહ્યું.

રાજ—માગ માગ.

તારા—સાહેબ આપો વચન.

રાજ—માફ વચન છે.

તારા—મારી માગણી એવી છે કે કેશવલાલને દેશ નીકાલ કરવો આ સાંભળી રાજ અફસોસમાં પડ્યો કચેરીમાંના સધગાના મોઢા પડી ગયાં બધા એક અવાજે બોલ્યા અરે તારા કંઈ બીજી માગણી કર.

તારા—નહી મારી એજ માગણી છે નહીં તો રાજજી એટલું કહો કે માફ વચન ગર્યું રાજએ કહ્યું વાફ પધારો એવું સાંભળી તારા હરખાતી પોતાને ઘેર આવી કેશવલાલને આરામ થયો. એટલે રાજએ દીલગીરી સાથે તેને પોતાની હદમાંથી ચાલ્યું જવા ફરમાવ્યું.

કેશવલાલે માથે ચડાવ્યું અને તે ભૂમી છોડી ત્યાંથી ચાલી નીકળ્યો ચાલતાં ચાલતાં એક અધીર જંગલમાં આવી ચડ્યો સર્યના તાપથી તે સંપૂર્ણ અકળાયો હતો. તપાને લીધે તેના ગભામાં કાચકી બાઝવા માંડી હતી. પણ જળ નહીં મળવાથી તે નિરાશ થઈ એક ઝાડની શિતળ છાંયાએ એઠો તેનું ગળુ સુકાવા માંડ્યું.

ચહેરે શીકા પડી ગયો આખોમાંનું અમૃત સુકાવા માંડ્યું ચક્ષુ
કોરાં પડવા લાગ્યાં અને જીવ નીકલવાની અણીપર તે ઝાડ નીચે
સુતો છે એટલામાં એક ઘોડેસ્વાર પોતાના ઘોડાને પૂરજોસમાં દો-
ડાવતો કેશવલાલની નજદીક આવી પહોંચ્યો.

પેલા ઘોડેસ્વારે કેશવલાલની આ સ્થિતી જોઈ તુરત પોતાના
ઘોડાને જોમો રાખી નીચે કુદી પડ્યો અને જોયું તો પાણી વગર
તેની આ સ્થિતી થયેલી છે. એવું તેને માલુમ પડ્યું તુરત તેણે
પોતાની મસકમાંથી તેના મોઢાપર પાણી છાટવા માંડ્યું થોડીવારે
કેશવલાલને શુદ્ધિ આવી અને ઇશ્વારતથી પાણીની માગણી કરી
પેલા મુસાફરે તેને પાણી પાડ્યું એટલે કેશવલાલ સચેત થયો અ-
ને કહેવા લાગ્યો.

કેશવલાલ—માહરા પ્રાણુ રક્ષક પાણી વીના મારો જીવ થોડ-
વારમાં નીકળી જવાનો હતો. સાફ થયું કે પ્રભુએ ત-
મોને અહીં મોકલ્યા.

આપના આ ઉપકારનો બદલો હવે હું કયે દહાડે આપીશ.

મુસાફર—મામ માણુસે માણુસને મદદ કરવી એ માનવીનો ધર્મ
છે તેમાં વળી ઉપકાર શું.

કેશવલાલ—વાર સાહેબ આપ ક્યાંના રહીશ છો અને અહીં
તરફ કેમ આવવું. પડ્યું તેમને જણાવશો.

મુસાફરે પોતાની સઘળી હકીકતથી કેશવલાલને વાકેફ કર્યો.
પ્રીય વાંચક આ મુસાફર ખીજે કોઈ નહીં પણ ધૈર્યસિંહનો
ખારોટ વિરસિંહ હતો ધૈર્યસિંહથી વિખુટો પડી તે અહીં
આવી આવ્યો હતો વિરસિંહે કેશવલાલની કેટલીક હકીકત જાણી
વખત મળે પોતાને ગામ આવવા કહ્યું કેશવલાલે કહ્યું વાર વિર-
સિંહને ઉતાવળ હોવાથી તેણે રજા માગી અને ચાલતાં વખત
કહ્યું મિત્ર જરૂર આવજો હો. કેશવલાલે કહ્યું ઠીક પધારજો સા-
હેબ માફ કરજો હો આપે માહરે માટે બહુ તરફી લીધી.

વિરસિંહ—વળી તેમાં તરફી શાની લેશો હવે હું જાઉં છું
કહી વિરસિંહ ચાલતો થયો અને કેશવલાલ ત્યાં રહ્યો.

પ્રકરણ ૨૩ મું.

આ તરફ મધુ મતીમાં મણીનાં મવિત્રો મણી મોડી રાત્રી થઈ છતાં ઘેર આવી નહીં જોયી. અતી. ગભરાટમાં પડ્યાં કસ્તુરે નેમચંદને પૂછ્યું.

કસ્તુર—પ્રાણ પતી આજે હજી મણી કેમ નહીં આવી હોય. હું થયું હશે.

નેમચંદ—મારાથી કેમ કહી શકયા.

કસ્તુર—કંઈ તપાસ તો કરો.

નેમચંદ—ક્યાં તપાસ કરીશું.

કસ્તુર—હા પેલી વીજલીને ઘેર જાઓ તે એની ગાંઠણ છે તેને ત્યાં હશે જાઓ જુઓ.

નેમચંદ આ સાંજલી તુરત વીજલીને ઘેર ગયે. વીજલીના માખાપે નેમચંદને આઠર સતકારથી બેસાર્યો. અને કહ્યું શેઠ કેમ આજે અમે ગરિબ માણસને ઘેર આપ પધાર્યા અમારું શું કામ પડ્યું ફરમાવો નેમચંદે કહ્યું.

વીજલી બેન ક્યાં છે એટલામાં વીજલી આવી અને કહ્યું કેમ કાકા આ રહી શું કામ છે.

નેમચંદ—મણી બેન ક્યાં છે અહીં આવી છે.

વીજલી—નાના કાકા આજે અહીં અવીજ નથી.

નેમચંદ—સારે આજે તને મળી હતી.

વીજલી—ના કાકા આજે તો મને મલી નથી કેમ.

નેમચંદ—બાપ તે આજે હજી સુધી ઘેર આવી નથી.

વીજલી—હેં કાકા શું બોલો છો. ક્યાં ગઈ હશે.

નેમચંદ—કોણ જાણે બેન ક્યાં ગઈ શું જાણીયે.

વીજલી—જય ક્યાં તપાસ કરો. ચાલો હું પણ અમારી એક બે ગાંઠણને ત્યાં જઈ તપાસ કરું છું પણ ત્યાં હોય તે હું કહી શકતી નથી કારણ કે અમે પુસ્તક વાંચવા તથા દેવ દરશન સિવાય બીજાં ક્યાંઈ જતાં આવતાં નથી પણ જોઈ છું તમે પણ તપાસ કરો. નેમચંદે કહે વાંર. આ-મ બોલી કેટલેક ઠેકાણે પૂછ્યું પણ પતો મળ્યો નહીં.

આખર નિરાશ થઈ પાછો ફર્યો. શું કરે લાચાર મિચારો દીકરી જેવી જાત. અને વલી આવી રાત્રીને વખતે ગઈ કોઈને આમ વાત કરવી તે પણ તેને શરમ ભરેલી ગણ્યું. નથી પાછો ઘેર આવ્યો વીજલી પણ કેટલીક ગાઠ-જોને પૂછવાની રીતે પૂછી નેમચંદને ઘેર આવી અને નિરાશથી કહ્યું કાકા અને કશો પતો મળ્યો નહીં કેમ તમે કંઈ શોધ કરી નેમચંદે કહ્યું એન કરવાની રીતે કરી પણ હવે વાત વધારે ચોળવી નથી કારણ કે તેમાં આપણ ધરના આખરને જાણે એસે તેવું છે. વીજલી કહે દીક છે કાકા હું ક્યાંક કહીશ નહીં એમ કહી તે પણ મિચારી બેઠ પામતી પોતાને ઘેર આવી.

કસ્તુર તથા નેમચંદે ગુપ્ત શોધ ચલાવી. પણ કંઈ વળ્યું નહીં અને તે બહુ દુઃખી થયાં એકની એક પુત્રી તેને આવું સંકટ હતું તેનાથી તે અંદરખાને દુઃખી તો હતાજ તે વલી. તે આંખોથી અદ્રસ્ય થઈ આથી તેના સંકટનો પાર રહ્યો નહીં. થોડા દહાડા તેમ ચાલ્યું એટલામાં તો ગામમાં અદ્રવા ઉડી કે મળી કોઈને લઈ નાશી ગઈ અરે પ્રભુ શુદ્ધ સતીને માથે આવું આજ ચડ્યું આખર તેને સર્વ તીરસ્કારવા મંડ્યાં. અને કહેવા લાગ્યા કે રાંડ ખોટાં ખોટાં વૃત કરતી હતી કેવી સાદી થઈ ચાલતી પણ છેવટ તેણે આ કૃત્ય કર્યું અને પોતાના બાપદાદાના કુળને એળ લગાડી પિત્તાર છે એવી પુત્રીઓને આમ સર્વ કહેવા લાગ્યાં.

કસ્તુર તથા નેમચંદની આખર ગઈ તેને નીચું જોવાનું થયું આ વાત અમૃતને કાને પડતાં તે નેમચંદને ઘેર આવી નેમચંદે તથા કસ્તુરે તેને શરમાતે ચહેરે માન આપી બેસારી અમૃતે પૂછ્યું અમૃત—કેમ બાઈ મળી ક્યાં ગઈ રોયાં લોકો શું બોલે છે.

નેમચંદ—એન ક્યાં ગઈ તે હું કહી શકતો નથી લોકો બલે બોલે મારી દીકરીએ એમ કર્યું ત્યારે તેને બોલવા વખત આવ્યો ના બલે બોલે

અમૃત—પણ બાઈ એ મારાથી કેમ મનાય શાણી મળી હાપણ બંડાર સદ્ગુણ સાગર મહારી વહાલી વહુ એવું કદી કરેજ નહીં.

નેમચંદ—કરે ન કરે પણ હાલતો તે મારા કુલમાં કલંક પેસારી
ચાલી ગઇ છે કેમ ગઇ શું થયું તે હું જાણતો નથી.

અમૃત—હોય સચિંત મારો દીકરો પણ મને તરછોડી ગયો તો
વળી વહુ શાની રહે પ્રભુને ગમે તે ખર્ચ તેમાં આપણું
કાંઈજ નથી.

બાઇ મારી વૃત્તી હવે આ સંસારમાંથી તદ્દન ઉઠી ગઈ છે મને
તો સંસારમાં રહેવુંજ ખર્ચ જેર થઈ પડ્યું છે. હવેતો મનને વિચાર
થાય છે કે નશિબમાં હોયને એક બે જત્રા કરી પછી આ આત્મા
ખાજી રૂપ દુનીયાની ઘટમાત્રમાંથી મારે તો મુક્ત થવા વિચાર છે
નેમચંદ આ સાંભળી કહ્યું હા બેન મને પણ તેમજ થયું છે ચાલો
જત્રા કરવા જઈશું જો મરજી હોયતો મારા વેવાઇને પૂછી જોજો
એટલે આપણે સર્વ જત્રાએ જઈએ.

અમૃત—હામાઇ તેમાં તમારા વેવાઇને શું પૂછવાનું છે ચાલો
પુશીથી કલેજ જઈએ. કરતુર કહે હાખા ચાલો આખા
કાંઈ છે નહીં. નેમચંદ કહે વાડ હું લારે કાલે જરૂર ગાડી
ખાંધીશ. તમે તૈયાર થજો. અમૃત કહે બહુ સાફ બા
બલે ગાડી ખાંધજો હોયો હું હવે જઈશ. કોઇ શોક કરશો
માં છોકરાં કોનાં ને કોનું કાંઈ જો આપણાં હોયતો વલી
જય શા માટે નેમચંદ કહે હા બેન છે તો એવું બલે
જાઓ આવજો હો અમૃત હા બાઈ કહી ચાલતી થઈ.
અને ઘેર આવી રૂપચંદને તે ખીના કહી તે બહુ દુઃખી
થયો અને જત્રા કરવા જવા તેમણે હા કહી.

ખીજે દંહાડે નેમચંદ ગાડી ખાંધી આવ્યો તેમાં બેસી નેમ-
ચંદ કરતુર રૂપચંદ અમૃત તથા તેની પુત્રી ચંદનગૌરી (દીનકરની
બેન) સર્વ જત્રા કરવા રવાના થયાં આવલપુરી આવી તે રેલવેમાં
જત્રા મુસાફરી કરવા નીકળ્યા પડ્યાં સાંધી તેઓ દુવારકાં ગયાં
ત્યાં આગળ થોડા દહાડા રહી વલી ત્યાંથી નાશોક ગયાં ત્યાં પણ
પ્રાંતણુ વગેરે જમાડી તેઓ હવે કાશી જવા નીકળી પડ્યાં.

મકરણ ૨૪ મું.

બારોટ કેશવલાલથી જુદો મીઠો મોડો રાત્રે કેશરગઢ આવી પહોંચ્યો. ત્યાંના રાજા કેશરીસિંહને ત્યાં તેણે ઉતરવા ધાર્યું અને ત્યાં ગયો કેશરીસિંહે વિરસિંહને સારો આદર સતકાર આપી અને રસોઈની તૈયારી કરાવી. વિરસિંહને જમવા ઉઠાડ્યો વિરસિંહ જમવા બેઠો એટલામાં હાથમાં થાળ લઈ હાથણીની પેટે ડોલતી એક યુવાન બાલીકા બારોટને થાળ પીરસવાઆવી વિરસિંહે તેની સામું જોયું અને તેના સર્વ ચિન્હો તપાસ્યાં તો આ બાલનાં ફરેક ચિન્હ પદ્મણીના ચિન્હને મળતાં આવ્યાં એટલે બારોટ વિચાર કર્યો. કે ખરેખર આ પદ્મણી રાજા ધૈર્યસિંહને લાયક છે. આમ કહી તેનું નામ વજેરે જમતાં જમતાં જાણી લીધું જમીનીદ્રાને આધીન થઈ પ્રાતઃકાળ થતાં પોતાને દેશ જવા નીકળ્યો. અને ત્યાં પહોંચ્યો. એટલામાં રાજા ધૈર્યસિંહ પણ વિરસિંહની ખોળ કરતાં નિષ્વળ નીવડયાથી અહીં આવી પહોંચ્યો હતો. બંને જણ મળ્યા અને એક બીજાની ખબર અંતર પૂછવા લાગ્યા, એટલે બારોટ પોતાની વાત ઉઠાવી અતે પોતાને માથે વિતેલ વાત કહી રહ્યા બાદ હીરા કુંવરનાં વખાણ કરવા લાગ્યો.

બારોટ—

હાલજી હદ.

રાજા રાજેન્દ્ર જુદો પડ્યો તમચકી કેશરગઢ હું આવી લાગ્યો; કેશરગઢમાં નારી એક નીરખી લાંહી મારો શંકય બાગ્યો. (૧) આજહી સુધી હું જાણતો અવનીમાં પદ્મણી છે નહીં હાલ ક્યાંહી એ મમ ધારણા છેક જુદી પડી પ્રત્યક્ષ પદ્મણી જોઈ ત્યાંહી. (૨) ચાલતી હાથણી સમ પ્રીય માલતી થાળ પીરસ્યો મને પ્રેમ આણી જોઈએ તે માગી લેવા મુજને કશું નેમથી બોલી તેં પ્રેમ વાણી. (૩) વાણી સાંભળતાં વિરમે હું થયો. જોયું વદન મેં નેહ લાવી ગોરીની ગાર તાગાલ ગુલાલની. મુખ કાંતી મને મન બાવી. (૪) કાંતીએ બ્રાંતીમાં નાખીયો મુજને કાણુ આ અપસરા કે ઈંદ્રાણી બાગ્યશાળી એવો કાણુ અવની વિષે કયા રાજેન્દ્રની રાજ રાણી. (૫) નહીં રાજેન્દ્રની રાણી તેની કહી. નહીં અપસરા નહીં ઇન્દ્રનારી કેશરીસિંહની પુત્રી એ નીકલી, પ્રેમદા છે હજુ તે કુંવારી. (૬) નામ હીરા પણ મુખ્ય હીરા થકી મેં છે એમનું જાણીયો તો

રાજેન્દ્ર રાજની ખામી પુરી થશે પદમણી ને એ આણીયે તો.(૭)
છાપડે ઢાંકેલું રત્ન છાતું હનું. નેયું નળયું હવે કેમ ખોશો.
રાજવી માનો તો પરણો એ પદમણી સુખ સંચારનું તોજ નેશો.(૮)
કહે ચત્રજીવ વિરસિંહે તહીં નેયું નળયું તેવું કહી ખતાવ્યું,
ધૈર્યસિંહ દીલમાં આનંદ પામતાં તેહનું ખેલવું મન ભાવ્યું.(૯)

ધૈર્યસિંહ આ સાંભળી બોલ્યો બારોટજી તમે પણ હીરા કું-
વરને નેહ એમ સારે હું પણ તમારાથી જુદો પડી તે કેશર ગ-
ઢ ગયેલો અને આરામ લેવા તે ગામને ઝાંપે તેનાજ બગીચામાં
ગયેલો ત્યાં મેં પણ તે હીરા કુંવરને નેહ મારે અને તેને સેજ
વાત ચિત થઇ એટલામાં તેનો ભાઈ તથા તેનો માસ્તર આવે
છે તેવું તેની દાસી એ કહેતાં તે ચાલી ગઇ અને હું પણ નિરાશ
થઇ આ તરફ ચાલ્યો આવ્યો.

વિરસિંહએ રંભા રત્ન મેં નેયું સારથી મારા દિલમાં બે
ચેતી પથરાઇ રહી છે હું તમારીજ રાહ નેહ અહીં બેઠોલો દ-
તો. તેટલામાં તમે આવી લાગ્યા. અને વહી તેજ સમાચાર લા-
ગ્યા. ઘણું ખુશી થવા જેવું પણ બારોટજી મારા શીર છત્ર પીતા.
હજી હયાત છે. તેને પૂછવા સિવાય તે આપણાથી કેમ થાય વ-
ડીલને પૂછવું તે આપણી શરજ છે પણ તે શી રીતે પૂછી શું. ?
વિરસિંહ—તેની કશી શીકર નહીં હું બાપા પાસે જઈ છું અ-
ને તેને કહું છું તે માટે નચિત રહેશો.

ધૈર્યસિંહ—વાર બાપાને બરોબર સમજાવજો હો.

વિરસિંહ—કશી શીકર નહીં દરબાર તે તો અમારા બાપ દાદા-
નું કામ છે.

ધૈર્યસિંહ—ઠીક છે જાઓ અને શું જવાબ મલે છે તે લઇ વ-
હેલા આવો.

વિરસિંહ—વાર સાહેબ કહી ચાલતો થયો અને કુંતીબોજ
રાજની કચેરીમાં આવ્યો. કુંતીબોજ તેને નેહ કહી

કુંતીબોજ—આવો બારોટજી.

વિરસિંહ—સુખી રહો અનદાતા.

કુંતીભોજ—કેમ શું ખબર છે.

વીરસિંહ— ઢાહરો.

કુંતીપુર શોહામણું, કુંતી ભોજનું રાજ;
અદળક લક્ષ્મી છે અહીં, અનગળ સેન્ય સમાજ.
રૈયત સુખી છે ઘણી, ભાટ બ્રહ્મને સુખ;
દાન ઘણેરાં દઈ કરી, ભાંગી તેની ભૂખ.
રાણી મંદિર માળીયે, શોભાવે ધરસુત;
ધૈર્યસિંહ સરીખડા, સુરવીર છે પુત.
એવું સઘળું સુખ છે, કશી વાતે નહીં નુન્ય;
પણ પદમણી નહીં દરબારમાં, તેથી હીસે શુન્ય.

આ સાંભળી કુંતી ભાજ બોલ્યો.

કુંતીભોજ—હું વીરસિંહ મારા દરબારમાં પદમણીની ખામી છે.

વીરસિંહ—હા જનાય.

કુંતીભોજ—ત્યારે તમે કોણ પદમણી શોધી લાવોને.

વીરસિંહ—સાહેબ શોધી લાવ્યો છું.

કુંતીભોજ—વીરસિંહ મારી અવસ્થા હવે વધુ થઈ છે જેથી તમે
શોધેલી પદમણી પુત્ર ધૈર્યસિંહને પરણાવીએ તો મ.

વીરસિંહ—હાજી હું પણ તેજ કહેવા માગું છું.

કુંતીભોજ—વાર ખારોટજી તે પદમણી કયા રામની પુત્રી છે.

વીરસિંહ—દરબાર અહીંથી ઘણાક ગાઉપર એક કેશર કરીને
નાનું ગામ છે ત્યાંના રામ કેશરીસિંહ નામે ત્રણ ચાર
ગામનો ઘણી છે. પણ તેને ઘેર તેની પુત્રી હીરા કુંવર
નામે ખાસ પદમણી છે.

કુંતીભોજ—એમ તમે તેની પરિક્ષા કરી.

વીરસિંહ—હાજી મે ખરોબર પરિક્ષા કરી છે.

કુંતીભોજ—તમે તે તરફ ક્યાંથી જઈ ચડ્યા.

વીરસિંહ—સાહેબ હું દેશાટન કરતો ત્યાં જઈ ચડેલો તેવામાં મારી
નજરે આ હીરા પડ્યો. અને મે જાણ્યું કે આ રત્ન

ધૈર્યસિંહભાઈને લાયક છે જેથી હું બીજા ક્યાંઈ નહીં
જતાં આ તરફ આપને જણાવવા આવ્યો.

કુંતીભોજ—વાર ત્યારે તમે હવે ધૈર્યસિંહભાઈને પુછો અને
તેની પ્રસંગી હોયતો તે તરફ માગું લઇને જાઓ.

વિરસિંહ—દરબાર તે વાત મેં તેમને કરેલી છે અને જે પસંદજ છે

કુંતીભોજ—બલે ત્યારે તમે માગું લઇને જાઓ.

વિરસિંહ વાર દરબાર કહી સલામ કરી ચાલી નીકળ્યો અને
ધૈર્યસિંહ પાસે આવી સઘળી વાત કરી ધૈર્યસિંહ અંતઃકરણમાં
ખુશી થયો અને વિરસિંહને તેણે પોતાનો ફોટુગ્રાફ આપ્યો અને
કહ્યું કે તમારે કેશરીસિંહને બાપાએ કહેલવાત કરવી અને હીરાને
મારો આ ફોટો આપવો આ કામ કરી જલદી પાછા વળી નીકળ્યો.
વિરસિંહે વાર કહી ઘોડો મારી મૂક્યો અને થોડા દિવસમાં કેશર
ગઢ આવી પહોંચ્યો.

દરબાર ડેલીમાં આવી ઉભો રહ્યો. ચાકરે ઘોડો લઈ ઘોડા-
રમાં બાંધ્યો અને કેશરીસિંહે તેને માન આપી પોતાની પાસે બે-
સાર્યો અને પૂછ્યું.

કેશરીસિંહ—કેમ બારોટજી ફરી આવવું પડ્યું.

વિરસિંહ—દરબાર અમારા રાજા કુંતીભોજના ચી. પુત્ર ધૈર્ય-
સિંહનું સગપણ તમારી પુત્રી હીરાકુંવર વેરે કરવા
માગું લઈ આવેલ છું.

કેશરીસિંહ—કુંતીભોજ ક્યાંના રાજા છે.

વિરસિંહ—કુંતીપુરના.

કેશરીસિંહ—હીક છે જેથું આમ વાત થાય છે એટલામાં ર-
સોઈ તૈયાર થઈ અને બારોટને જમવા બેસાર્યો. વિ-
રસિંહ જમ્યો અને લાગ જોઈ પેલો ફોટો હીરા કું-
વરને આપ્યો. હીરા જોઈ ઘણી ખુશી થઈ તેનેછાતી
સરસો ચાંપ્યો. અને વળી તેનુંજ માગું બારોટજી
લાવ્યા છે તે જોઈ આનંદ પામી કેશરીસિંહ જમ્યા
પછી તેણે દીનકરને બોલાવી કહ્યું.

કેશરીસિંહ—મારતર તમે બારોટની સાથે જાઓ અને તેનું
રાજ તથા ધૈર્યસિંહને જોઈ તેની પરિક્ષા કરી અને

પછી વહેલા આવજો.

દીનકર—વારૂ હરબાર.

કેશરીસિંહે તેને એક ઘોડો આપ્યો અને બારોઠ સાથે જ-
માધને જોવા વિદાય થયાં.

દીનકર તથા વીરસિંહ કાન્તીપુર આવી પહોંચ્યા વિરસિંહે
કાન્તીબોજ તથા ધૈર્યસિંહને સઘળી વાત કરી અને આ મહેતાજીને
કેશરીસિંહે જોવા મોકલ્યા છે તેમ કહ્યું ધૈર્યસિંહે દીનકરને આદર
સતકારથી પોતાની પાસે રાખ્યો દીનકરે તેના રાજ્યની સઘલી
હકીકત જાણી તથા કેશરીસિંહના હરમાન મુજબ કરવા યોગ્ય
પરિક્ષા કરી ધૈર્યસિંહ મળતાવડા સ્વભાવનો હોવાથી તેને દીનકર
સાથે રહે જાધાયો અને તેણે પણ હીરા કુંવરની કેટલીક હકી-
કત દીનકર પાસેથી જાણી પછી પોતાની બનેલી વાત કહી અને
કહ્યું કે હું તમારા રાજના બગીચામાં એક દિવસ તે તરફ નીક-
લી આવતાં મારા થાકેલ અશ્વને આરમ દેવા આવેલ હતો.

ત્યાં મારો અને હીરાનો મેલાપ થયો હતો અને કેટલીક
વાતચિત્ત થઈ એટલામાં તમે તથા તેનો ભાઈ આવતાં અમે
જાણ્યા તેથી હું ત્યાંથી નીકલી આવી તરફ વળી નીકલેલો ત્યાર
બાદ થોડા રોજ પછી મારો બારોઠ વિરસિંહ તેની વિષેષ ખબર
લાગ્યો અને મારા બાપને પણ તેમણે સમજાવ્યા પછી તેમણે
વિરસિંહને માગુ લઈ તમારા તરફ મોકલ્યો હતો અને વલી તેમ-
ણે તમને જોવા મોકલ્યા. હવે આવાત બાર આના ચોકસ પાયા
પર આવી પહોંચી છે તેને પુરી કરવી શકત તમારાજ હાથમાં
છે. મિત્ર આ કામ કરવું તે તમારી શરૂઆત છે.

દીનકર—કશી ચિન્તા નહીં બાઈ તે કામમાં મારાથી બનતી મ-
દત કરીશ હીરાની તમારાપર પરિપુર્ણ વૃત્તી છે અને તે-
મનાં મા બાપને હું સારી રીતે સમજાવીશ. મિત્ર મહા-
રાથી બનશે ત્યાં સુધી હું હીરાનાં શુભ લગ્ન તમારીજ
સાથ કરાવીશ.

ધૈર્યસિંહ—બસ મિત્ર માહરે અટકુંજ જોઈએ છે.

દીનકર—કશી ચિન્તા નહીં તે માટે તમે નચિંત રહેશો અને

હવે મને રાજ આપો. કારણ કે મને હવે બહુ દિવસ થયા છે.

ધૈર્યસિંહ—વાર બલે ખુશીથી પધારો.

દીનકર ત્યાંથી વળી નીકળ્યો અને કેશરગઢ આવી પહોંચ્યો. કેશરીસિંહને તથા સરદાર વગેરેને સમજાવી સગપણુ તેમણે ચોકસ કરાવ્યું કેશરીસિંહે શ્રીફળ મોકલ્યું કુંતીભોજ તે વધારી લીધું થોડા દહાડા પછી લગ્ન ચોકસ કર્યા કાંતીપુરમાં મુશાલીત મંડપ રચાયો કેશરગઢમાં પણ તે પ્રમાણે કર્યું અને લગ્ન તીથીએ ખાંડુ આવ્યું તે સાથે હીરાને હર્ષ બેર પરણાવી હીરા અતી ખુશાલી સાથે સાસરે સીધાવી ત્યાં તેનો ધૈર્યસિંહ સાથે હસ્ત મેળાપ થયો ધૈર્યસિંહ તથા હીરાકુંવર પરસ્પર આનંદ પામ્યાં અને હમેશ આ નદમાં દિવસ નીરગમન કરવા લાગ્યાં થોડા દહાડા પછી ધૈર્યસિંહે દીનકરને ત્યાં બોલાવી લીધો દીનકર ત્યાં ગયો અને તેની ઘણી દોસ્તી જામી એટલામાં કુંતીભોજ રાજા સ્વર્ગવાસી થયા અને ધૈર્યસિંહે રાજની લગામ હાથ ઝાલી તેણે પોતાના મિત્ર દીનકરને પ્રાદેવેટ સેક્ટરીની જગ્યા બક્ષી અને કેટલાક દહાડા તેમ આલ્યા બાદ તેની હુશિયારી વધારે જણી હતુર સેક્ટરીની જગ્યા આપી તેટલામાં દિવાનજી ગુજરી ગયા અને તે જગ્યા ખાલી પડી રાજા વિચારમાં પડ્યો અને તે જગ્યા કોને આપવી તેના વિચારમાં તે ગુંથાયો એક દહાડો તેમને ચિંતનગૃહમાં તે વિચાર સાંભરી આવ્યો. એટલે તેને વિચારમાં જણી હીરા એ પૂછ્યું કેમ સ્વામીનાથ આજે શું વિચારમાં છે. ધૈર્યસિંહે પોતાનો વિચાર જણાવ્યો. એટલે હીરાએ તુર્ત કહ્યું સ્વામીનાથ માસ્તરની હુશિયારી ક્યાં કમતી છે ખુશીથી તે જગ્યા તે સંભાળી શકશે માટે તેનેજ આપો ધૈર્યસિંહને પણ તેજ વિચાર હતો તેથી તેણે ખુશી સાથે કબુલ રાખ્યું. બીજે દહાડે દીનકરને દીવાનગીરીનો શિરપાવ અર્પણ કર્યો અને રાજ્ય પોતાના બાપ કરતાં સવાઈ શુભ શાન્તીમાં ચાલવા લાગ્યું. રૈવતને પણ યોગ્ય ન્યાય મળતાં તેઓ ખુશાલી સાથે રાજા પ્રધાનના વખાણ કરવા લાગ્યા.

પ્રકરણ ૨૫ મું.

આ તરફ મણીને ઉઠાવી ચાલી નીકળેલો કરમચંદ ઘણો દર એકવૈરાન જંગલમાં આવી પહોંચ્યો. મધ્યાન કાળ થતાં તેણે ઉંટ બુક્યો. મણીને નીચે ઉતારી એક બાથુ બેઠો. તેટલામાં મણીને પેલી દવાતું ઘેન ઉતર્યું અને જોયું તો તે એક જંગલમાં આવી પડી છે વળી કપટી કરમચંદ તેની નજદીક બેઠો છે આ જાણી તે વધારે બયભીત બની અને બોલી.

અરે દેવ આશું હું ક્યાં છું મને અહીં કાણ લાવ્યું મારું ઘર ક્યાં મારાં માબાપ ક્યાં છે આ જંગલમાં હું ક્યાંથી.

કરમચંદ—પ્રીય હું લાવ્યો છું કેમ હવે મારે તાબે થવું છે કેનહી

મણી—આ સાંભળી કાધાયમાન થઇ બોલી. જા દુષ્ટ ચંડાળ પાપી

હું દુષ્ટીયારી અજાણે સંતાપી તું ક્યાંક સુખ પામીશ

નહી પ્રભુ તાહરું અન્ન પાણી વિના આરણ્યમાં મોત કરશે

કરમચંદ—અસકર વધારે નહી બોલ નહી તો હવે તું તદ્દન મારા

કબજમાં છે માટે હું ધારીશ તે કરવા તને સક્તિમાન છું

મણી—ગર્ભરૂઢ આંસુ પાડી પૃથ્વી સામે હાથ જોડી બોલો અહો

ધરતીમાતું આવા દુષ્ટને તેના પાપી પગલાં તાહરા શરીર

પર કેમ મુકવા દે છે અહો પ્રભુ આવા આવા પાપીને

તું તેના કર્મનો દંડ કેમ દેતો નથી ઇશ્વર હવે તો બહુ

થઇ માહરી જલદી સહાય કરો હું અભાગીની નીવારે

હવે જલદી જાઓ

આમ બોલે છે એટલામાં તો પાસેના રાજામાંથી એક ઝેરી નાગ કુંદાણુ મારતો કરમચંદ સનમુખ દોડ્યો. ઝાપ બાપ બોલતો કરમચંદ નાકો નાગે તેને ક્ષણવારમાં પકડી પાડ્યો અને જોરથી તેના શરીરને જમરો ડંસ કર્યો તુર્ત દુષ્ટ કરમચંદનું તાળવું ફાટી ગયું.

પ્રભુએ તેને માટે ખુલ્લાં રાખેલ દારમાં જમડાઓએ તેને ધકો મારી બોશી દીધો દુષ્ટને તેના દુષ્ટ કૃત્યની સજા થઇ.

મણી સાંથી નિરવિધને ચાલી નીકળી કોમળ અંગી કદી નહી ચાલેલી તેને આજ દુષ્ટના સપાટામાં આવી પડ્યાથી આર-

હયમાં ચાલવું પડ્યું પગમાં કાંટાં વાગે છે ઝરડામાં તેનો સાળુ બ-
રાઈ ફાટી જાય છે પગમાં ઝાંખરાં બરાઈ રૂધીરની ધારા છુટે છે.

આવું સંકટ વેઠતી આ કામળ કામની ચાલી જાય છે એટ-
લામાં તેને એક ઘોડેસ્વારે આવું સંકટ વેઠતાં જોઈ તેને દયા આ-
વી તે તેની પાસે ગયો અને બોલ્યો.

ઘોડેસ્વાર—બેન આપકોણુ છો આ જંગલમાં તમે એકલાં ક્યાંથી
મણી—ભાઈ હું એક દુખીયારી બાળા છું વખાની મારી અને
આવી ચડી છું.

ઘોડેસ્વારને વધારે દયા આવી નથી તે પોતાના ઘોડાપરથી
ઉતરી તેની નજદીક ગયો અને વિવેકથી બોલ્યો બેન તમે ચાકેલાં
લાગો છો માટે બેસો જરા શાન્ત થાઓ હું તમને કહેશો ત્યાં
પહોંચાડીશ.

મણી—ભાઈ તમારું પ્રભુ બહુ કરશે એમ કહી બેસે છે મુસાફર
તેને જૂખ લાગી હશે એમ જણી તેને પોતાની પાસેથી
ભાતું કાઢી આપે છે. મણી ના કહે છે પણ પેલો આગ્રહ
કરી તેને જમાડે છે મણીએ જરા ભાતું ખાધું, મુસાફરે
તેને પાણી આણી આપ્યું તેથી તેણે જળપાન કર્યું અને
જરા શાન્ત થઈ એટલે મુસાફરે કહ્યું બેન ચાલો હવે
હાલ તો મારી સાથેજ પછી તમે જ્યાં કહેશો ત્યાં
પહોંચાડીશ હવે અહીં વધારે વખત રોકવામાં સાર નથી
કારણકે આ જંગલમાં વાઘ વરૂં સિંહ વગેરે જાનવરને
ખડુ ડર રહે છે માટે ચાલો મણી, તેની સાથે ચાલવા
માંડી વાતો કરતાં કરતાં થોડે દૂર ચાલ્યાં.

એટલામાં તો તેણે એક ભયંકર શબ્દ સાંભળ્યો. તે જોઈ
બેન જણુ ભયભીત બન્યાં અને સામે જોયું તો એક વિકાળસિંહ
તેની સામે શળ મારતો આવતો તેણે દોડો.

સિંહે મણીપર તલપ મારી અને પાંજે મારવા જાય છે એ-
ટલામાં કોઈ બે ઘોડેસ્વાર પવનવેગી અશ્વપર સ્વાર થયેલા ઝ-
પાટાખંધ ત્યાં આવી પહોંચ્યા તેમાંના એકે પીસ્તોલનો અવાજ

કર્તા તેથી તેમાંથી છૂટેલ ગાળા સિંહના કપાળમાં વાગતાં તે એ શુધ્ધ થઇ ધરણુ દળ્યો.

પ્રીય વાંચક એ ઘોડેસ્વાર માહેનો એક ધૈર્યસિંહ ત્યા ખીજે તેનો પ્રીય દીનકર હતો. ધૈર્યસિંહ મૃગીયા રમવા નીકળેલ હતો. દીનકર તેની સાથે હતો. તેવામાં તેણે આ અનાથ બાલીકાનું આવું સંકટ જોયું જોથી તે તરફ પોતાના અશ્વ મેલ્યા હતા.

સિંહને માર્યા પછી ધૈર્યસિંહ ઘોડાપરથી નીચે ઉતરી મણ્ઘીની પાસે ગયો અને જોયું તો તે ખીકમાં આવરી બની રહી હતી. તેની છાતી શ્વાસથી ધડકતી હતી. તેથી તેને તથા પેલા મુસાફરને લઇ ચારે જણુ ગામ બણી વળ્યાં પેલો મુસાફર ખીજે કોઇ નહીં પણ દીનકરનો નવો દોસ્ત ગોકલદાસ હતો. ગોકલદાસનો પિતા ગણેશ ધૈર્યસિંહના દરબારમાં વહીવટદાર હતો. તેને મળવા માટે ગોકલદાસ અહીં આવેલ હતો. દીનકરે તુર્ત તેને જાણખ્યો. પરસ્પર પ્રેમ સહિત બેટી આનંદ પામ્યા. ગોકલદાસને દીનકરની આવી ચડતી પાયરી જોઈ બહુ આનંદ થયો. ગણેશ વહીવટદાર પોતાના મિત્ર ગોકલદાસના પિતા છે એવું જાણી દીનકરને વહીવટદાર સાથે વધારે રહેલ થયો. એશુધ્ધ થયેલી મણ્ઘીને ધૈર્યસિંહે હોસ્પિટાલમાં મોકલાવી ખીજે દહાડે ૧૧ વાગતે કચેરી બરાઇ એટલામાં સિપાઇ એ આવી કહ્યું.

સિપાઈ—સાહેબ કોઇ ગવૈયો અંદર આવવાને માગે છે

ધૈર્યસિંહ—મહે આવવા ઘો સાંભલતાં સિપાઇએ તે ગવૈયાને અંદર આવવા દીધો.

વાંચનાર ગવૈયો ખીજે કોઇ નહીં પણ દીનકરનો મિ. કેશવલાલ હતો. ગામે ગામ ફર્યો પણ તેને દીનકરનો પત્તો મળ્યો નહિ હતો. અને વહી આહીં આવતાં આ ગામના દીવાન દીનકર છે તેવું તેને જણાતાં શંકા ઉપજી જોથી કચેરીમાં આવી લાગ્યો હતો તે વખત વિરસિંહ કચેરીમાં હાજર હતો. તે કેશવલાલને જોઇ ખુશી થયો અને બોલ્યો.

વિરસિંહ—આવો મહારા વાલા દોસ્ત આવી પહોંચ્યા કે?

કેશવલાલ—હા મારા પ્રાણુ રક્ષક મિત્રની મદદ લેવા આવવુંજ

જોધએ ને એટલામાં ધૈર્યસિંહે વીરસિંહને પૂછ્યું: 'બારોઠ
આ કાણુ છે તમોને પ્રાણરક્ષક કહે છે તે શું વિરસિંહે
તેને સઘલી ખીના જણાવી.

કેશવલાલ—કચેરીમાં દાખલ થયા પછી તેમણે દીનકર સામું જો
યું પશુ તેના ચહેરામાં પ્રથમ કરતાં ધણો ફરફાર થયાથી
તેણે તેને ઓળખ્યો નહી. દીનકરને પશુ તેમજ થયું રા-
જાએ કેશવલાલને પૂછ્યું.

ધૈર્યસિંહ—ઉસ્તાદજી તમે શું ગાઈ જાણો છો.

કેશવલાલ—મહારાજ હું દરેક રાગ રાગણી ગાઈ જાણું છું ઉપ-
રાંત મારી આ સારંગી હું ધણી અછી તરહે જાણવી
જાણું છું.

ધૈર્યસિંહ—વાર તારે તમારૂં ગાણું ચલાવો.

કેશવલાલ—હીક છે સાહેબ એમ કહી મનમાં વિચાર્યું કે જો
મારો મિત્ર અહીં હાજર હશે તો મારા નીચેના ગાયનથી
તુરત સમજશે એમ કહી નીચે પ્રમાણે ગાવું શરૂ કર્યું.

છોડી ક્યાં ચાલ્યો છખીલા છોડીને તમામ ૧૦૮૬.

મધુમતી મહીં તાહરાં માતપિતા વસનારાં

પ્યારીને મિત્ર છોડતાં શાને ચાલી હામ. ૧

છોડી ક્યાં ચાલ્યો છખીલા.

પ્રથમ વિસારી શુદ્ધ સતી મણી પ્યારી

હવે તો વિસાર્યું મધુમતી કેરું નામ ૨

છોડી ક્યાં ચાલ્યો છખીલા.

માતપિતા તલસે તારાં બમની પાડે આંસુ ધારા

દુઃખના દરિયામાં મેલી ચાલ્યો કયે ગામ ૩

છોડી ક્યાં ચાલ્યો છખીલા.

પ્યારીને દુઃખી કરીને પ્રેમીને પ્રેમ હરીને

સંકટના સાગરમાં મુકી વસીયો કયે ઠામ ૪

છોડી ક્યાં ચાલ્યો છખીલા.

આ સાંભળી દીનકર તુરત ઉભો થયો અને પૂછ્યું.

દીનકર—ભાઈ તમે કાણુ છે

કેશવલાલ—હું વણીક છું

દીનકર—તમે ક્યાંના રહેવાશી છો

કેશવલાલ—હું મધુમતી રહું છું

દીનકર—અધુ આપનું નામ

કેશવલાલે તેનું નામ જણાવ્યું એટલે દીનકર તુરત પાસે જઈ તેને બેઠી પડ્યો. અને મિત્ર એક બીજાનો મેળાપ થવાથી અતી આનંદ પામ્યા, અને એક બીજાની વીતેલ વિપત્તીની વાત કરી હર્ષ આંસુ લાવી વિયોગના સંયોગ થવાથી આનંદ મानी નિરાંતવા થયા ધૈર્યસિંહે દીનકરને પૂછ્યું.

ધૈર્યસિંહ—પ્રધાનજી એ કાણુ તમારા મિત્ર છે.

દીનકર—હાજી અમે ખાલ મિત્ર છીએ ધણા વખતથી જુદા પડ્યા હતા હવે આજે અમે મળ્યા છીએ.

ધૈર્યસિંહ—વાર ધણી ખુશીની વાત પણ પ્રધાનજી કાલ વાળી પેલી દુખીયારી બાળાને હવે બોલાવો જોઈએ તેની સ્થિતી કંઈ સુધરી કે નહી વધી તે કાણુ છે તે જણાવો.

દીનકર—વાર સાહેબ કહી સિપાઈને હુકમ કરે છે એટલે તે તુરત મણીને હાજર કરે છે.

મણી કચેરીમાં દાખલ થઈ હું અને લીધે તેના ચહેરા શીકા પડી ગયો હતો તેથી દીનકર તથા કેશવલાલે તેને ઝાળખી નહી. આ બંને મિત્રને પણ મણી ઝાળખી શકી નહી. ધૈર્યસિંહે મણીને પૂછ્યું

ધૈર્યસિંહ—એન તમે કાણુ છો. વધી તે જંગલમાં તમે ક્યાંથી આવ્યાં હતા. તે સંવળું અમેને જણાવો.

મણી—રાજજી હું વાણીયાની પુત્રી છું મારા પ્યારા પતી હું અ. બાગીની ને અજગી કરી હાલ ધણા વખતથી પરદેશ ચાલ્યા ગયા છે. હું દુઃખીયારી મારા પિતાને ઘેર માહરા દુઃખી દહાડા ગુમાવતી હતી તેવામાં એક કરમ ચંડાલ

કરમચંદ નામે વાણીયો જીને મારા મારા પત્નીએ એક
ખુનના કેશમાં કેદ નાંખાવ્યો હતો તે તેના પાપની શિક્ષા
ખમી મારાં કમનસિબે જલમાંથી મુક્ત થયો અને માફ
શિયળ ભંગ કરવાની ઇચ્છાએ મારી પછાડી ફરવા લા-
ગ્યો. એકવાર તેણે તર્કટ રચી એક ગુણીકા પાસે મને
ફસાવી ગુની કાણુને ફસાવી તેને ઘેર તેડી મધ લાં તે
દુષ્ટ હતો તેણે મને માફ શિયળ ભંગ કરવા બહુએ ધા-
રતી આપી પણ પ્રભુએ મને તેમાંથી બચાવી. વલી તેજ
દિવસે તે મને કંઈ ઘેનની દવા સુધાડી મને બેભાન બ-
નાવી ડાટપર બેસાડી જંગલમાં બગાડી લાવ્યો. ત્યાં પ્રભુ
પ્રતાપે એક નાગે તેનાં પ્રાણુ લીધાં ત્યાર બાદ ત્યાંથી હું
ચાલી નીકળી એટલે મને આ ભલા બ્રાત ગોકલદાસ મ-
ળ્યા તેમણે મને ખાવા પિવાનું આપ્યું. તે ખાઈ અમો
ચાલતાં હતાં તેટલામાં એક વિકાળ સિંહે મારાપર ત્રાપ
મારી તેમાંથી આપે મને બચાવી પ્રભુ આપનું બહુ ક-
રશે. હવે મને જલદી મારા ગામ ભેગી કરો. જ્યાં હું
આપનો ઉપકાર માનીશ.

કશવલાલ તથા દીનકર આ સાંભળી દીગમુંદ બની ગયા અને
તેને લાગ્યું કે રખેને આ મણીજ હોય તેથી દીનકરે તેને પૂછ્યું.

દીનકર—તમારા આપનું નામ કહેશો.

મણી—મારા આપનું નામ નેમચંદ છે.

કેશવલાલ તથા દીનકર આ સાંભલી હર્ષ ધેલા બની ગયા
અને દીનકર બોલ્યો.

દીનકર—પ્રીય મણી તો ન હોય

આ શબ્દ સાંભળતાં મણીએ તેને ઝાળખ્યો અને બોલી

મણી—પ્રાણનાથ તમે આટલું બોલી શંકામાં પડી એટલે કે
કશવલાલે કહ્યું બાબી તે મારા ભાઈ દીનકરજ છે.

મણી હર્ષભેર ભેટી પડી. અને જને માટે રાત દહાડો રટન કરતી જને માટે અન્ન નિંદ્રાને તજી દીધેલી જને માટે પોતાના શરિરને રાત દિવસ બળાપો કરી ક્ષીણ કરી નાખેલું તેનો આજ અનાયાસે મેળાપ થતાં અનહદ આનંદમાં આવી દીનકર તથા કે. શવલાલ તેની આવી હાલત જોઈ ખેદ પામતાં મેળાપ થવાને લીધે પ્રણા ખુશી થયા. રાજા આવું જોઈ અચરત પામ્યો. અને તેણે દીનકરની પુરી હકીકત અથર્થી ઇતી સુધી સાંભલી—એટલામાં સિપાઈએ આવી કહ્યું

સિપાઈ—સાહેબ કોઈ દો મરદ દો ઝોરત ઝોર એક લડકી કુચ્છ અરજ કરને કું મંગતા હે

ધૈર્યસિંહ—અચ્છા ઇસ્કું ઇદર આનેદો સિપાઈ તે પાંચે બજીને અંદર લાગ્યો આવનારાંઓને ધૈર્યસિંહે પૂછ્યું.

ધૈર્યસિંહ—કેમ તમારી થું અરજ છે.

અરજદાર—રાજાજી અમેને ગઈ કાલે આ પાસેના ગામનાં શિ. મમાં કોઈ ચાર ચોરોએ માર મારી લૂંટી લીધા છે.

ધૈર્યસિંહ—તમે ક્યાંના રહેવાશી છો.

અરજદાર—સાહેબ અમે મધુમતી રહોએ છીએ

પ્રીયવાંચક—અરજદાર બીજા કોઈ નહીં પણ નેમચંચ રૂપચંદ કસ્તુર અમૃત તથા ચંદન ગૌરી હતાં તે જાત્રા કરવા જતાં આ બાજુથી નીકળતાં ચોરોએ તેની આ દશા કરવાથી સદરહુ કાર્ટમાં ફરિયાદ કરવા આવેલ હતા.

દીનકર, કેશવલાલ તથા મણીએ તેઓને તુર્ત ઝોળખ્યાં દીનકરે તુર્ત આસનપરથી ઉભા થઈ પોતાના માતાપીતને પ્રણામ કર્યો. ચરણ દબાવવા લાગ્યો. તેના માળાપે તેમને ઝોળખ્યા અમૃતે તેના વારણાં લીધાં રૂપચંદે હર્ષ સાથે આશ્ચર્યવાદ આપ્યો. અને બહુ ખુશી થયાં મણી પોતાની સાસુ સસરાને પણ પડી. અમૃત

તથા રૂપચંદ્રે તેને અખંડ સામાન્ય કણુ લાર પછી દીનકરે પોતાના સાસુ સસરાને નમન કર્યું. તેમનો આશ્ચરવાદ મેળવ્યો. મણી પોતાના માખાપને પગે પડી કસ્તુર તથા નેમચંદને પારાવાર હર્ષ થયો. કેશવલાલે સર્વને સખ્યતાથી નમન કર્યું. રાજા આવું જાણી આશ્ચર્ય પામ્યો, સર્વ સભા આનંદ :પામી આથી કચેરીમાં આનંદ આનંદ પ્રસરી રહ્યો.

ચંદન ગૌવરીએ પોતાના પ્રીય બંધુના ઓવારણા લીધા અને હર્ષ સાથે પોતાની બાબીને સાંઈ માંછ મલી તથા કેશવલાલથી શરમાતી હોય તેમ તેને પ્રેમ ચક્ષુએ હાવ ભાવ મલી કેશવલાલે પણ તેને મોઢેથી નહી બોલાવતાં મુખ હાસ્યની ખુશાલી વર્તાવી.

રાજાએ આવું જોયું અને જાણ્યું કે આ સધળું પ્રધાનશ્રવું કુટુંબ છે. તેથી તેમણે તુર્ત પોતાની ગાડીએ મગાવી અને ઐરાં. એને પોતાની રાણીને જગલે મોકલાવ્યાં. તથા રૂપચંદ નેમચંદ કેશવલાલ તથા દીનકર સહિત રાજા પોતાને બંગલે સીધાવ્યા.

થોડી વારમાં ગાડી હીરાને બંગલે આવી પહોંચી હીરાને બ. બર પડતાં તેણે તેને માન સહિત બેસાર્યા ક્ષણવારમાં ઉજ્જવળ હાજર થયું. દાસીઓએ આ ચારે જણીના પગ ઝાંચ્યા. મરદન કર્યું અને ખુબ યોગી શરિરનો સધળો થાક ઉતારવા સ્નાન કરાવ્યું.

હીરાએ પોતાના પટારામાંથી નવ નવા પોશાકો કાઢી તેવણને બક્ષીસ કર્યા. અને તેમના ઉતરેલા દાસીઓને બક્ષીસ કર્યા. પોલી. સેએ તેમને કેટલાક દાગીના ભેટ આપી દીધાં

મણીએ વસ્ત્ર એલંકારો ધારણ કર્યા તેનું કષ્ટ અળગું થયું જેથી તેનું મુખારવિંદ તેજોમય બન્યું. અને સ્વરૂપ પહેલાના જેવું ખીલી નીકળ્યું. આવી સ્વરૂપવંતી બાર્યા અમારા પ્રધાનને છે. એવું જાણી હીરા બેહદ ખુશી થઈ થોડી વારમાં ભોજન તૈયાર થયું યાજ પીરસ્યા સર્વે આનંદ સહિત ભોજન કર્યા.

આ બાળુ રાજાને બંગલે પણ તેજ પ્રમાણે થયું લાર પછી ધૈર્યસિંહે તેમનો પોતાનો એક સુંદર બંગલો ભેટ તરીકે આપ્યો.

ત્યાં સર્વનું રહેવાનું થયું. અને સઘળાં આનંદમાં દિવસ નીરગમન કરવા લાગ્યાં કહો ભાઈ પ્રભુ કૃપાવંત થાય છે. ત્યારે શું ખામી રાખે છો? સર્વ જાણે પોતપોતાને માથે વિતેલી વિપત્તીઓ એક બીજા ને અરસપરસ રજુ કરી તે કળ્થો દુર થવાથી હવે તેઓને ભારી હર્ષ થયો. દીનકરની આવી ચડતી દશા જોઈ તેમનાં માત પીતા તથા બેનને ખુશાલીનો પાર રહ્યો નહી. નેમચંદ ત્યાં અમૃતે તેમના બહુ વખાણ કર્યા. અને અતી ધન્યવાદ આપ્યો.

જાહેર ખબર.

તાકીદે મંગાવે. હવે જીજ્ઞાસુ નક્કી છે. તાકીદે મંગાવવાનું
 જે માત્ર-આજ્ઞા ત્યાં મો મહિના અને તરજુ પુરુષ ત્રણેય
 આત્મ રમથી બરપુર ને. અને શેઠોમાં ચણી પ્રિય થઈ પડી છે તે
 તાકીદે મંગાવે. કીમત રૂકત રૂ. ૧-૦-૦૦ દપાલ ખર્ચ ગ્રહ.

वाङ्मय रस-यिन्तामणी.

આ નામના માસિકમાં તદ્દન હકિત માર્ગના વિષયો દાખલ કરવામાં આવ્યા છે અને તે દર માસની પુર્ણિમાએ પ્રગટ થાય છે માટે આ માસિકની અસુવ્ય લાજ તાકીદે લેા અને તમારી હેઠતું સારીદ કરો. સ્થાનીક લવાજમ રૂ ૧-૮-૦ પ્ર-દેશે રૂ. ૨-૦-૦ આ ઉપરાંત લવાજમ - મળેથી કચ્છીરદાસનું જીવન ગરિન નોખેલ હેટ આવવામાં આવશે. માટે તાકીદે આહુક થાયો.

ਮਾਨਵ.ਯੁ. ਤੇਜਪੁਰ.

सद्वि. १२२ चिन्तामणी आशीस.

बंगपौज या? रत्ना अमदावाद.

તાકીરે નામ નોંધાવે.

ताडीदे नाम गोत्रावे.

नियंतालयः ।

સા. સવિતા અને તરુણ પુરુષને પાછળનો ભાગ સા. સ.
વિતા અને પુરુષનાં નામથી નીકળવાનો હતો તે હવે થોડીજ
મુદતમાં બાહાર પડનાર છે. અગત્યથી આલક ચનાર પાછેથી ૩.
૦—૮—૦ રાખ્યા છે અને પાછળથી ૩. ૧—૦—૦ રાખ્યો છે.
દયાકુ ખર્ચ શુદ્ધ.

नाम नेंभावानुं देखायुं.

मोविंदलाल आलाबाय चौकसी.

૧. દાખની પોળ જગાનાની પોળ, અમદાવાદ.

